

AMMAC

GLASNIK

ALMAE MATRIS ALUMNI CROATICAE
DEUTSCHLAND e.V.

Poštovani čitatelji,

nastojeci smanjiti troškove pripreme i tiskanja, a s namjerom još užeg povezivanja s domovinom, odlučili smo naš »Glasnik« tiskati u Zagrebu. Trudimo se da naš godišnjak bude što kvalitetniji i izgledom i sadržajem. Nadamo se da smo u tome uspjeli, oprostite na kašnjenju. Po našem skromnom mišljenju pridobili smo ugledne autore koji svoje kvalitetne priloge objavljuju bez naknade. I ovom prigodom im najsrdačnije zahvaljujemo. Hvala i kolegama u domovini na pripremi lista.

Još jednom Vas pozivamo da primjedbama i prijedlozima, a dakako i suradnjom, pridonosite kvaliteti našeg »Glasnika«.

*Srdačan pozdrav
Uredništvo*

DRAGI BIVŠI STUDENTI HRVATSKIH SVEUČILIŠTA!

Pet je godina prošlo od osnivanja prvog *AMAC-a* u Švicarskoj. Od tada se *AMAC-e* šire diljem svijeta; izvan Hrvatske osnovano je 18 *AMAC-a* na svih pet kontinenata. Blizu 2.000 članova - uglavnom bivših studenata hrvatskih sveučilišta najrazličitijih profila - znanstveni su potencijal kojeg se niti jedna zemlja ne bi mogla odreći, a naša mala Hrvatska, još u formiranju, pogotovu ne! Taj »trust mozgova« je kapital, koji se najoptimalnije može iskoristiti stalnim kontaktima *AMAC-a* s Rektoratom Zagrebačkog sveučilišta. Ti kontakti moraju se još jače intenzivirati, jer *know-how* naših stručnjaka praktično je nepresušan. Pri tome se mora isključivo misliti na dobrobit Republike Hrvatske, jer svako je »straničarenje« više nego štetno. Od stranačkog »prepucavanja« u dijaspori najveću štetu ima Domovina. Svi mi, kao nosioci intelektualne misli, moramo djelovati integralno, i na taj način pokazati primjerom svima onima koji nas žele podijeliti: *Viribus unitis!* Kao primjer općehrvatskog djelovanja može nam poslužiti upravo naš počasni predsjednik, grof Jakob Eltz, zastupnik u Hrvatskom saboru. Zato je uloga *AMAC-a* od neprocjenjive važnosti, kako za širenje naše kulture u dijaspori, tako i kao ogroman potencijal koji znanost prenosi u domovinu.

Toga bi trebali biti svjesni i svi oni bivši studenti koji se još nisu učlanili u *AMAC*. Prema proračunima prof. dr. Žarka Dolinara, idejnog oca *AMAC-a*, blizu 50.000 bivših studenata hrvatskih sveučilišta živi izvan granica Hrvatske. Svakom od nas trebala bi biti i te kako velika čast naći se u društvu u kojemu su počasni predsjednik *AMAC Mundus* naš jedini živući nobelovac prof. dr. Vladimir Prelog ili grof Jakob Eltz, počasni predsjednik *AMAC Deutschland e.V.*

Poseban apel želio bih uputiti svim onim našim bivšim studen-

tima koji danas djeluju kao asistenti, docenti ili profesori na pojedinim sveučilištima, visokim školama ili znanstvenim institutima diljem Njemačke: javite nam na kojim znanstvenim područjima (ustanovama) radite i omogućite nam na taj način popisati sve naše znanstvenike.

Istodobno pozivamo hrvatska društva u Njemačkoj (u kojima su okupljeni i mnogi naši bivši studenti), da kolektivno pristupe *AMAC-u*, jer time ne gube identitet i mogućnost samostalnog djelovanja. Ili: ukoliko naši sadašnji ili potencijalni članovi žele osnovati podružnice *AMAC-a* i u drugim gradovima Njemačke, dobit će od nas bezrezervnu podršku i svu moguću pomoć. Što mnogobrojniji, djelotvornije ćemo moći pomagati sveučilištima u Hrvatskoj.

Zalosno je čuti kako, na primjer, Stomatološki fakultet u Zagrebu nema sredstava za opremu koja je neophodna za normalni rad sa studentima. Ne bi li bivši studenti tog Fakulteta, koji imaju vlastitu zubarsku praksu u Njemačkoj, trebali - pri kupnji modernijih sprava - one aparate koje zamjenjuju pokloniti svom bivšem fakultetu? A i na drugim fakultetima i sveučilištima u Hrvatskoj situacija je vrlo slična.

Veselit će me ukoliko se odazovete pozivu i uključite se u naš tj. Vaš *AMAC*, najbrojniju udrugu visokoškolski naobraženih stručnjaka najrazličitijih profila, jer ćemo samo na taj način ispuniti očekivanja koja hrvatska sveučilišta polažu u nas.

U nadi da će te i Vi dati osobni doprinos, srdačno Vas pozdravljam.

Iskreno Vaš
Mladen Jonke, predsjednik

In einem offenem Brief unseres Vorsitzenden M. Jonke an alle ehemaligen Studenten kroatischer Universitäten werden einige Daten aus der nun fünfjährigen Geschichte der *AMACroaticae - Mundus* herausgehoben: 18 *AMACroaticae*-Vereinigungen weltweit, mit etwa 2000 Mitgliedern. Respektive der cca 50.000 in der Diaspora lebenden kroatischen Intellektuellen ist diese Zahl eher bescheiden. Aber jeder Anfang ist schwer. Im weiteren ist dieser Brief ein Apell an alle in Deutschland lebenden Kollegen, sich der Vereinigung anzuschließen, bzw. Neugründungen von regionalen Gruppen zu betreiben.

PRVI KORAK

Nakon donošenja statuta Zagrebačkog Sveučilišta

O sjećam se ponosnom i zadovoljnom što živim u devetstoljetnom gradu, što radim na tristoljetnom sveučilištu i višedesetljetnom fakultetu. Naš grad, naše sveučilište i naš fakultet dostojno ali radno slave velike obljetnice: 900., 325., i 75. Takvi dani bude sjećanja na protekla razdoblja, ali i otvaraju prozore u budućnost. Posebice Sveučilište slavi radno, jer, nezadovoljni nasljedem iz neslavne bliske prošlosti, svjesni smo da u sadašnjem trenutku moramo djelovati hitno i djelotvorno. Prvi je korak već napravljen. O tome nam govore slijedeći dijelovi preambule sveučilišnog Statuta:

»Hrvatsko sveučilište u Zagrebu (Universitas Studiorum Croatica, Regia Scientiarum Academia, Universitas Studiorum Zagrebiensis etc.) utemeljeno je na višestoljetnoj tradiciji znanosti i školstva u Hrvata, započetoj Katedralnom školom 1094. i Isusovačkom javnom gimnazijom 1607. godine. Poveljom cara Leopolda I, kralja Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Rameitd., 23. rujna 1669. go-

dine Isusovačka akademija (Academia Scientiarum) dobiva sveučilišna prava i povlastice, što je prihvaćeno i potvrđeno na državnom saboru Hrvatskog kraljevstva 3. studenoga 1671. godine Stoga Sveučilište u Zagrebu godinu 1669. uzima kao godinu svoga utemeljenja, a 3. studenoga kao Dan Sveučilišta. Odlukom Hrvatskog sabora obnovljeno Sveučilište u Zagrebu s tri fakulteta - Bogoslovnim, Filozofskim i Pravnim - počelo je djelovati 19. listopada 1874. godine, kada je hrvatski ban proglasio Sveučilište otvorenim i pozvao prvog rektora da zauzme rektorsku stolicu.

Sveučilište u Zagrebu, najveće je i najstarije hrvatsko sveučilište i jedno od stožernih izvorišta duhovne i intelektualne snage hrvatskog naroda, samostalno odlučujući o svom ustrojstvu i djelovanju - u skladu s Ustavom Republike Hrvatske iz 1990. godine, prvim ustavom obnovljene samostalne hrvatske države, kojim je zajamčena autonomija hrvatskih sveučilišta - donosi Statut kao svoj temeljni akt.«

Vlada Republike Hrvatske donijela je na sjednici 14. srpnja 1994. godine odluku o davanju suglasnosti na Statut Sveučilišta u Zagrebu, kojeg je Upravno vijeće Sveučilišta donijelo dan ranije. Nije mi namjera niti hvaliti, niti kuditi Statut, već samo iznijeti, vrlo kratko, neke temeljne odrednice, koje osobno čitam između redaka Statuta i prema kojima bi, smatram, trebalo biti usmjereno djelovanje svih nas na fakultetima, dakle na Sveučilištu.

Prvo što uočavam da posredno proizlazi iz mnogih članaka Statuta je sama želja za ostvarenjem Sveučilišta, snažnog i prepoznatljivog, u kojem bi djelovali svi zajedno, i u kojem bi se svi zajedno brinuli i borili za rezultate i budućnost.

Da bi Sveučilište bilo snažno i prepoznatljivo moramo se izboriti za kvalitetu svega što je u svezi sa Sveučilištem: uvjeta studiranja, nastavnih programa na diplomskom i postdiplomskom studiju, opreme, prostora, nastavnika, znanstvenih projekata i dr. I opet, da bi kvalitetu mogli ostvariti na svakom mjestu i u svakom vremenu, Statut mora dati autonomiju Sveučilištu, naravno akademskog, ne birokratskog tipa.

Spomenula sam, dakle, integraciju, kvalitetu i autonomiju kao bitne odrednice koje, smatram, proizlaze iz svih poglavlja Statuta. Da bi se sve to moglo ostvariti nužno je i drugačije ustrojstvo

Meštrovićeva »Povijest Hrvata« pred Rektoratom Sveučilišta u Zagrebu / »Geschichte der Kroaten« von Ivan Meštrović vor dem Gebäude der Zagreber Universität (Foto: Željko Stojanović, 1995)

Sveučilišta, i što bih posebno naglasila, drugačija odgovornost nego što je bila u temeljnim aktima prijašnjeg sustava.

I, nisu to samo parole. Obnova Sveučilišta je započeta. Postupci vrednovanja nastavnih programa, razmišljanja o uvjetima razredbenih postupaka i izbora u zvanja na Sveučilištu, stipendiranje najboljih studenata, suradnja na sveučilištima u regiji, Europi i svijetu i još mnoge druge akcije, samo su početak dugoročnog i teškog puta obnove Sveučilišta u Zagrebu.

Šest sam mjeseci prorektor za znatnost Sveučilišta u Zagrebu. Stekla sam za to vrijeme dojam da su naponi svih nas usmjereni prema istim ciljevima, da dobro surađujemo i da pružamo moralnu podršku jedni drugima. Ipak nešto manjka! »Konkretna« podrška, ali ona mora doći izvan Sveučilišta.

Helena Jasna Mencer

Prorektor Sveučilišta u Zagrebu

(»Glasnik AMACIZ-a«, br. 8, listopad 1994., Zagreb)

Hier finden wir, nebst einer kurzen Auslassung über die Geschichte der Universität Zagreb, einen kurzen Kommentar zum neuen Statut derselben Universität. In Ihrem Kommentar hebt die Autorin, Frau Prof. Dr. H. J. Mencer die Bedeutung der im Statut als richtungsweisend festgehaltenen Faktoren Integration, Qualität und Autonomie, hervor.

Dr. Johann Georg Reißmüller spricht Dankesworte (Foto: Rajko Šobot)

UNIVERSITAS STUDIORUM...

DR. JOHANN GEORG REIßMÜLLER - DOCTOR HONORIS CAUSA DER UNIVERSITÄT ZAGREB

Am 19.1.1995 faßte der Senat der Universität Zagreb folgenden Beschluß: »An Dr. Johann Georg Reißmüller, Publizist und Redaktionsmitglied der *Frankfurter Allgemeine Zeitung*, wird die Ehrendoktorwürde der Universität Zagreb verliehen«. Die feierliche Verleihung fand am 5. April 1995 in der Aula der Universität Zagreb statt. Wir bringen die Dankesworte von J. G. Reißmüller:

»Ich danke der Universität Zagreb, die mich heute ehrt. Ich kann mir keine Universität der Welt denken, von der ich eine solche Ehrung so gern entgegengenommen hätte. Ich weiß auch keine Stadt, in die ich zu solchem Anlaß so gern gekommen wäre. Zagreb war die erste Stadt in meinem neuen Wirkungsfeld, die ich betrat, als ich Anfang 1967 meine neue Aufgabe als ständiger Südosteuropa-Korrespondent der *Frankfurter Allgemeinen Zeitung* übernahm. In Zagreb übernachteten wir zum ersten Mal auf südslawischem Boden - meine Frau, unsere zwei Kinder und ich -, als wir nach Belgrad übersiedelten. Viereinhalb Jahre später, im Sommer 1971, bei der Rückkehr nach Frankfurt, verabschiedeten wir uns in Zagreb von der südslawischen Welt. In der Zeit, die dazwischenlag, war mir die Stadt bekannt, vertraut und lieb geworden. So manche Zagreber Schicksalsstunde hatte ich miterlebt - das Erscheinen der berühmten »Deklaracija« und den grotesken Kampf der JugoKommunisten gegen dieses Zeichen kroatischen Selbstbehauptungswillens; auch den Befreiungsversuch genannt »Kroatischer Frühling«, der sich seit 1969 vorbereitet hatte und 1971 Höhepunkt und Scheitern erlebte.

In all der Zeit gab es für mich in dieser Stadt verlässliche Stützpunkte: Auf dem Kaptol beim Bischof Kuharić; schräg gegenüber bei der Kirchenzeitung »Glas Koncila«; bei den Jesuiten in der Palmotičeva. Auch anderwärts in Zagreb waren Kroaten, die sich mir anvertrauten und denen ich vertraute. Aber da galt es meist umsichtig zu sein, denn niemand sollte gefährdet werden. In die Universität wollte ich damals lieber nicht gehen - vielleicht war das zuviel der Vorsicht. So traf ich mich etwa mit Ljudevit Jonke in einer Wohnung. Ein Besuch im Institut zur Erforschung der Geschichte der Arbeiterbewegung in Kroatien, oben auf

dem Gradec, mit ausführlichen Erkundungen ließ die bohrende Ungewißheit zurück, ob mir vielleicht zum Entschlüsseln manches verschlüsselten Satzes der Schlüssel fehle.

Nach Zagreb kam ich dann, von Frankfurt, in der Mitte der siebziger Jahre wieder und von da an häufig. Ich konnte beobachten, wie die Inhaber der Macht allmählich das Selbstvertrauen verloren, aber auch in diesem Schwächezustand noch die Unterdrückungsmaschinerie in Gang hielten. An so manchem Abend war ich dabei, wenn in der brechend vollen Kathedrale der Kardinal, damals die einzige vernehmbare Stimme des kroatischen Volkes in der Heimat, die Mißachtung der Kirche und die Mißhandlung Unschuldiger beklagte. Es war mir vergönnt, zu erleben, wie sich die kroatische Nation befreite, ihren Staat schuf und ihn verteidigte.

Vieles habe ich durch die Jahrzehnte erfahren - gehört, gesehen, gelesen - über dieses Land, dieses Volk und diese Stadt. Immer noch streife ich durch die engen Gassen auf den Hügeln der Oberstadt. Ich begrüße die Gedenktafeln an den Häusern für die Großen der kroatischen Literatur und Musik wie alte Bekannte. Und keiner gibt mit Antwort auf die Frage, wann endlich das kroatische Volk leben können frei von der Furcht, daß eine räuberische Hand nach seiner Heimat greift«.

(Aus der Publikation »Dr. Johann Georg Reißmüller - Doctor honoris causa«, herausgegeben von der Universität Zagreb, 1995)

PROSLAVLJENO 325 GODINA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU

Tijekom jeseni 1994. Sveučilište u Zagrebu nizom je manifestacija obilježilo dva velika događaja koja su ga uvela u red ostalih europskih sveučilišta. Hrvatsko Sveučilište u Zagrebu (universitas Studiorum Croatica, Regia Scientiarum Academia, Universitas Studiorum Zagrebiensis etc.) utemeljeno je na višestoljetnoj tradiciji znanosti i školstva u Hrvata, započetoj Katedralnom školom 1094. i Isusovačkom javnom gimnazijom 1607. godine. Poveljom cara Leopolda I., kralja Dalmacije, Hrvatske, Slavonije, Rame itd., 23. rujna 1669. godine Isusovačka akademija (Academia Scientiarum) dobiva sveučilišna prava i povlastice koje su pripadale ostalim sveučilištima njemačkog carstva (Köln, Beč, Mainz, Ingolstadt, Prag, Olomouc, Graz, Trnava i Košice). To je prihvaćeno i potvrđeno na državnom saboru Hrvatskog kraljevstva 3. studenoga 1671. godine. Stoga Sveučilište u Zagrebu godinu 1669. uzima kao godinu svoga utemeljenja, a 3. studenoga kao Dan Sveučilišta.

Odlukom Hrvatskog sabora obnovljeno Sveučilište u Zagrebu s tri fakulteta - Bogoslovnim, Filozofskim i Pravnim - počelo je djelovati 19. listopada 1874. godine, kada je hrvatski ban proglasio Sveučilište otvorenim i pozvao prvog rektora da zauzme rektorsku stolicu.

DIES ACADEMICUS 669. - 1994.

2. i 3. studenoga 1994. radno je proslavljena 325. obljetnica Sveučilišta u Zagrebu pod visokim pokroviteljstvom predsjednika Republike Hrvatske, dr. Franje Tuđmana.

U srijedu 2. studenoga održana je najprije svečana sjednica sveučilišnog Senata, a poslijepodne istog dana u su se u Vijećnici Sveučilišta sastale udružbi AMAC. Sastanak je zbog nedolaska delegata mnogih inozemnih društava održan u krmjem sastavu; u neformalnom i nažalost prekratkome razgovoru s rektorom prof. dr. Šunjićem samo predstavnici iz Švicarske, Francuske, Švedske, Belgije i Njemačke (uz AMAC Domus) imali priliku porazgovarati o postignutom, i o onome što se od nas još očekuje. Poziv za Dane Sveučilišta primili smo prekasno! Idući sastanak udružbi AMAC trebalo bi stoga temeljitije pripremiti, a kao primjer bi mogao poslužiti Dies Academicus g. 1992. (vidi »Glasnik« iz 1993.).

Istoga dana je u auli Sveučilišta akademik prof. Vladimir Paar održao predavanje o doprinosu Sveučilišta u Za-

grebu svjetskoj znanosti na kojem je iznio rezultate najnovije studije o domaćim hrvatskih znanstvenika u suradnji sa SAD. Hrvatska je znanost u nizu važnih segmenata integrirana u svjetske tokove, kazao je dr. Paar, predočivši rezultate projekta »Amerika - Hrvatska, znanstvena suradnja 1963. - 1993.«. Izlaganje je pokazalo da je na području medicine i prirodnih znanosti suradnja bila na visokoj razini, na području tehničkih znanosti slabija, dok je u humanističkim znanostima stanje nezadovoljavajuće. Bilo bi korisno nastaviti s takvim studijama o znanstvenju suradnji i s nekim drugim zemljama.

Završni i najsvečaniji događaj u nizu svečanosti, simpozija, konferencija i obljetnica pojedinih fakulteta povodom Dana Sveučilišta održan je 3. studenoga 1994. godine u Hrvatskom narodnom kazalištu u prisutnosti predsjednika dr. Franje Tuđmana i drugih visokih državnih dužnosnika.

Umjetnički dio programa izveo je mješoviti zbor »Ivan Goran Kovačić« iz Zagreba pod vodstvom Saše Britvića. Nakon hrvatske himne na programu su najprije bili Händelov »Canticorum lubilo« i Scarlattiev »Exultate Deo« Nakon pjesme »Bog i Hrvati« Vilka Novaka (stihovi A. Harambašića) »Goran« je otpjevao »Velebitu klik se ori« Franje Vilhara, i program završio svima dobro poznatom studentskom himnom »Gaudeamus igitur«.

Održano je i nekoliko govora: rektor prof. dr. Šunjić podnio je izvješće o radu Sveučilišta u posljednje dvije godine, a predsjednik AMACIZ-a na Fakultetu kemijskog inženjerstva i tehnologije prof. dr. Branko Kunst pozdravio je skup u ime društva bivših studenata hrvatskih sveučilišta AMAC. Prof. Paar ponovio je

u sažetoj formi svoju studiju o »Doprinosu Sveučilišta u Zagrebu svjetskoj znanosti«, a posljednji govornik bio je ministar znanosti i tehnologije prof. dr. Branko Jeren.

Rektor je između ostalog rekao: »Svako sveučilište koje zaboravlja svoje velikane, koje ne osvjetljuje neprestano svoju prošlost, dolazi u opasnost da se izgubi u budućnosti. Osobito sada kad nam doista nije lako opstati, obraniti ono što imamo i uporno, nezaustavljivo težiti prema boljemu. Tih 325 godina našeg postojanja ne samo da nas obvezuje nego nam daje snagu i daje nam uzor kako da dalje nastavimo, nasljeđujući ono najbolje. Godine 1990. nastaje nova suverena hrvatska država u kojoj možemo i moramo izgraditi sveučilište dostojno hrvatskog naroda i odgovorno hrvatskom narodu.« Zatim je skup upoznao s donošenjem novog Zakona o visokim učilištima g. 1993. i nastavio: »Zakon o visokim učilištima, zajedno sa Zakonom o znanstvenom radu, pozdravila je sveučilišna javnost kao jedan od temeljnih civilizacijskih zakona na kojima ćemo graditi Sveučilište i sustav visokog školstva u Hrvatskoj. Taj je zakon odraz situacije u kojoj smo se našli nakon skoro 50 godina sustava koji je pokušao razbiti sveučilište, uništiti vrsnost i sveučilište podrediti ideološkoj diktaturi.«

Novi Statut Sveučilišta donesen je 1994. godine, konstituiran je Senat i imenovano je Upravno vijeće Sveučilišta.

Dr. Šunjić se osobito zauzeo za ostvarivanje sveučilišne autonomije u akademskome, ali i poslovnome smislu, budući da »Sveučilište mora preuzeti svoju nacionalnu i povijesnu ulogu s punom odgovornošću« radi »prožimanja i suradnje između Sveučilišta i hrvatskog društva i države«.

Sveučilište u Zagrebu, s 6.000 zaposlenih i 50.000 studenata, najvažnija je hrvatska kulturna i znanstvena ustanova: »Sveučilište u Zagrebu i druga hrvatska sveučilišta obnavljaju se sa svim mogućnostima koje nam otvara naša nova demokratska Hrvatska, ali i sa svim obavezama koje nam nameće taj veliki izazov. Mi tom izazovu moramo i hoćemo odgovoriti na demokratski, stručan i na ljudski način, jer imamo snage, prije svega snage u našim ljudima, u našim stručnjacima, u našim studentima« - zaključio je dr. Marijan Šunjić.

M. Jonke

Ein Rückblick auf verschiedene Jubiläen im Universitätsleben. Dies Academicus: letztes Jahr feierte die Universität Zagreb ihren 325.-ten Geburtstag. Die Universität Zagreb ist mit ihren 6000 Angestellten und 50.000 Studenten die wichtigste kulturelle und wissenschaftliche Institution Kroatiens, und entsprechend wurde auch gefeiert.

OBILJEŽENO 75 GODINA OD OSNIVANJA TEHNIČKIH FAKULTETA

U jesen 1994. Sveučilište u Zagrebu nizom je manifestacija obilježilo 75. godišnjicu osnivanja Tehničke visoke škole u Zagrebu (20. listopada 1919.), prethodnice današnjih tehničkih fakulteta. Tadašnja hrvatska tehnička inteligencija školovana diljem Europe uspjela je organizirati i pokrenuti visokoškolsku tehničku izobrazbu na domaćem tlu i time ponudila školovanje hrvatskoj mladeži na vlastitu jeziku. Današnji tehnički fakulteti, njih 14, obilježili su to vrlo svečano.

Svečanosti su započele na Elektrotehničkom fakultetu 23. rujna 1994. znanstvenim skupom »Razvitak i dostignuća tehničkih područja u Hrvatskoj«, a završen je okruglim stolom o ulozi tehničkih znanosti u razvitku hrvatskog gospodarstva. Svi radovi s tog znanstvenog skupa objavljeni su u knjizi koju je uredio prof. dr. V. Muljević i time dao vrijedan prinos poznavanju povijesti tehničkih struka.

Istoga dana svečano je predstavljena monografija »Tehnički fakulteti 1919. - 1994.«, kapitalno djelo koje obuhvaća povijest razvitka tehničkih fakulteta, njihov nastavni, znanstveni i stručni rad s osnovnim podacima o svim nastavnicima od 1919. do danas te popisom svih doktorata i magisterija znanosti. Posebno treba spomenuti uvodne članke V. Muljevića i T. Premerla o Tehničkom muzeju i Hrvatskom inženjerskom savezu te kraće biografije znamenitih ljudi koji su djelovali na ovim fakultetima. Zainteresirani mogu obje knjige naručiti u uredništvu »Glasnika«

Izložbom »Vivat academia! Vivat ingeniarii!«, postavljenom u Tehničkom muzeju od 12. 10. 1994. do 12. 1. 1995. željelo se javnosti pokazati samo isječak dosega i mogućnosti fakultetski obrazovanih stručnjaka te njihov prinos hrvatskoj znanosti, gospodarstvu, razvoju kulture i znanstvene misli.

Na Fakultetu strojarstva i brodogradnje organiziran je veliki memorijalni skup prof. dr. Franu Bošnjakoviću, termodinamičaru svjetskog glasa (vidi In memoriam, »Glasnik«, 1994.), kojom prilikom je predstavljena i medalja s njegovim likom, rad akademskog kipara Z. Janeša, kao dio istoimene nagrade koja se od te godine dodjeljuje vrhunskim znanstvenicima u području tehničkih znanosti na Sveučilištu u Zagrebu za znanstvene rezultate, promicanje znanstvenih

disciplina i struke, te prenošenje znanja na mlade.

Za prve dobitnike nagrade Fran Bošnjaković jednoglasno su izabrani:

- Prof. dr. *Rikard Podborsky*, vizionar kemijskog inženjerstva, koji je prvi u ovom dijelu Europe uveo tu disciplinu u nastavne planove Tehničkog fakulteta. Bio je pokretač i dugogodišnji glavni urednik Tehničke enciklopedije Leksikografskog zavoda.

- Prof. dr. *Vera Johanides* svojim je pionirskim znanstvenim radom na području biokemijskog inženjerstva, biotehnologije te ekološkog inženjerstva stekla visok međunarodni ugled. Prije mnogih europskih zemalja uvodi u nas prve poslijediplomske studije iz tih područja, utemeljujući zagrebačku biotehnološku školu.

- Prof. dr. *Ivo Kolin* pedagoškim je i znanstvenim radom na području primjenjene termodinamike na tragu zamisli svoga velikog prethodnika Frana Bošnjakovića (u svijetu priznatim djelima »Termodinamički atlas« i »Evolution of the Heat Engines«) nesumljivo pridonio promicanju termodinamike kao temeljne tehničke discipline.

Piscu ovih redaka posebno je drago, jer su nagrađeni znanstvenici (prof. Johanides i prof. Kolin) bili i njegovi profesori!

Središnja priredba prigodom 75. obljetnice tehničkih fakulteta održana je 19. listopada 1994. u Koncertnoj dvorani »Vatroslav Lisinski«. To je bio najveći skup tehničara u njihovoj 75-godišnjoj povijesti (R. Četković i M. Jonke prisustvovali su u ime AMAC Deutschland e.V.).

Umjetničkim dijelom programa željelo se podsjetiti na vrijeme buđenja narodne svijesti i rađanja ideje o potrebi visokog tehničkog učilišta na tlu Hrvatske. Za tu priliku izabrane su prigodne skladbe Vatroslava Lisinskog i Ivana pl. Zajca u izvedbi Ive Hraste-Sočo, Mire Zidarić, Zrinka Soča i Josipa Lešaja uz klavirsku pratnju D. Blaće i J. Vorkapić-Furać. Nastupio je i akademski mješoviti zbor »Chemicae ingeniariae ulumni« pod ravnanjem maestra Vinka Glasnovića.

Izvedbom skladbe »Agnes Dei« Stjepana Horvata, rektora Hrvatskoga sveučilišta 1944./45. željelo se sjetiti svih progovljenih profesora tehničkih fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. Skladba odiše očajem čovjeka koji je izgubio domovinu i

obitelj, a završava snažnim vapajem za mirom.

Javno su rehabilitirani svi neopravdano uklonjeni profesori tehničkih fakulteta u vrijeme jednomulja.

Zaslужnim dobitnicima, odnosno njihovim najbližima, svečano su uručene Nagrade Fran Bošnjaković.

Citatima iz vremena borbe za osnivanje Tehničke škole u Zagrebu odala se zahvalnost utemeljiteljima koji su trudom i ljubavlju prema znanosti postavili temelj današnjim tehničkim fakultetima.

20. listopada 1994. u galeriji AMACIZ-a na Marulićevu trgu otvorena je izložba poznatog karikaturiste Ota Reisingera, inače diplomiranog inženjera arhitekture. To je bio njegov osebujan doprinos 75. obljetnici tehničkih fakulteta.

Niz svečanosti u jesen 1994. završio je posjetom rodnom kraju dr. Jurja Žerjavića, opata i župnika u Mariji Bistrici, koji je 1909. svojom velikodušnom zakladom omogućio osnivanje Tehničke visoke škole u Zagrebu. U Mariji Bistrici, gdje mu je još 30. rujna svečano otkrivena obnovljena spomen-ploča, završene su svečanosti tehničkih fakulteta misom na kojoj je pjevački zbor »Chemicae Ingeniariae alumni« pod ravnanjem prof. Vinka Glasnovića izveo Händelovu skladbu »Aleluja«.

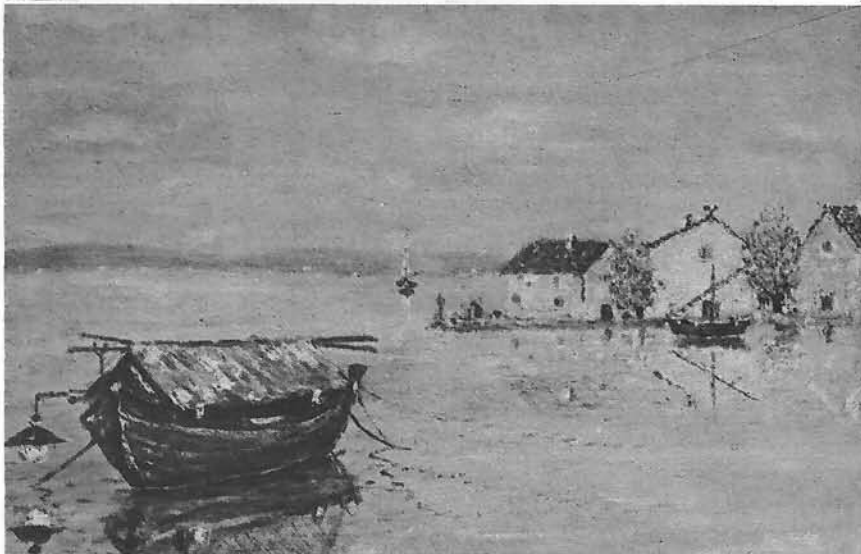
M. J.

Im selben Jahr hatten auch die Technischen Fakultäten der Universität ihren fünfundsiebzigsten Geburtstag gefeiert.

75. ROĐENDAN PROF. DR. ŽARKA DOLINARA

Dr. Žarko Dolinar proslavio je 3. srpnja 1995. godine 75. rođendan. Liječnik i veterinar, stolnotenisač i kolekcionar, kozmopolit i domoljub - to je Žarko Dolinar, živa hrvatska legenda. Rođen 1920. u Koprivnici, maturirao je 1938. u Zagrebu, gdje diplomira na Veterinarskom fakultetu 1948., a doktorira 1959. godine.

Njegovo društveno i političko djelovanje iz Švicarske (gdje je i danas kao umirovljenik živi), karakteristično je za Dolinara. Kozmopolit je od glave do pete, za njega granice ne postoje, a za Hrvatsku, njeno jedinstvo i prosperitet - dao bi sve. Oduvijek je djelovao opće-hrvatski, i smatra velikom pogreškom da je u dijaspori došlo do osnivanja po-

Žarko Dolinar: *Zapivaj pismu...* (Pag, 1958.)

S Veterinarskog fakulteta u Zagrebu odlazi 1961. godine u Basel, gdje nastavlja znanstvenu i visokoškolsku karijeru na tamošnjem Medicinskom fakultetu. Uz anatomiju bavio se istraživanjima s područja histologije, patologije i embriologije. Znanstvene radove objavljivao je u mnogim svjetskim časopisima. Kao gost-profesor predaje još i danas na mnogim sveučilištima širom svijeta.

Kao vrhunski sportaš bio je i ostao legenda; jedan od najboljih koje je Hrvatska uopće imala. Još ga i danas redovito pozivaju na najvažnija svjetska stolnoteniska natjecanja.

Kolekcionarstvo mu je velika strast. Uspio sabrati više od 70.000 rukopisa i autografa znamenitih osoba (npr. L. Pasteura, C. Chaplina, C. Darwina, G. Donizettija, R. Wagnera, E. Zole, Napoleona, Voltairea i dr.), a posjeduje i bogatu zbirku umjetničkih predmeta i likovnih djela (Utrillo, Picasso, Meštrović i mnogi drugi).

Manje je poznato da se Dolinar bavio fotografijom i slikarstvom. I upravo za ljubav prema slikarstvu karakteristična je njegova rečenica: »Kad umrem, bavit ću se prvih milijun godina slikarstvom«.

litičkih stranaka, jer to vodi k podjeli... Svi njegovi govori počinju i završavaju uzvikom »Viribus unitis« (zajedničkim snagama) - do cjelovite i demokratske hrvatske države. Radije spominje *semprevirat* nego *triumvirat*. Iako ne izbjegava trenutke raskoši, upozorava na štednju, skromnost, umjerenost!

Sjećam se njegovih riječi tiskanih u tjedniku »Danas« u proljeće 1992., kada je nakon poduljeg vremena došao opet u Zagreb: »Sećem Zagrebom i gledam: ulice i kafići su puni iako je radno vrijeme, ljudi se smiju, pijuckaju kavu ili gemišt i da ne vidim tu i tamo nekoga u uni-

formi ne bi niti znao da se Hrvatska nalazi u ratu... A mi u Švicarskoj smo zabrinuti, žalosni, potišteni, ozbiljna lica; kucamo posvuda na vrata, molimo, ponizujemo se samo da dobijemo nešto što bi mogli poslati u našu Domaju...«

Ili: »Sportaši i političari trijumfiraju pri pobjedama, sportaši se bore i točno se zna tko je bio brži, tko je skočio više, tko je bacio dalje... Sportaši ne pobjeđuju uvijek, na taj način nauče se i gubiti. A političari to nikada ne nauče, oni ne znaju gubiti!«

Žarko Dolinar suosnivač je prvog ogranka Matice hrvatske u Švicarskoj i njen prvi predsjednik (Basel, 1967.). Počasni je predsjednik Hrvatske kulturne zajednice u Švicarskoj.

No, svoje životno djelo na društvenom polju uspio je ostvariti tek 1989., kada je jednomlje gubilo tlo pod nogama, pa je u suradnji s tadašnjim rektorom Sveučilišta u Zagrebu, prof.dr. Z. Šeparovićem uspio osnovati *Almae Matris Alumni Croaticae* u Zagrebu i Zürichu (v. »Glasnik«, god. 1993., M. Jonke, AMAC - od ideje do ostvarenja).

PANTA REI AMAC; Heraklitov vječni zakon može se primijeniti i na širenje *AMAC-a* u svijetu - njih 18 na svih pet kontinenata!

»Bez pretjerivanja, ali ne poznajem niti jednu organizaciju koja bi bila otvorenija, stručnija, šira i koja bi imala veće mogućnosti na području patriotske, dabome stručne i materijalne kulture«, napisao je Dolinar u članku »Domi manere convenit felicibus« u »Glasniku« 1993. U istom tekstu kaže: »Više od 45.000 emigriranih akademičara je najžalosniji broj i najtužnija vojska, nešto čime se najvjerojatnije nijedan drugi narod ne može pohvaliti!« I ponavlja: *Viribus Unitis!*

Divi se Paracelsusu, švicarsko-njemačkom liječniku (čije se metode liječenja temelje na zapažanju prirode), prirodoslovcu i renesansnom filozofu, osnivaču jatrokemije (1994. bila je 500. godišnjica njegova rođenja). Paracelsus je klasik, »uomo universale«, kakvih u povijesti nije bilo mnogo. I Dolinar posjeduje univerzalni duh: zaokupljen je prirodnim i humanističkim znanostima i ne čudi nas da mu je uzor Paracelsus. Žarko Dolinar je hrvatski *uomo universale!*

PROSLAVLJENA PETA GODIŠNJICA AMAC-CH

Kulturnim programom 11. posinca 1994. svečano je proslavljena peta obljetnica osnivanja *AMAC-CH* u Badenu. Uz brojne goste bio je i veleposlanik Republike Hrvatske u Švicarskoj i Lichtensteinu, prof. dr. Zden-

ko Škrabalo (koji je inače bio i prvi predsjednik *AMAMUZ-a* pri Medicinskom fakultetu u Zagrebu). Proslavi su prisustvovali i predstavnici *AMAC Deutschland e.V.*

AMAC-CH najstariji je i brojem članova najveći u inozemstvu. Jedan od osnivača i predsjednik do danas je Ž. Dolinar. Želimo im i nadalje puno uspjeha u radu!

M. J.

Posvuda je, nikad ne miruje, stalno je na putu, neuhvatljiv. Posvuda tražen. Govori, govoreći područava, svejedno o kojoj temi i iz kojega doba - kao da ima leksikon u glavi. A kad sluša - sluša pozorno, bilježi marljivo poput učenika; poštuje drugoga, stara hrvatska škola.

G. 1985. Švicarski crveni križ dodjeljuje mu medalju »Henri Dunant«, 1990. dobiva zlatnu medalju ITTFa (svjetska stolnoteniska federacija), a 1993. mu Izrael podjeljuje visoko priznanje: medalju pravедnika među narodima.

Dragi Zarko, knjiga tvojih uspomena bila bi pravi »hit«! No, nje nema. Nema je, jer ljudi pišu memoare kad se povuku iz aktivnoga života, a Ti to ne poznaješ. Službeno si umirovljenik, ali si dinamičniji od mnogo mladih; reći ću u Tvome stilu: *human factor*. Ipak, razmisli dobro: uspomene bi mogao ispričati nekome »od pera«, koji bi ih zapisao. Ti bi ih autorizirao i - *bestseller* je tu!

Hvala Ti unaprijed. Prigodom Tvoje 75. rođendana želimo Ti da ostaneš zdrav i čio, kakav jesi, i kakva te poznajemo. Hrvatska Te treba, AMAC-u si potreban.

VIRIBUS UNITIS!

Mladen Jonke

Zufällig oder auch nicht, feierte in diesem Jahr auch einer der Initiatoren und geistigen Vätern der AMACroaticae, Prof. Dr. Zarko Dolinar seinen 75. Geburtstag. Vivat! Und, schließlich, wurde vor fünf Jahren die erste AMACroaticae in der Wahlheimat des ebenerwähnten Jubilars gegründet die AMACroaticae in der Schweiz.

OBLJETNICE

ČETIRI GODINE AKADEMSKOG ZBORA C.I.A.

Akademski pjevački zbor *CHEMICA E INGENIARIAE ALUMNI* osnovan je početkom 1991. u Društvu diplomiranih inženjera i prijatelja Kemijsko-tehnološkog studija Sveučilišta u Zagrebu (*Almae Matris Alumni Chemicae Ingeniariae Zagrabienensis - AMACIZ*), utemeljenog godinu dana ranije.

Okupilo se tridesetak entuzijasta i pod vodstvom dirigenta prof. *Vinka Glasnovića* počelo vježbati dva puta tjedno u Velikoj kemijskoj predavaonici na Marulićevu trgu 20. Prvi nastup Zbor je imao u lipnju 1991.

Ubrzo nakon toga započela je agresija na Hrvatsku, no nije prekinula rad Zbora; naprotiv, to je još čvršće povezalo i podiglo moralnu snagu članstva ali i vjerne publike. Uz česte uzbune zbog zračne opasnosti pokusi su se ujesen održavati u skloništu u podrumu fakulteta. Upornost i volja članova bili su jači, Zbor je 15. prosinca dao prvi »pravi« koncert u Hrvatskom glazbenom zavodu. Publika je bila oduševljena i iznenađena kvalitetom postignutom u tako kratkom roku. Prihod s koncerta upućen je Sveučilištu za pomoć studentima iz okupiranih dijelova Hrvatske. Potaknuti uspjehom, Zboru je odmah nakon koncerta pristupilo još nekoliko kolega i kolegica, broj se članova povećao na blizu pedeset, koliko ih, uz manju fluktuaciju, ima i danas. Članovi su većinom diplomirani inženjeri kemijske tehnologije, oko polovice ih radi u industriji (*Pliva, Chromos, Fotokemika, INA* itd.) a drugi na fakultetima (Kemijskog inženjerstva i tehnologije, Prehrambeno-biotehnološkom, Tekstilno-tehnološkom, Grafičkom) kao profesori, docenti ili asistenti. Dolaze i studenti, za sada su malobrojni, a pridružilo se i nekoliko prijatelja drugih struka.

Početkom 1992. Zbor nastupa u Kliničkom bolničkom centru Rebro u Zagrebu za ranjene gardiste, a sredinom veljače daje drugi samostalni koncert u Muzeju Mimara (za sudionike Sastanka kemičara Hrvatske i godišnje skupštine *AMACIZ-a*). Na rasporedu su u to doba uglavnom sakralne skladbe (*Zajčeva Ave Maria; Kodalyeva Stabat mater* te pučka *Bliže o Bože moj* u obradi V. Glasnovića), pučke pjesme u obradi ili skladbe inspirirane folklorom: *Pjesme iz Međimurja* (Žganec-Matz), *Tibo pribaja mrak, Popevke sem slagal* (Paljetak-Glasnović) te rodoljubne pjesme, često na tekstove poznatih hrvatskih pjesnika (*Plitvice* i *Gospa Marija* V. Glasnovića). Jedna od najljepših izvedbi u to vrijeme bila je *Zbor*

Hrvatica iz Porina V. Lisinskog (ženski dio Zbora *C.I.A.*). Tijekom 1992. redaju se nastupi na akademskim danima, osnivačkoj skupštini Hrvatskog društva za sustave (*CROSS*), na nizu promocija na fakultetima, o obljetnicama velikana hrvatske prošlosti (P. Štoos, B. Krčelić) i u drugim prigodama.

Glavni godišnji nastup (»Božićni koncert«) Zbor je u drugoj godini djelovanja imao u Hrvatskom glazbenom zavodu, 19. prosinca 1992. Na programu su ponajprije bile skladbe Beethovena, Mozarta, Francka i Berthiera, te vrlo efektne duhovne pjesme *Nobody knows* u kojoj je snažnim basom istaknuo mladi Marko Rogošić koji nažalost više nije u Zboru.

U drugom dijelu koncerta pjevale su se božićne pjesme (Couperin, Livadić, Gruber) a potom i vrlo zahtjevna *Händelova Aleluja*. Na »bis« je otpjevana naša božićna himna *Narodi nam se kralj nebeski*, koju je u prekrasnom raspoloženju prihvatila i publika.

Nakon ovog velikog uspjeha program je na blagdan Sv. tri kralja 1993. ponovljen u prelijepoj crkvi sv. Katarine na Gornjem gradu. Po prvi puta su pozvani i muzički kritičari, pa je N. Turkalj u *Vjesniku* pod naslovom »Dojmljivo i profesionalno« izrekao vrlo lijepo mišljenje o Zboru: s obzirom što djeluje kratko, i s obzirom na profesiju članova nije očekivano takve muzikalnosti.

Bila je to pohvala marljivim članovima ali, dakako, i voditelju prof. Glasnoviću koji, s velikim profesionalnim iskustvom, na živ način iz Zbora »izvlači« maksimum. Uz to što je voditelj i dirigent, on je i autor mnogih skladbi a u nekima nastupa i kao tenor solo (*Plitvice, Gospa Marija*).

I u godini 1993. Zbor je imao velik broj nastupa na promocijama i fakultetima te na HTV (multinacionalna magazin-emisija *PRIZMA*), a spominjemo posebno ove:

- 10. 2.: na Godišnjoj skupštini *AMACIZ-a* i *XIII. Skupu hrvatskih kemičara* (Hotel Intercontinental);

- 27. 3.: na Smotri amaterskih zborova Hrvatske (HGZ);

- 11. 6.: Zajednički koncert s Hrvatskim pjevačkim društvom »Danica« prigodom 125 godina zbornog pjevanja u Sisku;

- 23. 9.: Koncert za sudionike *VII. Ružičkinih dana* (Bizovačke toplice);

Glazbena godina 1993. završena je 12. prosinca tradicionalnim koncertom u HGZ-u. U prvom dijelu Zbor je izveo

novi program (*Ave Maria* J. Arcadelta, *Libera me* L. Lea, *Cum invocarem* V. Lisinskog a gošća je bila solistica Mira Zidarić-Orešković; slijedila je praižvedba *Mise* V. Glasnovića). U drugom dijelu je - u uzvratnom posjetu - nastupilo HPD »Danica« iz Siska. Publike se posebno dojmi zajedničko pjevanje oba zbora.

U četvrtoj godini postojanja Zbor je ponovno vrlo aktivan. U veljači nastupa na otvorenju *Medunarodnog simpozija metalurga* (na Fakultetu strojarstva i brodogradnje), samostalno koncertira u MIMARI (za sudionike godišnje skupštine AMACIZ-a) te za sudionike susreta prognanih radnika HPT-a iz Vukovara. U ožujku sudjeluje na Smotri amaterskih zborova Zagreba (HGZ) a u lipnju na otvaranju 2. Hrvatskog kongresa prehranbenih tehnologa, biotehnologa i nutricionista (Hotel Intercontinental). U rujnu pjeva na otvaranju Znanstvenog skupa *Razvitak i dostignuća tehničkih područja u Hrvatskoj* (na Elektrotehničkom fakultetu) a 19. studenog na Svečanoj akademiji prigodom 75. obljetnice tehničkih fakulteta (Koncertna dvorana V. Lisinski). U listopadu Zbor u Virju izvodi već spomenutu *Misu* V. Glasnovića. Uz nekoliko nastupa na televiziji (*Obiteljski magazin*, *Dobro jutro Hrvatska*) pjeva se na promocijama tehnoloških fakulteta. U tim prigodama se osim *Lijepa naša* izvodi i himna akademičara *Gaudeamus igitur* te narodne i domoljubne pjesme.

Jedan od najvažnijih događaja 1994. bilo je gostovanje u Švedskoj na poziv AMAC-a iz Lunda (19.-24. travnja). Bilo je više koncerata: u luteranskoj crkvi u Lundu, u Akademskom društvu Sveučilišta Lund te za đake i profesore agronomске gimnazije Hvilla Tradgard. Kratak nastup Zbor je imao i u lundskoj katedrali. Kako su u organizaciji gosto-

vanja (boravak, smještaj u obiteljima) sudjelovali i članovi lokalnog zbora »Midnattskören«, zajedno je izveden program u klubu katoličke crkve u Malmöu, kojemu su većinom prisustvovali Hrvati koji žive na jugu Švedske. Neposredno prije povratka u Zagreb u istoj je crkvi Zbor otpjevao u Glasnovićevu *Misu*. Unatoč dugom i napornom putu autobusom, članovi ansambla su s tog gostovanja ponijeli najljepše uspomene: cijelo vrijeme bili su okruženi pažnjom naših iseljenika okupljenih oko AMAC-a, posebno njegova predsjednika g. Ante Raguža, a dakako i švedskoga zbora koji su zajednički priredili jednodnevni izlet u Bästad i prekrasnu oproštajnu večer. Švedani su za tu prigodu posebno uvježbali dio Cosettove skladbe *Ladarice idu v selo*, a Zbor C.I.A. uzvratio je švedskom pjesmom *Uti var hage*, uvježbanom još u Zagrebu.

Tradicionalni Božićni koncert održan je 18. prosinca 1994. u HGZ-u. U prvom dijelu pjevana je vrlo lijepa skladba A. Canjuge *Za Hrvatsku* (na tekst V. Deželića), a potom je izvedena cijela *Kantata o kralju Zvonimiru* V. Glasnovića (na tekst M. Validžića). Kao solist je nastupio solist opere HNK u Zagrebu, Franjo Petrušanec.

U drugom dijelu pjevane su božićne pjesme. Uvježbano je i nekoliko anglo-američkih, poznatih u cijelom svijetu. Uz nezaopbilaznu *Tibu noć* »na bis« je otpjevana *Narodi nam se kralj nebeski*.

Četiri godine djelovanja Zbor je 8. veljače 1995. obilježio koncertom prigodom XIV. skupa hrvatskih kemičara i godišnje skupštine AMACIZ-a (u HGZ-u). Uz budnice i domoljubne pjesme u drugom dijelu večeri pjevane su pučke pjesme iz raznih hrvatskih krajeva. Publika je posebno bila oduševljena pjesmama *Mo-*

ja diridika, *Oko moje* te, posebno efektinom skladbom *Ladarice idu v selo* u obradi E. Cosetta, u kojima su do izražaja došle boje glasova ženskoga dijela Zbora. Uspjehu je pridonijela i pratnja Tamburaškog orkestra HKUD-a »Željezničar« iz Zagreba. Novost na koncertu bila je odjeća Zbora, dar g. Prajsa iz Orosavlja i tvornice »Kamensko« iz Zagreba uz veliku potporu gđe doc. Maje Vinković s Tekstilno-tehnološkog fakulteta i članice Zbora, dr. Jasne Pospišil. Nepravdno bi bilo ne spomenuti i gđu dr. Jasnu Vorkapić-Furač koja na glasoviru prati Zbor kad god je to potrebno. Kad je dirigent bolovao (1992.) uvježbavala je i novi repertoar, posebno vrlo zahtijevnu Händelovu *Aleluju*, pa je od milja nazvana »pričuvna« (voditeljica). Organizacijski Zbor vodi Odbor od pet članova na čelu s pročelnikom Stojanom Trajkovom. Zamjenik mu je dr. Kruno Kovačević a članovi dr. Jasna Vorkapić-Furač, Višnja Maričić i dr. Krešimir Popović. Zajedno s Upravnim odborom AMACIZ-a i njegovim predsjednikom, prof. dr. Brankom Kunstom, brinu o ovoj, sada najaktivnijoj sekciji AMACIZ-a.

Danas, nakon četiri i po godine djelovanja, Zbor C.I.A. ima na rasporedu više od 70 skladbi, desetak pravih koncerata i više desetaka manjih nastupa. Pred sobom ima želju za napredovanjem i razvijanjem.

Krešimir Popović

Eine Laudation auf den Akademikerchor »C. I. A.« Seit der gründung 1991 hatte dieser wohl einmalige Chor zahlreiche Auftritte, die überall Anerkennung gefunden haben. »Chemicæ Ingeniariæ Alumni«, so einen Chor werden wir wohl nirgendwo anders in der Welt antreffen.

LEKCIONAR BERNARDINA SPLIĆANINA

500 godina prve hrvatske knjige tiskane latinicom

Ovakve obljetnice nisu česte, a vrlo su značajne. Dana 12. ožujka 1495. dovršeno je u Mlecima tiskanje *Lekcionara Bernardina Splićanina*, prve latinicom tiskane knjige u Hrvata. Bilo je to samo nekoliko desetljeća od iznalaska Guttembergove tiskare i u njoj tiskane Biblije iz godine 1455. u Mainz. Od toga nadnevkva pa do 1500. godine razdoblje je početka tiskarstva. Knjige tiskane u tom razdoblju nazivamo inkunabulama.

Hrvati pripadaju onim malobrojnim narodima koji u to vrijeme imaju svoje tiskane knjige, i to na svojem jeziku i na svojem pismu.

Spomenimo ovdje glagoljski prvotisk *Misala po zakonu rimskoga reda* od 2. 2. 1483. (»editio princeps«) i *Senjski misal*, tiskan glagoljicom od domaćih tiskara 1494., koji je pretisak bio uručen papi za njegova posjeta Zagrebu 1994., upravo o 500. godišnjici tiskanja toga misala.

Glagoljici, tom izrazito hrvatskom pismu, pripada primat u povijesti hrvatskoga tiskarstva. No glagoljica u naglom razvitku tiskarstva nije imala budućnost, niti je bila sveopće poznata i u sveopćoj uporabi na cjelokupnom hrvatskom etničkom prostoru. Kao, uostalom, ni drugo hrvatsko povijesno pismo: hrvatska cirilica, nazivana bosančicom, poljičicom, na kojoj postoje hrvatski spomenici od 12. stoljeća.

Latiničko pismo bilo je opće prihvaćeno u Europi na području zapadne crkve. Tom kulturnom i civilizacijskom krugu pripadaju Hrvati od svoje evangelizacije.

Prvom tiskanom knjigom latinicom prije 500 godina Hrvati se uključuju svojim inkunabulama u knjižni europski svijet, a čuvaju pri tome biljege svojih povijesnih pisama kojima su bili pisani njihovi prvi spomenici: glagoljaski: *Bašćanska ploča*, s kraja 11 st., *Vinodolski zakonik*, *Razvod istarski...*, cirilički: *Povaljski prag* 1184., *Humska ploča* i drugi, osobito nabožni spomenici tadašnje hrvatske pismenosti i književnosti.

Napomenimo ipak da je na nedatiranom, a po epigrafskim i jezičnim pokazateljima prvom hrvatskom pisanom spomeniku - na *Valunskoj ploči*, pronađenoj u zidu srednjovjekovne crkvice pokraj sela Valuna na Cresu, sačuvan zapis s nekoliko hrvatskih osobnih imena na glagoljici. Taj je zapis na istoj ploči re-

produciran latinskim jezikom i latinicom. Potvrđuje se tako kako su Hrvati na samom početku svoje zasvjedočene pismenosti čuvali i njegovali svoj jezik i svoje pismo i u isto vrijeme latiničkim pismom i latinskim jezikom uključivali se u tokove kulture latiničke i latinske Europe.

Lekcionar Bernardina Splićanina ima stoga posebno značenje. On sadržava epistole i evanđelja koja su se čitala na misama kroz godinu. Već vrlo rano bio je uveden običaj da se na latinskom jeziku čitano misli epistole i evanđelja predoče i protumače na narodnom jeziku. Hrvatske glose na *Radonovoj bibliji* iz XI. i XII. st. u Zagrebu pokazuju zapravo zabilješke kao ispomoć svećeniku u interpretaciji latinskoga teksta evanđelja na hrvatskom jeziku. Na jugu, u glagoljaškoj sredini, to se sve više događa s crkvenoslavenskim kanonskim tekstovima koji dobivaju hrvatsku jezičnu stilizaciju koja se sve više proširuje i ustaljuje.

Lekcionar Bernardina Splićanina posljednja je etapa u postupnom pohrvaćivanju glagoljskih biblijskih (posebno misnih) tekstova, koji su se već stoljeća prije upotrebljavali po tamošnjim crkvama i samostanima, a bili su već dobro prožeti čakavskim narječjem.

Takva »vulgarizacija« kanonskih tekstova, ta hrvatska »vulgata«, ujednačena i proširena na golemom prostoru, predočuje već visok stupanj ujednačenosti hrvatskoga jezika u čakavskoj stilizaciji. S toga gledišta može se o hrvatskom jeziku govoriti kao o jednom od najstarijih današnjih europskih jezika, jer su mnogi današnji europski jezici takav stupanj ujednačenosti i takvu sveopću proširenost postizali tek u renesansi.

Ovaj Lekcionar, *Scavet*, *Schiavetto*, kako su ga prozvali Mlećani, bio je namijenjen, po riječima I. Kukuljevića Sakcinskog (v. »Tisućnica slovjenjskih apostolah Ćirila i Metoda«, Zagreb 1863.) »krajevima u kojih je slavenski crkveni jezik s glagolskom službom Božjom u petnaestom stoljetju vladao po svo skoru Dalmaciji, sjevernoj Albaniji, Istri, prekokupskoj Hrvatskoj, po neknoj strani Bosne, te na daleko rasprostranio se po istoj pokupskoj, posavskoj, podravskoj i međumurskoj Hrvatskoj, budući da još tečajem 16. vieka u zagrebačkoj biskupiji

mного župah i monastirah bijaše, u kojih su glagolski župani i redovnici rabili u crkvi jezik slovenski«. Takvih je lekcionara bilo nekoliko. U Dubrovniku se spominje Evanđelistar iz 1419. godine (»schiavono de letera latina«), oko polovice 15. st. poznat je zadarski Lekcionar. Očito je bila potreba da se tiskom izda redigirani Lekcionar na hrvatskom jeziku u čakavskoj stilizaciji. To je učinio fra Bernardin Splićanin, franjevac u samostanu sv. Frane na Rivi, koji je uz to, po najnovijim istraživanjima (P. Runje, C. Petešić, J. Bratulić i dr.) obnašao dužnost inkvizitora za golemo područje izvan jurisdikcije splitske nadbiskupije, pa je razumio potrebu takve knjige na narodnom jeziku. On je taj rukopis s crkvenoslavenskoga najbolje mogao prirediti na jezik hrvatski. P. Runje je upozorio da je fra Bernardin Splićanin bio s Brača, a J. Franulić je istražio njegovu genealogiju u župnom arhivu u Nerežišćima, odakle je potekao. U njegovoj pokretnoj imovini, kako pokazuju zapisnici od 8. i 10. XII. 1499. u Splitu, kada i umire negdje na području Pule, koju je imovinu bio pohranio u kući trećoredkinja, počokara, u splitskom Varošu, nađeno je 176 tiskanih, uvezanih i neuvezanih, primjeraka Lekcionara, koji je on priredio i izdao u Mlecima prije 500 godina.

Ovaj Lekcionar, kao prva tiskana knjiga na hrvatskom jeziku latinskim slovima, bio je vrlo proširen u puku. Taj *Scavet* značio je mnogo za razvitak hrvatskoga jezika. Proširen po Dalmaciji i Bosni, poslužio je i kao osnova mnogih kasnijih prerada i izdanja. Prepisivan je bio i bosančicom te objavljivan u štokavskoj stilizaciji. Upravo na ovom primjeru ogleda se duboko prožimanje hrvatskih književnih izraza i pisama. Priredjen s crkvenoslavenskoga glagoljaškog predloška na čakavsku književnu stilizaciju, pretočen s glagoljice u latinicu, pa u cirilicu, s čakavskoga prilagođen štokavskom književnom izrazu, te proširen i čitan na kajkavskom narječnom području. Taj put k modernoj standardizaciji prolazio je hrvatski književni jezik od samoga početka. Sa sva tri narječna vrela napajao se hrvatski jezik do svoje moderne stilizacije. Zorno se to pokazuje u rečenici koju donosim iz Petrisova zbornika godine 1468. a glasi: »Čto se zaloštiš, ubogi človeče, i kaj se mečeš i zač trepečeš?«, gdje je upitno - odnosna zamjenica: što, ča, kaj, u sva tri narječna izraza, po kojoj su zamjenici ta narječja prozvana štokavskim, čakavskim i kajkavskim. U takvu je prožimanju hrvatski jezik stigao do 18. stoljeća kada je već normiran, kako pokazuje jezik djela Reljkovića, Kanižlića i Kačića Miošića.

Prva hrvatska knjiga, latiničkim pismom tiskana prije pola tisućljeća, otvorila je put bogatoj knjiškoj baštini hrvatskoga naroda, u kojoj je pohranjena njegova memorija, sva dostignuća u svim djelatnostima kroz sva burna vremena njemu nesklone povijesti, u kojoj se često borio upravo knjigom.

Na ovaj polumilenijski rodendan hrvatske latiničke knjige dobro se toga prisjetiti.

Akademik Petar Šimunović

»500 Jahre des ersten in kroatischer Sprache aber mit lateinischen Buchstabe gedruckten Buches« ist ein Aufsatz des in Köln lebenden und arbeitenden Dr. Petar Šimunović anlässlich des besagten Jubiläums des am 12. März in Venedig fertiggedruckten Lektionariums des Bernardin von Split. Dieses Werk ist für uns deshalb bedeutend, weil dieses »Schiavetto«, wie man es in Venedig nannte, zugleich die erste im Druck redigierte kroatische »Vulgata« war. Viele bedeutendere europäische Sprachen erlangten diese bezügliche Vereinheitlichung und geographische Verbreitung erst in der Renaissance.

OBLJETNICE

TOMISLAV NERALIĆ - 40 GODINA VJERNOSTI

Komorni pjevač (Kammersänger) Tomislav Neralić vratio se nakon punih 40 godina u domovinu. Četiri desetljeća bio je vrhunski hrvatski bas član Njemačke opere u Berlinu (Deutsche Oper Berlin) a sada, po završetku iznimno bogate i plodne pjevačke karijere vratio se u Zagreb, odakle je i krenuo u osvajanje svjetskih opernih pozornica. Od svibnja 1955. godine živio je Neralić u Berlinu i pjevao pretežno na pozornicama Gradske opere (Städtische Oper) koja se 1961. godine preselila u novoizgrađenu kuću i od tada nosi naziv Njemačka opera Berlin. G. 1955. pozvao je tadašnji intendant, Carl Ebert, mladog pjevača u Berlin gdje je nastupio u naslovnoj ulozi Wagnerove opere *Leteći Holandez*. Legenda kaže da je intendant u pauzi došao u sobu Tomislava Neralića i ponudio mu ugovor da postane stalni član uglednog opernog ansambla. Primamljivost ponude privukla je Neralića da odmah potpiše ugovor i od tada je stalno bio član Njemačke opere Berlin. Doista hvalevrijedna vjernost jednoj kući, vjernost koja je za obje strane značila brojne vrijedne plodove.

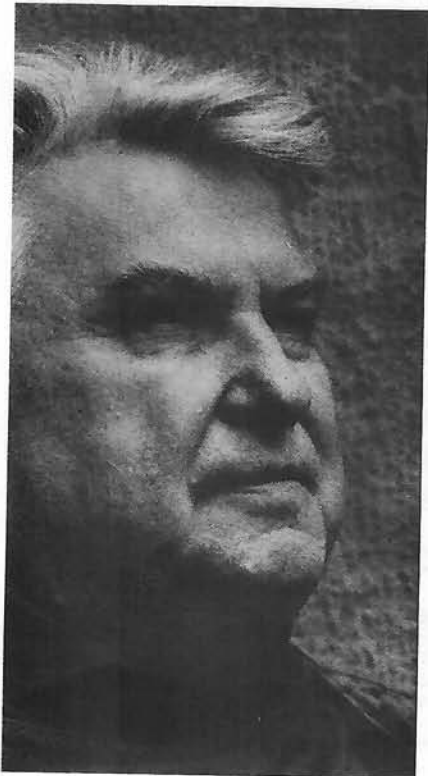
Rođen 9. prosinca 1917. godine u Karlovcu, slavi Tomislav Neralić ove godine 78 rodendan - i još uvijek pjeva! Iako od kraja prošle sezone u mirovini, već je potpisao ugovor za još nekoliko nastupa u operi *Katja Kabanova* Leoša Janáčka, u kojoj ima jednu od glavnih uloga: pjeva Dikoju. Tako je u rujnu 1995. Tomislav Neralić ponovno zapjevao na pozornici svoje matične kuće u Berlinu, a u međuvremenu nastupio je u Zagrebu: kao nenadmašivi Sulejman u romantičnoj junčkoj operi *Nikola Šubić Zrinjski* Ivana Zajca i kao Gazda Marko u Gotovčevu *Eri s onoga svijeta*. Nastupio je i u novom postavu Gotovčeve opere *Mila Gojsalića* prigodom 100-te obljetnice skladateljeva rođenja i 100-te obljetnice zgrade Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. A i to još nije sve! Muzička akademija u Zagrebu planira angažiranje velikog i iskusnog pjevača kao pedagoga za majstorsku klasu mladih pjevača. Osim toga bit će zacijelo još i nastupa u oratorijskim izvedbama. Doista nevjerovatna i zavidna vitalnost.

Još za vrijeme studija na Muzičkoj akademiji u Zagrebu bio je Tomislav Neralić zapažen u manjoj ulozi redovnika u Verdijevoj operi *Don Carlos* - i odmah bio angažiran kao član opere Hrvatskog narodnog kazališta u Zagrebu. Slijedio je niz uspješnih nastupa - a »dobro se glas daleko čuje«! Karl Böhm,

glasoviti dirigent Državne opere u Beču, pozvao je mladog pjevača u austrijsku prijestolnicu i punih pet godina, od 1943. do 1948. godine, bogatio je Neralić iskustva na jednoj od najuglednijih svjetskih opernih pozornica. Vrativši se u Zagreb doživio je »zvjezdane trenutke« zagrebačke Opere koja je za vrijeme ravnateljstva Milana Sachsa ostvarila vrhunce koji su velikim slovima ušli u anale povijesti hrvatske nacionalne operne kuće. Kada se sjeća toga razdoblja, Tomislav Neralić rado priča o tome kako je to još bilo vrijeme bez televizije i sa zatvorenim državnim granicama, ali s neuništivim entuzijazmom umjetnika čiji su dometi oduševljavali zagrebačku publiku. Repertoar je bio iznimno bogat, i to je pjevačima omogućilo studiranje brojnih uloga. Tako je u tom razdoblju i Neralić prvi puta pjevao najveće uloge pisane za svoj glas. Danas sa smijehom kaže da su ga tada još smatrali bas-baritonom, a to je značilo da nema dubine basa niti visine baritona! Ali, šalu na stranu, Neralićev pokretljiv glas velikog raspona omogućio mu je nastupe u opsežnom repertoaru uloga koje jednako traže baritonske visine i basovske dubine. U svakom slučaju, u tom drugom zagrebačkom razdoblju, od 1953. godine, počeo je pjevati i Wagnerove likove, a upravo će mu to i donijeti svjetsku slavu.

Postupno je Tomislav Neralić dobivao prilike nastupati u najvažnijim ulogama svojeg faha, to jest, pjevati likove koje su skladatelji namijenili bas-baritonima. U tom je pjevačkom fahu velik broj važnih uloga što interpretima daje mogućnost brojnih transformacija, od tragičnih do komičnih i brojnih izrazito izražajnih uloga. Poznato je da su među muškim glasovima najčešće tenori nositelji glavnih uloga ljubavnika koji osvajaју soprane - a bas-baritoni ih pri tome najčešće ometaju! Ali, šalu na stranu, glas kojim raspolaže naš slavljениk itekako je tražen u opernoj literaturi. Tako je primjerice Jago u Verdijevoj *Otelli* jedan od iznimno važnih likova a upravo je ta uloga Tomislavu Neraliću na početku njegove karijere osigurala veliku slavu. Isto je tako lik Wotana iz *Wälkura*, jedne od opera tetrologije *Prsten Nibelunga* Richarda Wagnera, uloga kojom se pjevač proslavio na brojnim svjetskim pozornicama, napose diljem Italije; Scarpia u Puccinijevoj *Tosci*, složeni lik Hansa Sachsa u Wagnerovim *Majstorima pjevačima*, Holandanin u Wagnerovu *Letećem Holandezu* te naslovni lik u Verdijevoj velikoj komičnoj operi *Falstaff* - to su

Tomislav Neralić

samo neki od stožera oko kojih je građena uspješna i bogata pjevačka karijera koja intenzivno traje već više od pola stoljeća.

Kao što je već rečeno, svjetska legenda dirigentske palice, Karl Böhm, pozvao je Neralića u Beč a kasnije ga i preporučio berlinskoj operi koja je tražila mladog bas-baritona. Böhmova kratka karakteristika »on je iznimno muzikaln!« bila je dovoljna za poziv a daljnju je »preporuku« obavio sam sonorni glas Tomislava Neralića koji je od davnog 18. siječnja 1955. godine sve do kraja prošle sezone, 1994/95., bio stalni član ansambla Deutsche Oper Berlin.

U svojoj karijeri pjevao je Tomislav Neralić na pet jezika (hrvatskom, njemačkom, talijanskom, francuskom i ruskom) a teško je nabrojiti sve likove koje je predstavljao - bilo ih je više od 80! Također je teško nabrojiti i sve države i operne pozornice na kojima je nastupao. Puno je jednostavnije reći da je pjevao u Europi, Americi i Aziji. Zapravo pola stoljeća prisutnosti u svijetu opere razdoblje je koje u slučaju ovako uspješnog pjevača govori samo za sebe. Pa ipak, valja reći da Tomislav Neralić pripada generaciji pjevača koji nisu poznavali stroge specijalizacije, kao što je to danas najčešće slučaj, nego su pjevali prema potrebi bilo glavne bilo manje likove. A to i jest pravo bogatstvo jedne karijere! Zato i ne čude izjave berlinskih ljubitelja opere koji s osobitim priznanjem ističu kako je Tomislav Neralić svaki pjevački lik predstavljao jednako angažirano i na visokoj umjetničkoj razini. Publika mu je na tome posebno zahvalna.

Kada se danas razgovara s Tomislavom Neralićem oduševljava njegova memorija - bilo da se radi o imenima dirigentata i pjevača s kojima je nastupao, bilo da je riječ o imenima nogometaša zagrebačkih i hrvatskih timova! Jer, ljubav prema glazbi uvijek je dijelio s ljubavlju prema sportu, osobito nogometu. Osim toga, oduševljava i Neralićev karakter i temperament uvijek dobro raspoloženog i nasmijanog čovjeka koji svojim sočnim glasom priča o svemu kako je to nekad bilo. Uspomene su brojne, sjećanja svježija - kao da se sve jučer dogodilo. U obiteljskoj su arhivi pohranjene mnoge kritike, nebrojene pohvale pjevaču svjetskog ugleda. Ali, Neralića nisu hvalili samo glazbeni kritičari, njega su hvalili i dirigenti i redatelji. Tako je njegov omiljeni režiser Prof. Götz Friedrich, generalni intendant Njemačke Opere Berlin zapisao o velikom hrvatskom basu: »Tomislav Neralić ima nevjerovatnu stvaralačku snagu. Ali on je i mudar čovjek. On ne pjeva više ono, što je pjevao prije 20 ili prije 15 godina. Ali on s nama zajedno otkriva bogate, nove zadatke u kojima se njegova velika ljudska umjetnost sjedinjuje s njegovom pjevačkom umjetnošću u neizostavni dio izvodačke kvalitete Deutsche Oper Berlin. Neralić sjajno poznaje ljude

i on je na pozornici isto takav znalac, sposoban predstaviti različite ljudske karaktere. Kao redatelj uvijek tražim lik kojeg će preuzeti Tomislav, jer on pripada onim pjevačima kojima se ja, kao nešto mlađi kolega, uvijek divim. Kao redatelj i kao intendant znam da je on i onda kada se nije najbolje osjećao, uvijek dolazio na pokuse i radio, a time je bio veliki uzor u ansamblu. Njegova je skromnost također vrlo dojmiva kao i ogromna umjetnička snaga koja se iza te skromnosti sakriva.«

Upravo su te značajke velikog čovjeka i pjevača omogućile Tomislavu Neraliću da do danas sačuva svoj spontani i srdačni osmijeh. A ostao mu je sačuvan i snažan i zdrav glas. Jednom rječju, Bog ga je obdario snagom ličnosti i zdravljem kao i velikim pjevačkim umjećem što mu je sve pomoglo da tako dugo i uspješno traje u karijeri traženog i cijenjenog opernog interpretata. Sada se sa suprugom vratio u Zagreb gdje živi njihova kći i unuk s obitelji, a tamo je i praunuk Tomislav. U Berlinu pak ostaje sjećanje na vrsnog opernog umjetnika koji je postigao veliki svjetski ugled i puna četiri desetljeća oživljavao brojne likove na pozornici Deutsche Oper Berlin.

Dr. Zdenka Weber

(Časopis AKTUELL, br. 10/1995,
Deutsche Oper Berlin)

Aus der Feder von Frau Weber stammt das Portrait des über alle Grenzen bekannten Kammerängers Tomislav Neralić. Seit nunmehr vierzig Jahren war er der Deutschen Oper Berlin treu! Der gefeierte Baß, nun fünfundsiebzigjährig, kehrte endgültig, als einer der ganz Großen der Opernwelt, nach Zagreb zurück.

KULTURNA BAŠTINA

BARTOL KAŠIĆ

Bartol Kašić je rođen 15. kolovoza 1575. u Pagu na otoku Pagu. Roditelji su mu bili Ivan Petar iz ugledne paške obitelji Kašić i majka Ivanica Deodati (Bogdančić). Nije imao ni pune dvije godine kad mu umrije otac, a mladi mu brat Ivan bijaše rođen tek po preranoj smrti očevoj. Od tada se za njih dvojicu i majku Ivanicu posebno skrbio ujak Luka Deodati (Bogdančić), svećenik i natpop paške zborne crkve.

Upravo je kod ujaka dječak Bartol, kako to kažu Pažani, ili Bare, kako su ga od milja zvali, naučio čitati i pisati, što je onda značilo latinski jezik. Kada je paška općina uređila općinsku školu mali je Bartol dobrano uznapredovao i u latinskoj sintaksi (prozni sastav) i metrici (pjesništvo). Talentiranog dječaka povede ujak u jesen 1590. na daljnje školovanje i to u »Ilirski kolegij« (učilište) u Loretu, blizu Jakina (Ancona). I tamo se veoma brzo istaknuo, posebice u latinskoj gramatici i u pjesništvu. Uočili su to isusovci, koji su inače vodili taj kolegij, pa ga poslaše 1593. na daljnju izobrazbu u Rim. Tamo je i stupio u Isusovački red 14. kolovoza 1595. Uz osobni studij je u nižim razredima kasnije i predavao latinsku gramatiku.

U rimskom kolegiju osnovaše isusovci u to vrijeme »Iliričku akademiju« gdje se podučavao i hrvatski jezik koji su trebali naučiti i Talijani za službu u hrvatskim krajevima. Ali kako nisu imali nikakva udžbenika ni gramatike, naredi general reda Bartolu Kašiću da napiše gramatiku »Osnove iliričkog jezika« (*Institutiones linguae illyricae*). Već 1600. godine je Kašić započeo radom, a djelo je tiskano 1604. na latinskom, a ne talijanskom, kako naredi Claudio Aquaviva, vrhovni poglavar isusovaca.

Nakon završenog studija filozofije i teologije Bartol Kašić je zaređen za svećenika 1606. Tu je i započeo svećeničku službu kao ispovjednik za hrvatske hodočasnike u bazilici sv. Petra. Od 1609. do 1612. živi u Dubrovniku gdje temeljito upoznaje i dubrovački štokavski izraz, a potom je u jednom papinskom poslanstvu po turskim krajevima, putujući - prurušen u trgovca - preko Bosne sve do Vukovara, Osijeka i Valpova. O tom putovanju i bijednom stanju kršćanstva pod Turcima podnio je potom papi izvješće.

Po povratku u Rim Kašić bude imenovan ispovjednikom u Loretu (1614. - 1618.). Potom je u drugoj papinskoj misiji u turskim krajevima, gdje zapravo obilazi sva područja gdje su živjeli ka-

tolici, po Bosni, Slavoniji sve do Temišvara, gdje i danas postoje neka hrvatska naselja.

Na tom putu ga zateče naredba da pođe u Dubrovnik. Od 1620. do 1633. je tu i ostao, nakon što su ga jedno vrijeme revnosni Dubrovčani bili zadržali u »karranteni«. Predavao je na kolegiju (gimnaziji) ali i dosta pisao i objavljivao. Od 1634. je ponovo ispovjednik u bazilici sv. Petra u Rimu. Umro je 28. prosinca 1650. u Rimu.

KNJIŽEVNO DJELO

Bartola Kašića se u školama dugo vremena uopće nije spominjalo a na sveučilištima jedva. Razloga tome ima više, ali glavni je taj da on nije pisao »lijepu« nego više »korisnu« književnost.

U praksi to znači sljedeće: kada danas učimo hrvatsku gramatiku zanima nas suvremeno izdanje, a ne pitanje kako su jezični stručnjaci došli do određenih pravila, a još manje tko je bio prvi pisac hrvatske gramatike ili rječnika. Isto tako učimo i analiziramo pjesništvo Ivana Gundulića, Kašićeva suvremenika, a ne zanima nas pitanje koliki je utjecaj na jezik u Dubrovniku i Hrvatskoj u ono vrijeme ono imalo - Osman je tako prvi put izdan 1826. - isto kao što nas ne zanima pitanje iz kojih se knjiga stoljećima čitalo, vršili crkveni obredi, propovijedalo i molilo po katoličkim crkvama od Istre preko Bosne, Dalmacije i Dubrovačke Republike pa sve do Boke i Bara; iz dana u dan, iz nedjelje u nedjelju, iz godine u godinu, od 17. do 20. stoljeća.

Upravo to se može reći za neka djela Bartola Kašića, jer ona nisu bila samo na korist vjernicima, nego su imala i ogromnog utjecaja na razvoj hrvatskoga jezika, i to upravo onoga jezika koji je nadilazio sve mjesne običaje izgovora i rječnika i postao vezujuće tkivo za sve one - a to je bila velika većina puka u većini hrvatskih krajeva - kojima je bio »službeni jezik« u crkvi.

Bartol Kašić je najprije izdao gramatiku hrvatskog jezika (*Institutiones linguae illyricae*) 1604. Ugledati se nije mogao ni u koga, pa je pravila hrvatskog jezika pokušao usporediti s onim latinskim, kako bi bio razumljiv. Premda danas imamo neka bolja rješenja, uglavnom vrijedi ona osnovna podjela vrsta riječi kao i deklinacija imenica i sprezanje glagola, što je prvi formulirao Kašić. Ovu su gramatiku imali pri ruci ne mnogobrojni ali zato svi gramatici hrvatskoga jezika do polovice 19. stoljeća.

Uz gramatiku je htio objaviti i rječnik pa je u tu svrhu najprije poredao po abecedi sve hrvatske riječi i iz jednog drugog rječnika (*Rječnik pet najuglednijih europskih jezika*, 1595.), koji je priredio Faust Vrančić, tako da hrvatska natuknica dođe na prvo mjesto (rukopisni rječnik hrvatsko-talijansko-latinski iz Perugie), zatim zapisivao talijansko-hrvatske izraze (Oxfordski rječnik), a na koncu je izradio i jedan manji rječnik (hrvatsko-talijanski iz Dubrovnika), koji je trebao izaći uz gramatiku. Zbog tiskarskih troškova, nažalost, onda nije bio objavljen.

Međutim, ideju o rječniku nije zaboravio. Još 1634. potakao je svoga subrata Jakova Mikalju da započne prvi opsežniji rječnik hrvatskoga jezika. Jakov Mikalja ga je i objavio, koristeći mnoge Kašićeve rukopise, pod naslovom *Blago jezika slovinskoga* (1649. - 1651.). Ovaj štokavski rječnik, koji je po Kašićevu napatku i običaju sačuvao ikavsko-jekavsko dvojstvo, bit će osnova svih kasnijih rječnika hrvatskoga jezika, pa tako i rječnika Ivana Belostenca, rođenog kajkavca (*Gazophylacium seu latino-illyricorum onomatium aerarium*, Zagreb 1740.).

Zatim tiska za časne sestre (dumne) *Način od meditacioni i molitve* (1613.), a za hrvatske hodočasnike koji su dolazili u marijansko svetište u Loreto *Istoriju loretanu* (1617.). Prepjevi 50 psalama pod naslovom *Pjesni duhovne* izlaze u Rimu 1617. a *Nauk krstjanski*, zapravo osnove vjerske poduke za puk (katekizam), 1633. Isto tako je objavio više knjiga s opisima života svetih ljudi kao i život Isusov i Marijin. Ta djela su uglavnom prevedena da bi poslužila svećenicima i časnim sestrama kao praktična pouka u načinu življenja.

Ipak, najvažniji Kašićev književni rad bio je prijevod čitavog Svetog Pisma na hrvatski govorni jezik štokavskoga izraza. U Dubrovniku je započeo radom 1622. a prijevod je zgotovio u Rimu 1636.

VANGHIELIA.

IPISTVLE

ISTOMACCENE

IS MISSALA NOVVOGA RIMSKOGA VIESIK

DVBROVACKI SA GRADA, I DARXAVE

DVBROVACKE.

Pò Bartolomeu Kassichiu Popu Bogoslovzu od Druxbe

IESVSSOVE.

R O M Æ,

Ex Typographia Bernardini Tani. M. DC. XXXXI.

SVPERIORVM PERMISSV.

Najprije je trebao biti tiskan Novi Zavjet. Nakon što je prijevod sa svim preporkama dubrovačkog nadbiskupa 1631. stigao u Rim, nastadoše neočekivane poteškoće. U rimskoj kuriji su naime bili protiv narodnog a za književni jezik, t.j. za crkvenoslavenski jezik s glagoljskim slovima kojim su se inače služili hrvatski glagoljaši. Iako su dubrovački, splitski i barski nadbiskup bili za tisak Kašićeva prijevoda, isto tako i tajnik Kongregacije (ureda) za širenje vjere Francesco Ingoli, neki Hrvati su se tome žestoko usprotivili, prvenstveno senjski biskup Ivan Agatić i Šibenčanin Ivan Tomko Mrnavić, bosanski biskup sa stalnim boravkom u Rimu. Oni su se prizivali na Sveti Oficij (inkviziciju), najmoćniji papinski ured, koji je naposljetku 1634. odlučio da se Kašićev prijevod ne tiska.

Ipak, za dubrovačku nadbiskupiju je bio dopušten tisak Kašićeva prijevoda lekcionara (nedjeljna čitanja iz Svetog Pisma) 1641. Posebno važna činjenica je i to da je 1640. na zagovor i pritisak splitskog nadbiskupa bio tiskan i prijevod *Rituala rimskog*, najutjecajnijeg djela Bartola Kašića. Od 1640. pa sve do 1929. bio je u uporabi u svim katoličkim crkvama hrvatskoga područja osim u zagrebačkoj nadbiskupiji, a u 19. stoljeću, kada izlazi pet novih izdanja istoga rituala (obrednika) i tamo.

ZNAČENJE KAŠIĆEVA DJELA

Od početka svoga književnog, uglavnom prevodilačkog rada s velikom predanošću piše i objavljuje za potrebe katoličkog puka u hrvatskim krajevima. Tom puku i njegovim svećenicima trebalo je olakšati vjersku pouku. U tu svrhu objavljuje najosnovnija i najnužnija djela i to ne samo za svećenike nego i za sestre (dumne) i za obični puk, što je u ono vrijeme značilo skoro za sve koji su znali pisati i čitati hrvatski.

Međutim, početkom 17. stoljeća, hrvatski katolici žive u različitim državama, govore različitim dijalektima s minimalnom mogućnošću međusobne komunikacije. To je značilo da je Kašić morao odlučiti ne samo o tome što bi bilo »korisno« prevesti ili prirediti nego je morao isto tako odlučiti na kojem dijalektu njegova djela trebaju biti objavljena. On se već rano odlučuje za »općenitiji«, ustvari štokavski jezik, iako je bio rođeni čakavac. Dubrovčane, koji su govorili štokavski je nadalje nastojao uvjeriti da odbace tuđice, ne zbog toga što on talijanski ili latinski nije znao ili volio, nego zbog toga što onda taj jezik ne bi bio razumljiv katolicima u Bosni ili onima pod austrijskim carem. Sve ono, što je u jeziku bilo svima razumljivo, iako po glasovnoj vrijednosti možda malo različito, on je tolerirao. Tako je i preporučivao da svatko može izgovoriti određenu riječ na svoj način pred svojim pukom (na pr. vrime mjesto vrijeme, ča mjesto što i sl.), ali da tekst, koji

se čita svima bude jedan te isti. Na ovaj način on je postigao da je određeni štokavski »prosjek« i prihvaćen u svim hrvatskim katoličkim crkvama gdje se izvorno govorilo čakavski: u Istri, na otocima i po čitavoj Dalmaciji, dok se u Dubrovniku i onako govorilo štokavski i čitalo iz istih Kašićevih djela.

Velika je sreća što su tim istim štokavskim izrazom i u povezanosti s dubrovačkim piscima svoja djela objavljivali i bosanski franjevci, prvenstveno Ivan Bandulavić i Matija Divković. Tako je prvi hrvatski tiskani štokavski lekcionar (1613.) Ivana Bandulavića, franjevca iz Uskoplja (do sredine 19. stoljeća oko dvadesetak izdanja), bio raširen ne samo u Bosni, Hercegovini i Slavoniji, nego i po čitavoj Istri, Dalmaciji i otocima (u Dubrovniku se nedjeljom čitalo iz veoma sličnog Kašićeva lekcionara). Tako su u 17. stoljeću mnogi svećenici, pa čak i glagoljaši, istodobno pri ruci imali Bandulavićev lekcionar, Kašićev *Ritual* i Divkovićeve *Besjede* (1616.), zapravo nedjeljne propovjedi za čitavu crkvenu godinu. Kada danas tako usporedimo *Nauk krstjanski* (1633.) isusovca Bartola Kašića Pažanina i *Nauk krstjanski* (1611., 1616.) Matije Divkovića, franjevca iz Jelašaka kod Olova u Bosni, onda nam odmah postaje jasno da je to jedan te isti jezik koji je u ono vrijeme bio »službeni« u katoličkim crkvama od Istre do istočne Bosne.

Drugim rječima, Bartol Kašić nije bio izolirana pojava, ali svakako je bio veoma važan za jezično povezivanje čakavskih katolika sa štokavcima, što ujedno znači da su već početkom 17. stoljeća »pale« odluke o onome što mi danas nazivamo hrvatskim književnim jezikom. Bartol Kašić je svojim idejama o zajedničkom (općem) jeziku znatno pripomogao da se štokavski izraz kod svih čakavaca primi kao »književni« odnosno »službeni« jezik, iako su oni u 17. stoljeću kao i danas međusobno u govornom jeziku upotrebljavali čakavski izraz.

Iako Kašićev prijevod Svetog Pisma na štokavsko-jekavski jezik nije bio tiskan upravo zbog izabranog jezika, druga njegova djela su kroz stoljeća izvršila velik utjecaj na »standardiziranje« hrvatskog književnog jezika na štokavskoj osnovi. To se ne odnosi samo na prvu gramatiku hrvatskog jezika nego posebno na *Ritual rimski* i lekcionar, ali i na prvi veliki rječnik hrvatskoga jezika, koji je na Kašićev poticaj, po njegovu jezičnom uzoru i po rječničkom blagu iz Kašićevih djela priredio i tiskao njegov subrat Jakov Mikalja (Blago jezika slovinškog, Loreto, 1649. - 1651.), ostvarujući time onu ideju o rječniku hrvatskoga jezika koju je već 1595. imao Bartol Kašić. Hrvatski kajkavci su ovaj rječnik koristili već u 17. stoljeću a u 19. stoljeću se i u zagrebačkim crkvama čitalo iz Kašićeva *Rituala*.

Ljudevit Gaj i hrvatski preporoditelji kajkavskog izraza su naposljetku, ali onda odlučno, u 19. stoljeću krenuli onim jezičnim putem koji su, zahvaljujući posebno Bartolu Kašiću, već početkom 17. stoljeća bili izabrali svi drugi hrvatski krajevi. Isto tako kao i Kašić, Divković i Bandulavić uzor su našli u Dubrovniku, a razlog u činjenici da je to već odavno bio »najopćenitiji« jezik u Hrvata.

U svakom slučaju valja istaći da je za odluku o standardiziranju hrvatskog književnog jezika na štokavskoj osnovi mnogo zaslužnija bila ona »korisna« književnost koja se upotrebljavala u katoličkim crkvama nego li ona »lijepa« koju je mnogo manje ljudi uopće moglo poznavati. Povijesna je ironija u činjenici da je glagoljaška pisana tradicija, inače posebno zaslužna za hrvatsku književnost ali i za hrvatsko narodno biće od srednjeg vijeka do 20. stoljeća, bila barem od 17. stoljeća mnogo manje zaslužna za razvoj današnjeg hrvatskog jezičnog standarda od latinske liturgije i crkvene tradicije. Ovo, između ostaloga, zbog toga što je ova druga uspjela integrirati i »napredne« ideje Bartola Kašića o zajedničkom jeziku svih Hrvata.

Stoga kad danas vrednujemo djelo Bartola Kašića neće biti dovoljno samo spomenuti da je on napisao prvu gramatiku hrvatskoga jezika, sastavio prve rječnike istoga jezika kao i prvi preveo čitavu Bibliju na govorni i opći (štokavski) književni jezik, što bi mu samo po sebi osiguralo iznimno mjesto u hrvatskoj kulturnoj povijesti, nego valja zapamtiti da je Kašić svojim djelima bitno pridonio da se ideja o jednom zajedničkom hrvatskom književnom jeziku provede i u praksi.

Elisabeth von Erdmann-Pandžić

Dr. Elisabeth von Erdmann-Pandžić hat uns hier eindrucksvoll ein Portrit von Bartol Kašić, dem Autor des ersten Lehrbuch kroatischer Sprache: »Institutiones linguae illyricae«, gezeichnet. Geboren wurde der spätere Jesuit auf der Insel Pag im Jahre 1575. Er gründete und war erster Prior der Jesuitenresidenz in Dubrovnik. Als Missionar der katholischen Kongregation »De propaganda fide« bereiste er weite Teile Südeuropas. Seine Laufbahn beendete er in Rom auf der Academia linguae illyricae, wo er für die Bedürfnisse derselben die obererwähnte Grammatik verfaßte. Schon damals setzte er sich für das Štokavische als kroatische Literatursprache ein.

EIN LEBEN FÜR DIE LITERATUR

Augustin Tin Ujević (5. 7. 1891 - 12. 11. 1955)

Teil des Dichterloses ist es auch, daß der Dichter nach gewisser Zeit in Vergessenheit geraten kann. Erst später wird sein Werk beurteilt, dann, wenn es sich in Situationen bewährt hat, die durch den Autor selbst nicht beeinflußt wurden.

Anders verhält es sich mit dem Werk von Tin Ujević. Zu seinen Lebzeiten und auch unmittelbar nach seinem Tod, aber genau so heute, 40 Jahre danach, provoziert sein Werk ständig die Neugier der Leser und die Aufmerksamkeit der Kritiker. Es ist sogar festzustellen, daß das Interesse an Ujević mit der Zeit wächst. Unsere Zeit hat in ihm einen von denjenigen erkannt, die die »offene« Sprache kodifizierten - zumindest die Sprache der Dichtung. Der gegenwärtige Standard in der Sprache der kroatischen Dichtung wäre ohne Ujević sprachliche Verfahren unvorstellbar. (...)

Wie kein anderer Dichter Kroatiens war Tin Ujević Legende, Vorbild, der große Meister - sowohl zu Lebzeiten als auch nach seinem Tod. Wie ist das zu erklären? Durch eine eigenständige Lebensweise, eine suggestiv-stimmige, ein verblüffend umfangreiches Wissen? Durch die Wahl einer kosmopolitischen Lebensart oder durch Ideen, die er vertrat? Oder durch eine lebendige Dichtung, die sich diesem »Photoreporter mit den Flügeln des Erzengels« (Ujević) als einzige Möglichkeit in der ihn umgebenden »finsternen Abgeschlossenheit« darbot, zu jenem »Automaten mit unbeschränkter Freiheit« (Ujević) zu werden.

Sein Lebtag entsagte er endgültigen Zielen, sei es persönlichen, gesellschaftlichen oder dichterischen. Eine umherirrende Existenz, die er im wörtlichen Sinne war, gab er sich nie mit einer Gestalt der Wirklichkeit ab, sondern versuchte stets, sie auch aus einem anderen Blickwinkel, von einem anderen Standpunkt aus zu spiegeln. Das bezieht sich auch auf sein persönliches Handeln, auf seine Biographie.

Er war nicht so sehr vom »Unglück des Wesens« (Ujević) geprägt, nicht von irgendeinem Schicksal eines Ausgestoßenen, nicht von einem sozialen Unglück. Vielmehr wählte er dieses Schicksal und dieses Unglück zum Modell seiner Existenz. Wenigstens soweit das möglich war. Später verlief dann alles in gewohnten Bahnen. Bis zum fünften Jahrzehnt seines Lebens, also bis etwa 1930, war Ujević in erster Linie ein Ästhet, von oft widersprüchlicher Form, doch immer angewiesen auf die Kunst,

so daß er auch das Privatleben als Kunstwerk ausgestaltete und voller Selbstbeobachtung meißelte.

Geboren wurde Ujević in Vrgorac am 5. Juli 1891. Grundschule und Gymnasium besuchte er in Vrgorac, Makarska und Split, dort legte er auch das Abitur ab. Im September 1909 kam er zum Studium nach Zagreb und immatrikulierte sich dort an der Philosophischen Fakultät für die Fächer Kroatische Sprache und Literatur, Klassische Philologie, Philosophie und Ästhetik. Von einem Vertreter der Ideen der »Partei des Rechtes« entwickelte er sich zu einem eifrigen Mitkämpfer der »Vereinigten nationalistischen Jugend«, die anti-österreichisch und zugleich jugoslawisch orientiert war. 1912 zog er zum Studium nach Belgrad und ging danach ins Ausland. Von 1913 bis Mai 1919 lebte er in Paris und beteiligte sich politisch an der Arbeit mehrerer Gruppen, die sich für die Gründung eines jugoslawischen Staates einsetzten. Nachdem er sich durch undurchsichtige Parteienkämpfe verstrickt hatte, deren Drahtzieher serbische Politiker waren, gab Ujević 1919 die Politik auf, kehrte nach Zagreb zurück und brach sämtliche Brücken zu seinem früheren öffentlichen und schriftstellerischen Leben, sogar zu seinem Familienleben ab. Dann wieder zog er nach Belgrad, wo er 1925 wegen Beleidigung des königlichen Ehepaares polizeilich ausgewiesen wurde. Einige Monate verbrachte er nun in seinem Geburtsort, dann in Zagreb, um im Herbst ein weiteres Mal nach Belgrad zu ziehen. Belgrad vierließ er 1929 für immer, hielt sich in Split auf, von 1930 bis 1937 in Sarajevo, dann wieder in Split bis 1940, als er zum letzten Mal nach Zagreb ging, wo er bis zu seinem Tod blieb. Am 12. November 1955 star er im Krankenhaus der Barmherzigen Schwestern.

Folgende Gedichtsammlungen veröffentlichte Ujević zu seinen Lebzeiten: *Lelek sebra* (Wehklage eines Unfreien, 1920), *Kolajna* (Kollier, 1926), *Auto na korzu* (Auto auf dem Korso, 1932), *Ojadeno zvono* (Die betrübte Glocke, 1933), eine Auswahl unter dem Titel *Pjesme* (Gedichte, 1937), die Auswahl von Jure Kaštelan *Rukovet* (Ein Liederkranz, 1950) und *Žedan kamen na studencu* (Durstiger Stein an der Quelle, 1955).

Die wichtigste Anthologie, in der er veröffentlicht worden war, war *Hrvatska mlada lirika* (Kroatische junge Lyrik, 1914); sein schriftstellerischer Weg beginnt also auf den Spuren von A. G. Matoš und endet mit seiner reifen Di-

Ivan Vukušić: Tin Ujević, Bronze, 1955

chtung, die die Blüte der kroatischen Dichtung in der Nachkriegszeit weitgehend geprägt hat. Er war einer der größten Lehrmeister der kroatischen Dichtung unserer Zeit.

Sein essayistisches und publizistisches Oeuvre umfaßt in den *Sabrana djela* (Gesammelte Werke) des Instituts für Literatur der Akademie der Wissenschaften und Kunst und des Verlags »Znanje« ganze dreizehn Bücher (Band V bis XVII). 1938 gab Ujević selbst in Zagreb die Essaysammlung *Ljudi za vratima gostionice* (Die menschen hinter der Tür des Gashauses) und *Skalpel kaosa* (Das Skalpel des Chaos) heraus.

Ein halbes Jahrhundert von Ujevićs beharrlicher Arbeit an der Dichtung und an den Fragen der Kultur erweist sich heute als riesiges und umfassendes Werk, das viele Charakteristika der europäischen Literatur und Philosophie zu Ujevićs Zeit trägt, so daß dieser poetische Enzyklopädist in gewisser Weise eine der wichtigsten Brücken zur Literaturgemeinschaft der übrigen Welt darstellt. Er verfolgte Fragen der Poetik, die von Baudelaire, Rimbaud, Verhaeren, Bergson und Whitman aufgeworfen worden waren. Zugleich verknüpfte Ujević in seinen Gedichten unterschiedliche Typen des Sprachgebrauchs: die Sprache seiner Heimat - der Stadt Imotski und ihrer

Umgebung, die intellektuelle Schriftsprache der Zwischenkriegszeit und die Alltagssprache eines ganzen halben Jahrhunderts. Er ist ein Synthetiker, nicht in der Art einer These oder im Sinne einer politischen Orientierung, sondern in der sprachlicher Widerspiegelung der Wirklichkeit: im wahrsten Sinne Künstler des Wortes.

Heute erscheint uns Ujević als ein Dichter am Scheideweg, einer, der sich zunächst die Formen der Moderne aneignete, der sodann der kroatischen Dichtung den Weg zum uralten Geist der Modernität wies: zur Dichtung im buchstäblichen Sinne des Wortes, d.h. der Dichtung, die sich nicht an außerpoetische Grundsätze anlehnt.

Aus seinem Werk konnten die Dichter der Nachkriegszeit schöpfen. Er lieferte das Beispiel eines ernstesten, vom Schicksal »betroffenen« Intellektuellen, der der eigenen Heimat- und Kindessprache durch seine grenzenlose Mühe und seinen wunderbaren Verstand eine umfassende, kosmopolitische und zugleich mediterrane Grundlage verleihen wollte; er wollte ihr die Universalität geben, und hierin liegt der Sinn der Frage aus dem Poem *Durstiger Stein an der Quelle*, nämlich die Frage: »Habe ich denn das teure Fundament, dessen ich bedarf?« Immerzu war er auf der Suche nach

diesem Fundament, im eigenen Leben und im Wissen der Welt, so daß wir gerade darin, im Leben und im Wissen, einen einmaligen Widerspruch sehen, auf dem diese legendäre Dichterexistenz beruht. Unter der Maske des Bohemiens versteckte Tin Ujević ein Gesicht, das denjenigen verriet, der nach dem wahren Fundament suchte: nach dem Wort, nach dem Leben, nach dem Menschen.

Die Literaturwissenschaft hat bislang mehrere Konstanten im literarischen Werk Ujevićs erblickt. Die wichtigsten Punkte seien genannt. Ujevićs Leben und sein dichterisches Werk stimmen im großen und ganzen überein, wenn auch nicht in allen Einzelheiten. Ujević rationalisierte seine Taten im Leben, aber er war auch ein Ästhet, der in der Schönheit des Wortes manch düstere Tatsache verdeckte. Außerdem, Ujevićs eigene poetische bzw. literarische Entwicklung ist eine Zusammenfassung von europäischer und kroatischer Entwicklung der Literatur. In seinem Werk folgte Ujević nämlich ein halbes Jahrhundert lang allen Wandlungen der dichterischen und literarischen Standards, angefangen bei Parnas, über den Symbolismus, Expressionismus, Futurismus, Unaminismus, bis zur philosophischen Dichtung, die Gemeinsamkeiten mit der existentiellen Philosophie der Mitte des Jahrhunderts hatte. In diesem Sinne ist seine Literatur ein Lesebuch der europäischen Geistesgeschichte unseres Jahrhunderts. Ujević war des weiteren ein Schriftsteller mit einer ungewöhnlich breiten Spannweite. Er war der »reine« Dichter, schrieb Prosa (dieser Teil des Werkes stößt heute auf immer größeres Interesse), war Essayist und Feuilletonist und überhaupt Verfasser von »Gebrauchsformen«, Autor von philosophischen Abhandlungen, Reiseschriftsteller, Polemiker, und *last, but not least*, ein hervorragender »bersetzer aus vielen europäischen und außereuropäischen Sprachen. Das kroatische Kulturleben verdankt ihm »bersetzungen unter anderem folgender Schriftsteller: Proust, Sartre, Verhaeren; Goethe, Heine; Withman, Conrad; Tagore, Li T'ai-po.

Ein so umfassendes Werk zeugt von einem Leben für die Literatur, von einem Leben in der Literatur und von einem Leben nach Gesetzen der Literatur. Das Leben hielt er für eine Enzyklopädie, und die Enzyklopädie für das Leben. Diese Gleichsetzung wußte er mit ästhetischen Idealen wie mit einer prächtigen Girlande zu umschließen, worin letzten Endes jeder Akt und jeder Vers seiner literarischen Wanderung durch das Diesseits mündete.

Prof. Dr. Ante Stamać

(Tin Ujević: SPIELZEUG DER WINDE, Auszüge aus dem Vorwort. Aus dem Kroatischen von Ksenija Cvetković)

IGRAČKA VJETROVA

Pati bez suze, živi bez psovke,
i budi mirno nesretan.
Tašte su suze, a jadikovke
ublažit neće gorki san.

Podaj se pjanom vjetru života,
pa nek te vije bilo kud;
pusti ko listak neka te mota
u luđi polet vihor lud

Leti ko lišće što vir ga vije,
za let si, dušo, stvorena;
za zemlju nije, za pokoj nije
cvijet što nema korijena.

SPIELZEUG DER WINDE

Leide tränenlos und ohne Wehen,
sei unglücklich mit ruhigem Willen
Eitel sind die Tränen, und das Flehen
wird deinen bitteren Traum nicht stillen.

Ergib dich trunknem Lebenswind
und laß von ihm dich schwingen;
vom wilden Sturm, vom Wirbelwind
dich in die Höhe zwingen.

Flieg wie Laub, von dem Wirbel getrieben,
für den Flug bist du, Seele, gemacht;
wurzellos ist die Blume geblieben,
nicht zur Ruh' in die Erde gebracht.

Aus dem Kroatischen von Alida Bremer

BEREITS ERSCHIENEN!

TIN UJEVIĆ: SPIELZEUG DER WINDE / IGRAČKA VJETROVA.

(Ausgewählte Gedichte und Prosa / Izabrani stihovi i proza)

Hrvatsko-njemačka knjižnica, 1. / Kroatisch-Deutsche Bibliothek, 1.

ERASMUS-Verlag GmbH, Zagreb

1995. Illustr., 200 Seiten,

DM 30.- (Zuzüglich Versandkosten).

Bestellungen:

ERASMUS Naklada d.o.o., Zagreb, Fax: 00385 1 433-114.

TRUMBETAŠ

Kao i u prošlom broju »Glasnika«, prikazujemo i ovaj put našeg gastarbajterskog umjetnika-kroničara. Drago Trumbetaš ne oslikava samo »Gastarbajterijadu« minuciozno koristeći svoje slikarske sposobnosti, već nam i riječju upečatljivo približuje duhovno-duševni krajolik gastarbajterskog života. Ove dvije pjesme spjevane su u razdoblju između 1969. i 1980., a objavljene su 1995. pod naslovom »TRUMBETAŠ, Gastarbeiter-Gedichte« u dvojezičnom vlastitom izdanju.

Zwei »Gastarbeiter-Gedichte« des in Frankfurt am Main lebenden und schaffenden kroatischen Chronisten in Wort und Zeichnung. Bissig, ironisch »Mein Testament«, gewidmet der Stadt in der er lebt Nostalgisch, heimwehvoll und bedrückend das andere Gedicht »Nach der Früh-schicht«.

Eine Graphik desselben Autors. Eine Szene aus dem Leben der gastarbeiter in den 60-er Jahren. Äußerlich mag sich einiges verändert haben, aber...

POSILIJE JUTARNE ŠIHTE

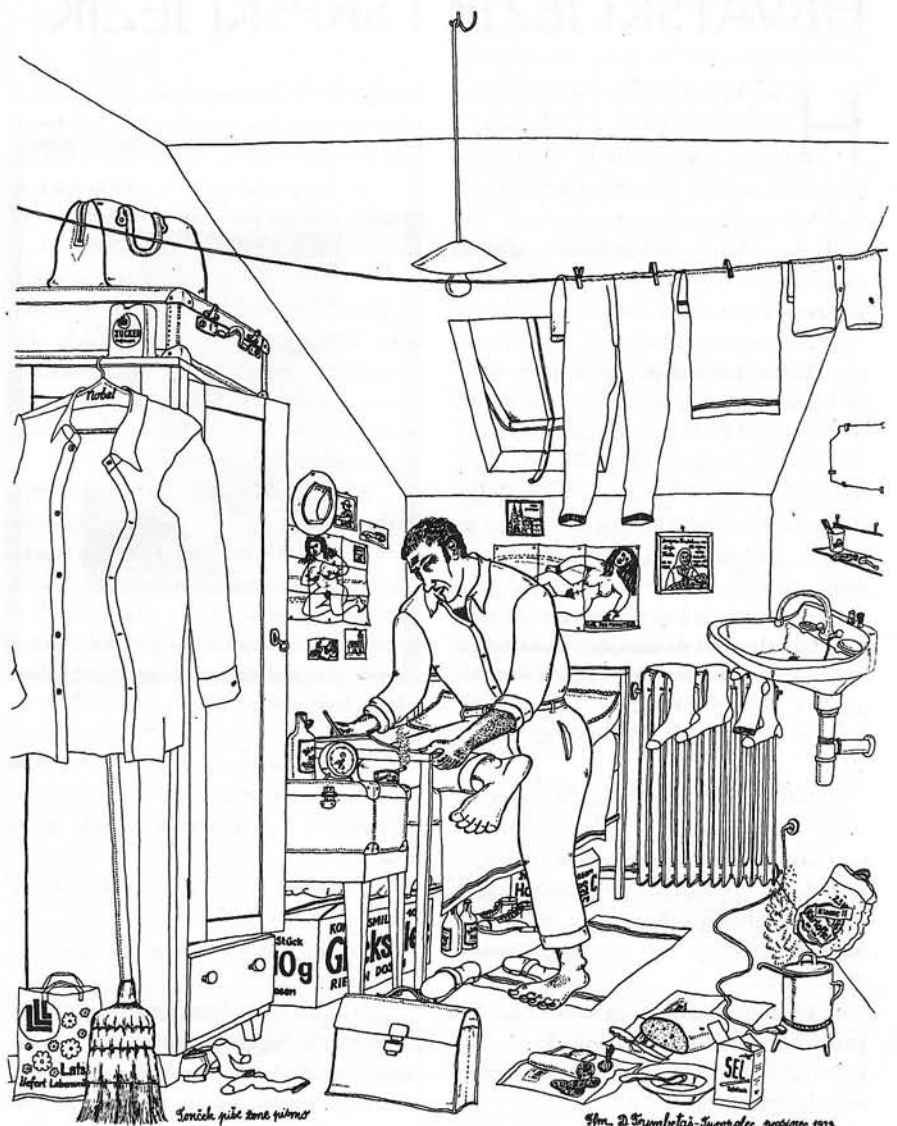
Poslije frišihte
penjem se uvijek do
moje male cimer
u Sandwegu 123,
četvrti kat,
bacim se na
stari krevet;
uzmem mali grundigov
usrani tranzistor
i slušam muzik.

Zatvorim oči i
mislim na
majne klajne kinder i
majne blonde frau
koji na mene čekaju.

Jaki šmerc
uzima mi dah
ne mogu ustati
ne mogu jesti
ne mogu šlafen
ne mogu pisati
ne mogu čitati
ne mogu risati
ne mogu misliti.

Teško je leben
one frau.

Kada će ovaj
gastarbajterski zatvor
prestati?
Kada ću ja
konačno biti fraj
i otići
nahauz?

Drago Trumbetaš: Tonček piše žene pismo, 1973.

MOJ TESTAMENT

(U gradu Frankfurtu na Majni)

Kada umrem
ne smije me nitko dodirnuti.
Čak ni moj abtajlungslajter.

Kada umrem
ne smije me nitko prati.
Čak ni moj vorajbater.

Kada umrem
spalite moje tijelo
u krematorijumu.

Ja ne želim grob
niti kakav križ,
Ja ne želim spomenik
niti kakve vijence.

Ja ne želim urnu,
ni suze
niti kakve molitve.

Kada umrem
razbacajte moj pepeo
na asfaltu
između Banofa
i Bergerštrase.

Tako možete svi
i dalje po meni gaziti
kao što ste
uvijek činili.

Tu je moje mjesto.
Tu nalazim mir.
Tu mogu
konačno spavati.

Kada umrem
ne smiju me
ljudske ruke dodirnuti.

To je
moj testament.

Drago Trumbetaš

HRVATSKI JEZIK I SRPSKI JEZIK

Hrvatski jezik ima tri narječja: štokavsko, čakavsko i kajkavsko, a srpski dva: štokavsko i torlačko. Budući da među Hrvatima i Srbima prevladavaju štokavci, oni su svoje književne jezike izgradili na štokavskome narječju, ali nezavisno jedni od drugih, u različito vrijeme i na različite načine.

Hrvati su se u početku služili hrvatskokrkvenslavenskim jezikom, a svoje su književne jezike izgrađivali na sva tri narječja. Štokavski su u književnost uveli pod kraj 15. stoljeća uklopivši odmah u početku u njega leksičke i frazeološke elemente hrvatskokrkvenslavenskoga jezika, a prihvaćali su elemente ostalih dvaju narječja i njihovih književnih jezika, izgrađujući ga kontinuiranim povijesnim razvojem do današnjeg oblika. Ostala su se dva književna jezika postupno gasili u književnoj uprabi, čakavski početkom 18. stoljeća, a kajkavski sredinom 19. st.

Srbi su se dugo služili crkvenoslavenskim jezikom srpske redakcije, a svoj su današnji književni jezik utemeljili polovicom 19. stoljeća podigavši djelom Vuka Stefanovića Karadžića štokavsko narječje srpskoga sela na rang književnoga jezika.

Osim toga Hrvati su svoj književni jezik izgrađivali na zapadnoj katoličkoj kulturi, služeći se najprije glagoljicom i zapadnom ćirilicom, a od polovice 14. stoljeća i latinicom, koja se sve više širila i danas je jedino hrvatsko pismo, dok su se Srbi oslanjali na orijentalnu, bizantsku, pravoslavnu kulturu, služeći se ćirilicom, koja je danas glavno srpsko pismo.

Rezultati tih različitih povijesnih tokova dva su književna jezika koja su svojom osnovicom veoma bliska, ali svojom nadgradnjom i različitom normom jasno razgraničena. Razlike među njima postoje na glasovnoj, morfološkoj, tvorbenoj, sintaktičkoj, a najviše na leksičkoj i stilskoj razini, ukupno oko 20 %, što je već mnogo, ali je ta raznolikost značajnija po tome što su se te dvije norme međusobno isključivale i onda kada su Hrvati i Srbi živjeli u zajedničkoj državi, u kraljevskoj i komunističkoj Jugoslaviji, tako da se nije moglo niti se danas može govoriti i pisati srpskohrvatskim jezikom, jer on kao konkretan jezik nikada nije postojao niti danas postoji, nego se tekstovi ostvaruju ili kao hrvatski ili kao

srpski. Ne može se spontano napisati isti tekst ni od jedne stranice koji bi Hrvati primili kao hrvatski, a Srbi kao srpski.

Ta dva jezika imaju i odvojenu kulturu i jezičnu povijest i književnost. U povijesti nema zajedničkih tekstova koji bi bili i hrvatski i srpski. (Ima srpskih lingvista i povijesničara koji svojataju neke hrvatske tekstove, pa i cijelu dubrovačku književnost, ali to je nasilno prezezanje, jednako kao što je i svojatanje teritorijalnih dijelova Republike Hrvatske, posebno Dubrovnika.)

Zbog bliskosti tih dvaju književnih jezika bilo je u 19. i 20. stoljeću dogovora da se od njih stvori jedan jezik, a sa srpske strane i pokušaja da se to ostvari i silom državne, političke i vojne prevlasti, ali ti pokušaji nisu uspjeli zbog stabiliziranosti tih dvaju književnih jezika i zbog jakoga kulturnoga otpora s hrvatske strane.

Za ilustraciju prethodnoga može se navesti jedna kratka, obična i jednostavna rečenica koja iznesene tvrdnje jasno pokazuje.

Hrvatski: Vlak kreće s kolodvora točno u deset sati.

Srpski: Voz kreće sa stanice tačno u deset časova.

Nikakvom se kombinacijom od toga ne može napraviti srpskohrvatska rečenica jer je norma isključiva: ili vlak, kolodvor, točno, sat ili voz, stanica, tačno, čas.

Zbog svega toga strane radiopostaje svoje tekstove ostvaruju ili samo na hrvatskome jeziku (npr. Radio Vatikan) ili samo na srpskome (neke istočnoeuropske radiopostaje) ili na oba, ali u okviru posebnih emisija (npr. BBC, Glas Amerike, Deutsche Welle) ili, danas rjeđe, u okviru jedne emisije, ali s izrazito hrvatskim ili srpskim tekstovima (npr. WDR Köln, Français international).

Zbog svega toga u međunarodnoj Univerzalnoj decimalnoj klasifikaciji (UDK) srpski ima jedan broj (808.61), a hrvatski drugi (808.62).

No unatoč tomu na većini se stranih sveučilišta predmet za hrvatski i srpski jezik i njihove kulture naziva srpskohrvatski (serbocroatian, serbokroatisch, serbo-croate), ali uglavnom zbog inercije prošlih shvaćanja i teškoća konkretnih prestrukturiranja slavističkih odjela. Ipak se na svima sveučilištima jezik kon-

kretno ostvaruje i uči ili kao hrvatski ili kao srpski, već prema nastavniku koji ga predaje, jer se, unatoč imenu, kao srpskohrvatski ne može ostvariti.

Hrvatski se predaje kao hrvatski samo tamo gdje su Hrvati mogli osigurati potrebna novčana sredstva za održavanje toga studija, npr. na Macquarie University, Sydney, Australia, University of Waterloo, Canada.

Akademik Stjepan Babić

Kroatische Sprache und Serbische Sprache ist ein Aufsatz aus der Feder von Prof. Dr. Stjepan Babić über die Verschiedenheit der geschichtlichen Wurzeln beider Literatursprachen. Prof. S. Babić ist einer der bedeutendsten zeitgenössischen lebenden Linguisten in Kroatien.

IN MEMORIAM

Prof. dr. Krsto Spalatin (1909. -1994.)

Tragičnom smrću u 86. godini života napustio nas je 16. prosinca 1994. godine na Floridi poznati hrvatski znanstvenik prof. dr. Krsto Spalatin. Iz redova mnogih hrvatskih znanstvenika koji žive i djeluju izvan domovine nestao je jedan od najpoznatijih.

Roden je u Stonu na Pelješcu 15. listopada 1909. godine. Nakon klasične gimnazije studirao je romanistiku i diplomirao 1931. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Na tom je fakultetu i doktorirao 1934. godine iz francuskog jezika i književnosti. Studirao je i u Francuskoj gdje je boravio u nekoliko navrata.

Krsto Spalatin počinje djelovati 1934. godine kao srednjoškolski profesor i predavač francuskog jezika na Ekonomsko-komercijalnoj visokoj školi u Zagrebu. Od 1941. do 1948. godine predaje kao profesor hrvatskog jezika na sveučilištima u Rimu i Napulju. Godine 1948. odlazi u SAD na Iowa Wesleyan College gdje predaje kao profesor do 1952. godine, a od tada djeluje na Marquette University - Milwaukee, Wisc. sve do odlaska u mirovinu, 1975. godine.

Krsto Spalatin bio je priznat stručnjak i uživao je visok ugled u znanstvenim krugovima. Kao publicist isticao se je svestranom naobrazbom i bio je neobično plodan. Suradivao je u brojnim časopisima (*Hrvatska revija*, *Annales de l'Institut français de Zagreb*, *Journal of Croatian Studies*, *Marulić*). Bio je i član Hrvatske akademije Amerike i International Social Science Honor Society.

U suradnji s pok. Franjom Hijacinom Eterovićem uredio je i izdao dva zapažena sveska hrvatske enciklopedije na engleskom jeziku: *Croatia - Land, People, Culture* (u nakladi »Toronto Press« iz Kanade).

Kao prevoditelj istakao se Krsto Spalatin već prije 2. svjetskog rata kada je prevodio birane knjige trajne vrijednosti.

No bez sumnje njegovo je životno djelo *Peterojezični rječnik europeizama* tiskan 1990. godine u izdanju »Nakladnog zavoda Matice hrvatske«. Jedinstvenost je tog djela u tome što je ta vrst rječnika rijetka i u svjetskim razmjerima.

Prof. Krsto Spalatin obrađuje više od 1.500 primjera hrvatskih »nepravih srodnica« na pet europskih jezika: hrvatski, engleski, francuski, njemački i talijanski. U svakom leksikografskom članku tumači »neprave srodnice« ulazeći u

porijeklo i povijest svake riječi, pa je ovo jedinstveno leksikografsko djelo i prvi hrvatski etimološki rječnik za sve dotične tudice u hrvatskom jeziku. To Spalatinovo djelo jedinstveni je priručnik za sve prevoditelje s hrvatskog jezika na ostale strane jezike (njemački, francuski, engleski, talijanski), ali isto tako poslužit će izvornim govornicima spomenutih jezika u prevodenju na neki njima strani jezik. Time je ovaj rječnik postigao pravu višejezičnu internacionalnu primjenu.

Peterojezični rječnik europeizama životno je djelo Krste Spalatina u pravom smislu te riječi. Zamisao takva djela rodila se u Zagrebu prije drugoga svjetskog rata, ali je rječnik ostvaren u inozemstvu. Zahvaljujući dugogodišnjoj autorovoj praksi, najveći dio građe marljivo je skupljao tijekom 40-godišnjeg djelovanja na različitim sveučilištima diljem svijeta. Nakon toga, u mirovini, obrađivao je skupljenu građu i pripremao rječnik za tisak idućih 15 godina!

Poznato mi je iz razgovora s autorom kako nije bio najsretniji što je to njegovo djelo nazvano »rječnikom«, ali to je tada bio izdavačev uvjet.

Odmah po izlasku Rječnika 1990. godine Krsto je Spalatin nastavio raditi na pripremama za 2. dopunjeno i prošireno izdanje. Samo 10-ak dana prije tragične smrti u prometnoj nesreći dobio je potpisan ugovor o tiskanju 2. izdanja s nakladnom kućom AGM iz Zagreba. Po potpisanom ugovoru dobit će od nakladnika 10 - 30 primjeraka novotiskanog djela. I to je sve. Ostalo je poklonio svojoj Hrvatskoj.

Krsto Spalatin ipak je uspio zakružiti svoje životno djelo (1934. - 1994.), koje će nam ostati u naslijeđe upravo onakvo kako je to on i zamislio. Njegovo ime ostat će trajno upisano među velikanima hrvatskog kulturnog kruga, koji svojim djelom i djelovanjem nisu poznavali granica i na taj su način ostavili duboki biljeg internacionalnog značenja.

Od srednjoškolskih dana K. Spalatin je pripadao orlovsko-križarskoj organizaciji i bio suradnikom poznatog katoličkog apostola hrvatske mladeži Ivana Merza. S Krstom Spalatinom umire jedan od posljednjih suradnika tog našeg odgajatelja hrvatske mladeži koji je umro na glasu svetosti. Krsto Spalatin formiran je u ozračju Merzove depolitizirane Katoličke akcije i cijeloga je života ostao vjeran mladenačkim idealima. Bio je iskren i dosljedan vjernik.

Radeći u tuđini tolike godine Krsto se Spalatin često prisjećao Cesarićeva »Trubača sa Seine«:

*Ja bezimen u bezimenu mnoštvu
Daleko negdje stičem sebi ime.
I muku mučim samca dezertera,
Što zabranjenu domovinu sanja
Na hartiji, u potezima pera.*

Ipak za razliku od trubača na Seini Krsto Spalatin nije bio u tuđini samac. Iza njega ostaje na Floridi supruga prof. Jelka (isto romanist), tri sina: Mario, Krsto i Ivo, sedmero unučadi, sestra Marija Bajzer u Zagrebu i brat prof. dr. Joško u Madisonu, Wisc.

Posmrtni ostaci kremirani su na Floridi i bit će pohranjeni, po njegovoj želji, u obiteljskoj grobnici na otoku Rabu, u njegovoj domovini Hrvatskoj.

Hrvatska je izgubila velikog humanista, znanstvenika »par excelance« i čovjeka koji nas je sve zadužio. Sadašnjoj i budućim generacijama ostaje njegovo besmrtno djelo.

Mladen Jonke

Es ist eine Würdigung des im Ausland, vornehmlich in den USA bekannten Romanisten und Sprachwissenschaftlers. Von 1952 bis 1975, als er sich »zur Ruhe« setzte, arbeitete er auf der Marquette University in Milwaukee. Sein letztes großes Werk ist das Fünfsprachige Wörterbuch der Europäern, das von der Matica hrvatska 1990 in Zagreb herausgegeben worden ist. In diesem Werk werden Kroatisch, Englisch, Französisch, Deutsch und Italienisch auf deceptiv cognates untersucht. Das sind verwandte Wörter, die als Europäern in eine Sprache übernommen wurden, in den einzelnen Sprachen aber andere Bedeutung gewonnen haben. Die französische Linguistik nennt sie »des faux amis« und in Deutschland heißen sie »die falschen Freunde«. Dieses Werk ist eine einzigartige Hilfe für alle Übersetzer der kroatischen Literatur.

OSIJEK UM DIE JAHRHUNDERTWENDE

In der Berichterstattung über die Kriegereignisse in Kroatien tauchen bisweilen, nicht nur für fremde Beobachter und Leser, wenig bekannte Namen und Details auf; es werden verkannte, vergessene oder verdrängte Tatsachen herausgestellt und in Erinnerung gerufen. Die Stadt Vukovar, zum Beispiel. Spätestens dann werden in unserem Bewußtsein die Umriss dieser Stadt deutlich und ihr historisches, kulturelles und zivilisatorisches Bild abgerundet. Ähnliches gilt auch für die Stadt Osijek. Erst als die Granaten das Theatergebäude in Osijek trafen, wurden wir auf das reichhaltige Kulturleben in dieser Stadt aufmerksam. Erst dann greifen wir zu irgendeinem Buch, um uns über das Land zu informieren, das unser ist und von dem wir angeblich alles wußten. In diesem Sinne wird hier das Buch *Spuren der Vergangenheit* angezeigt, das den Untertitel »Osijek um die Jahrhundertwende« trägt, von dem kroatischen Germanisten Vlado Obad herausgegeben und von Wilma von Vukelich verfaßt worden ist.

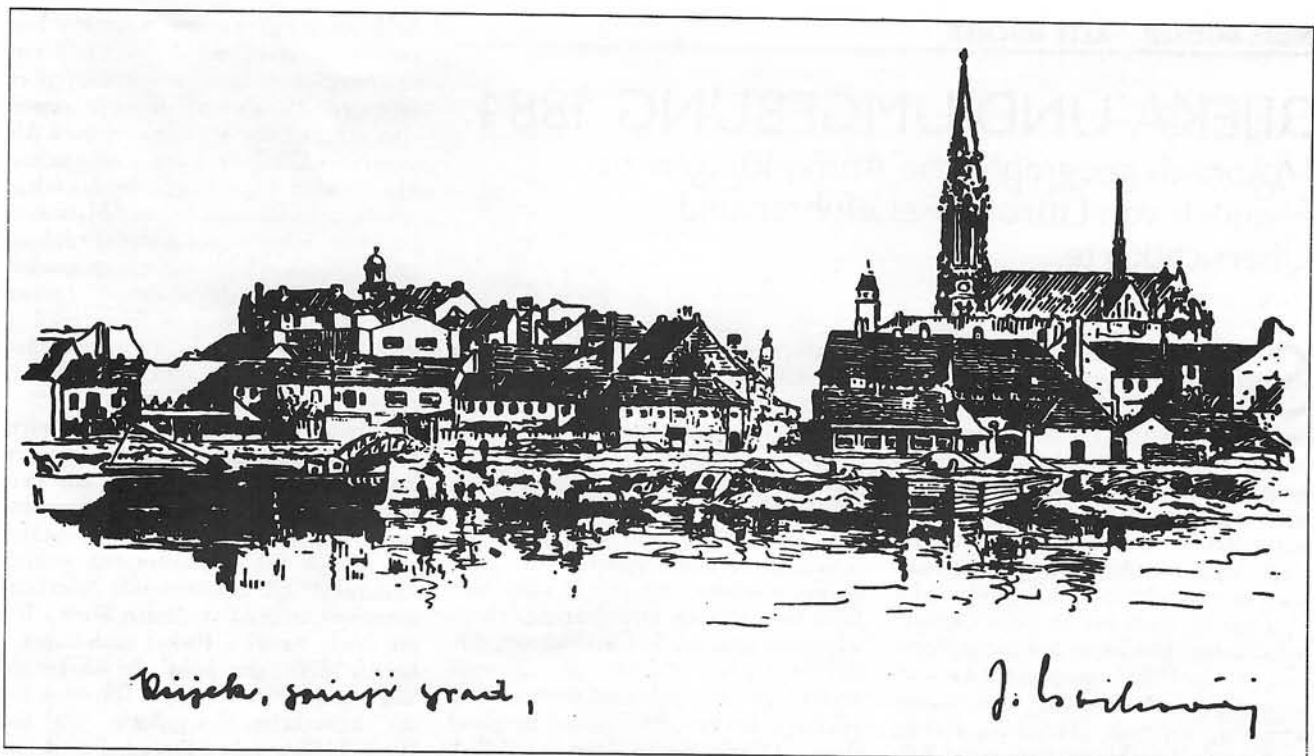
Wilma von Vukelich ist in Kroatien nur wenigen bekannt; außerhalb Kroatiens ebenfalls, denn die deutsche Kultur und die deutschsprachige Literatur in Südosteuropa ist mittlerweile arg vernachlässigt worden. Aber für die Autorin von Vukelich wäre dies keine Überraschung. Als sie dieses Buch über Osijek bzw. über ihr Leben in Osijek niederschrieb (in der Zeit nach dem Zweiten Weltkrieg bis zu ihrem Tode im Jahre 1956), hatte sie kein Lesepublikum mehr: »Aber auch die Leute, für die ich schreiben könnte, sind nicht mehr da: sie sind desinteressiert, tot oder fort... Nicht einmal meine Enkel können es lesen, sie sprechen ja kein Deutsch.« Wozu und für wen schrieb sie dann? »Man spielt auch Klavier zu seinem eigenen Vergnügen... also, ganz sinnlos ist es ja nicht!« Auch bei der ganz nüchternen Einsicht über die Nichtrezeption ihrer Werke, bereute es von Vukelich nie, ihre schöpferische Kraft dem geschriebenen Wort geopfert zu haben. Das, was sie sozusagen für die Schublade und für ihre Seele schrieb, erweist sich jetzt als vorzügliche Lektüre: klug, durchdacht, überzeugend und nicht zuletzt von bestem literarischem Handwerk. Wir sind für dieses Buch sehr dankbar.

Wilma von Vukelich wurde 1880 in Osijek in der jüdischen Kaufmannsfamilie Miskolczy geboren. Das kleine Mädchen aus dem gut betuchten Hause zeichnete sich durch Wissensdrang und literarische Neigungen aus. Zwei Jahre in einem Wiener Internat bedeuteten für sie neue Lebenserfahrungen und öffneten

ihr neue Horizonte, befriedigten sie aber nicht ganz. Sie wollte weiterkommen, aber die gesellschaftliche Position der Frau ihrer Zeit legte fast unüberwindbare Hürden vor sie. Sie sollte verheiratet werden, und zwar mit einer von der Familie auserwählten »standesgemäßen« Partie, wogegen sie sich letztlich mit Erfolg wehren konnte. Sie holte das Abitur nach und immatrikulierte sich 1912 an der Universität München. Dieser Schritt und die Wahl des Studienfaches (Biochemie) offenbarten die Entschlossenheit und das Selbstbewußtsein dieser Frau, die sich nie mit der Rolle eines »Heimchens am Herd« abfinden wollte.

Wilma von Vukelich (geb. Miskolczy)

Osijek. Die Oberstadt. Unmittelbar an der Drau die Schanzgasse, in der Wilma Miskolczy geboren wurde.

Zweifelsohne gehören zu den interessantesten Stellen in diesen Erinnerungen jene Schilderungen über die Bemühungen dieser Frau um die Emanzipation ihres Geschlechts. Wilma von Vukelich kontrastiert diese Schilderungen mit Bildern aus dem Alltagsleben, in dem alles seine feste Ordnung hatte. Aus dieser Ordnung auszubrechen, war manchmal einem Sakrileg gleich oder führte zumindest zu den schwerwiegenden Konflikten mit der Familie, von der man letztendlich abhängig war.

Das Buch von Wilma von Vukelich fängt mit einer Schilderung der Stadt Osijek um die Jahrhundertwende an. Man erfährt hier viel über die urbanistische Entwicklung von Osijek, das zu jener Zeit eine typische k.u.k. Stadt war. 1880 lebten in ihr 9000 deutschsprachige Einwohner, dazu 7500 Kroaten und Serben, 1100 Ungarn, 270 Tschechen, 125 Slowenen, 78 Italiener, 60 Slowaken, 23 Polen und 20 Bulgaren. Die Stadt besaß eine Festung, eine Garnison, ein Theater, sakrale und profane Bauten aller für die mitteleuropäischen Städte charakteristischen Stilrichtungen. In Osijek erschienen sogar zwei deutsche Tageszeitungen, von denen eine (*Die Drau*) sogar bis 1929 existierte. Die erste kroatische Zeitung erschien im Jahre 1902.

Die Dominanz des Deutschen äußerte sich auch im Literaturleben. Es gab sogar einen »Esseker Schriftstellerkreis«, zu dem neben Wilma von Vukelich

noch Victor von Reisner und Roda Roda (eigentlich Sandor Friedrich Rosenfeld) gehörten. Aus dieser Werkstatt entstanden von Vukelichs Romane *Die Heimatlosen* (Wien, Leipzig 1923), *In engen Grenzen* und *Zwölf um den Tisch*.

Es seien hier nur stichwortartig einige Themen genannt, die in dem Buch behandelt werden und die wegen ihrer einprägsamen Schilderung besonders haftenbleiben: Liebe, Ehe, Erziehungsansichten und -methoden, Familien- und gesellschaftliches Leben, Mode, Kleidung, Schönheitsideale, häusliche Einrichtung, Offiziersstand, Bürgertum, Lektüre, Zusammenleben in einer multiethnischen und multikonfessionellen Umgebung, Patriotismus und Heimatgefühle, Judentum und seine Assimilation, Dreyfusaffäre usw. Es ist sehr zu bedauern, daß die Erinnerungen mit dem Jahr 1904 enden, denn wir hätten sehr gern auch gewußt, wie die Autorin die Zeit und all ihre Wandlungen danach erlebt hat. Besonders hätte uns interessiert, was diese Frau als Jüdin über die Jahre des Zweiten Weltkriegs, die sie in Zagreb verbracht hat und wo sie auch 1956 auch gestorben ist, zu sagen hätte.

Wilma von Vukelich empfand es als Tragik, daß sie nur deutsch schreiben konnte, und auf deutsch verfaßte sie auch dieses Buch - für ihre Enkelkinder, die es, wie sie selbst sagt, nicht lesen können! Das Buch ist als posthume Ausgabe unter sorgfältigster Betreuung von Vlado Obad nun in einem deutschen

Verlag erschienen und somit nicht nur der Familiengeschichte vorenthalten geblieben. Das ist gut so, denn es wäre schade, wenn diese Lektüre nur die Enkelkinder der Autorin genießen würden. Eine kroatische Ausgabe des Buches ist bereits erschienen, wieder nicht nur für die Enkel, sondern für alle, die etwas mehr über Osijek und die Zeit um die Jahrhundertwende erfahren möchten.

Jozo Džambo

Wilma von Vukelich: *Spuren der Vergangenheit. Osijek um die Jahrhundertwende*. Herausgegeben von Vlado Obad. München, Verlag Südostdeutsches Kulturwerk 1992 (= Veröffentlichungen des Südostdeutschen Kulturwerks, Reihe C: Erinnerungen und Quellen, Bd. 12). 334 S., Illustr., 12 Tab., geb., 32,- DM.

RIJEKA UND UMGEBUNG 1884

Historisch-geographische Anmerkungen zu
Heinrich von Littrows Reiseführer und
Übersichtskarte

Seit der Rückwendung der Wirtschafts- und Sozialgeographie auf historische Themen zur Landeskunde Kroatiens, die im wissenschaftspolitischen Kontext des ehemaligen Jugoslawien allenfalls sporadisch möglich war, spielt die Wiederentdeckung der Reiseliteratur aus dem 19. Jahrhundert eine entscheidende Rolle. Zwar erreicht diese nicht das Niveau eines *D. Hirc* oder *Z. Dugački*; doch hat sie in vorwissenschaftlicher, gleichsam indirekter Form eine enorme Fülle landeskundlich unentbehrlicher Informationen gespeichert und der Nachwelt übergeben. Häufig sind gerade diese Hauptquellen zur Rekonstruktion der damaligen Raumstrukturen, ohne deren Kenntnis wiederum viele aktuelle Raummuster unverständlich bleiben müssen.

Situationsgemäß ist dieses - von Reisende geschriebene - Schrifttum zum nordostadriatischen Küstenraum am umfangreichsten, weil dort die Anfänge des kroatischen Tourismus liegen und der nach 1880 stärker anschwellende Touristenstrom aus dem Gebiet der österreichisch-ungarischen Doppelmonarchie einen neuartigen Informations- und Lektürebedarf über seine Zielräume entwickelte. Die angesprochene Literaturgattung, von der Wiss. Bibliothek in Rijeka summarisch unter der Rubrik »Adriatica« erfaßt und katalogisiert, geht inzwischen in die Hunderte. So enthält die Monographie von *I. Pederin (Njemački putopisi po Dalmaciji, Logos, Split, 1989)* allein über 300 deutschsprachige Einzeltitel, und auch *I. Blažević (Povijest turizma Istre i Kvarnera, O. Keršovani, Opatija 1987)* weist für die Entwicklung des Tourismus in Istrien und der Quarner Bucht bereits rund 600 Angaben aus, wovon auch hier die meisten unserer Publikationsgruppe zuzurechnen sind, adriatische Quasibellettristik einmal eingerechnet.

Dennoch ist an dieser Stelle - und insbesondere für das ebenso alte wie neue Land Kroatien - von einer bibliophilen Entdeckung zu berichten, die es sicher wert ist, daß ihr fachgeographisches Gehör verschafft wird.

Gemeint ist der in deutscher Sprache und noch dazu in Rijeka selbst erschienene Reiseführer »Fiume und seine Umgebungen« aus dem Jahre 1884, verfaßt von *H. v. Littrow*. Auf den ersten Blick ist dem einschlägig interessierten

Geographen von heute daran kaum Ungewöhnliches; doch auf den zweiten oder gar dritten ist er mehr als beeindruckt. Denn anders als seine damalige Autorenkonkurrenz - etwa *R. E. Petermann (Führer durch Dalmatien, Wien 1899)* oder gar *A. v. Schweiger-Lerchenfeld (Die Adria, Wien/Pest/Leipzig, 1883)* - behandelt er keine adriatischen Großräume, sondern, mit ersichtlicher Vorliebe für regionale Detaillierung, als erster einen engeren Küstenabschnitt, d.h. das Stadtgebiet Rijekas, die Quarner Bucht, ihre Gebirgsflanken sowie auszugswise Istrien bzw. das Rijekaer Bergland (heute: Gorski Kotar). Und schließlich verdanken wir ihm die u.W. erste je erschienene Übersichts- und Ausflugskarte dieses Raumes (vg. Abb., S. XY).

HEINRICH VON LITROW

Schon seine Biographie mutet nach heutigen Maßstäben abenteuerlich an - und doch ist auch sie ein Dokument der Zeit. *H. v. Littrow* (geb. 1820 in Wien) - nicht zu verwechseln mit seinem Vater *J.J.v. Littrow*, dem Mathematik-Professor und späteren Direktor der Wiener Sternwarte - stammte ursprünglich aus Livland (heute Lettland), von wo die Familie nach Böhmen auswanderte. Nach dem Gymnasium in Wien zog es ihn, abgesehen von einem Parkstudium im Fach des Vaters, seit 1840 zur Marine-Akademie nach Venedig. Anschließend befuhr er auf verschiedenen Kriegsschiffen der österreichisch-ungarischen Marine alle mittelmeerischen Randmeere, wie *C.v. Wurzbach* vermerkt, von »Syrien bis Marokko, den Atlantik von Spanien bis England«. Bei der Rückverlegung des Marinenhauptquartiers von Venedig nach Triest war der inzwischen zum Korvetten- u. Fregattenkapitän avancierte, auch organisatorisch begabte Seemann maßgeblich beteiligt. Nach weiteren Jahren des Kriegshafenausbaus in Pula holte ihn die ungarische Handelsmarine nach Rijeka, zeitweilig auch nach Kraljevica und Senj, von wo aus er wesentlich zur Leuchtfeuerbestückung der Fahrrinnen beitrug. Auch der Handelshafenausbau Rijekas nach 1870 lebte u.a. von seiner seemännischen Erfahrung.

H.v. Littrow verfaßte neben etischen Werken auch bald wichtige Gutachten, so über den in Triest erfundenen »Schiffspeller« (Schiffsschraube) oder über

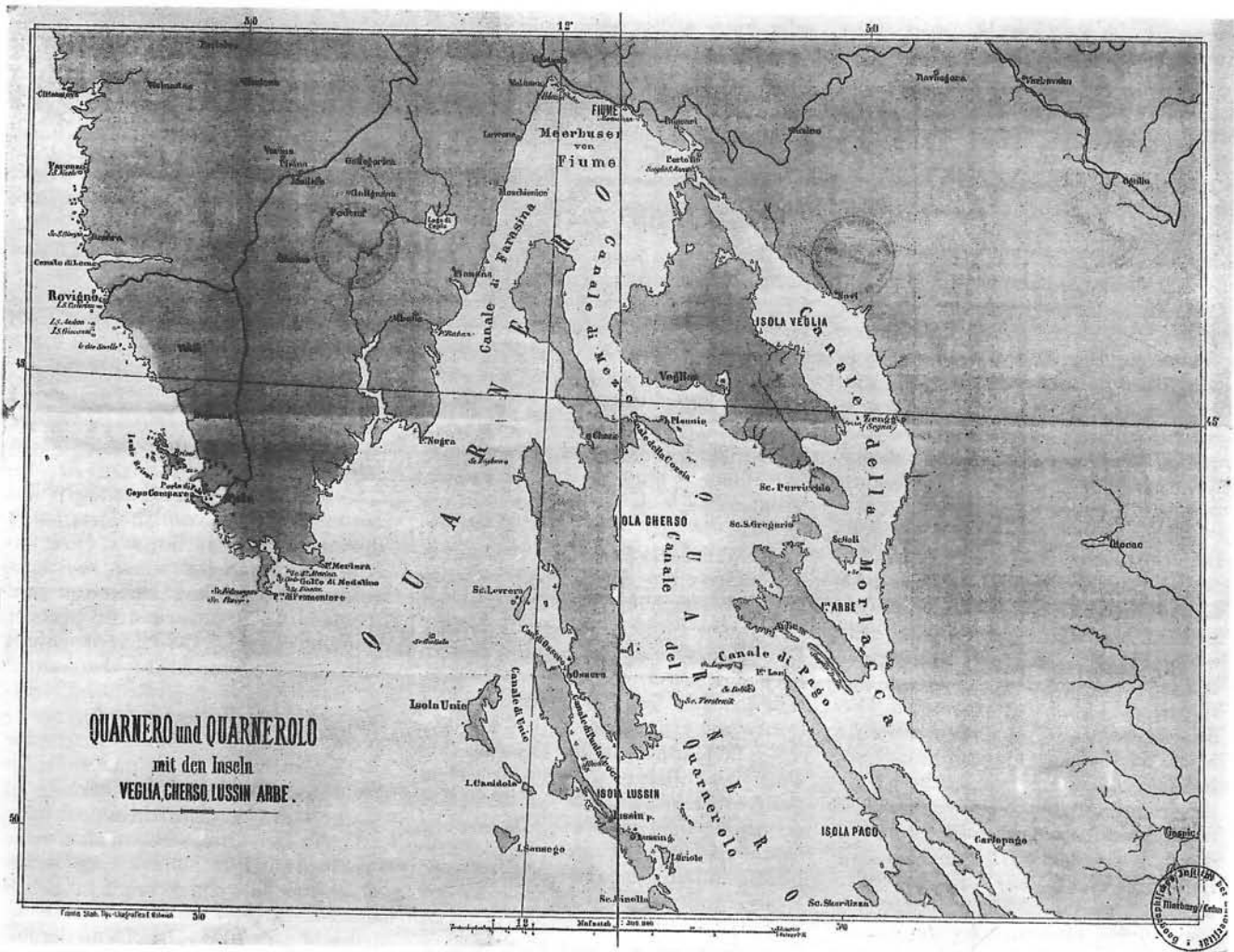
die Notwendigkeit einer systematischen Tiefenvermessung der Adria, für deren seestrategischen Bedeutungsnachweis er die ersten - damals noch streng geheimen - Isobathenkarten der Adria entwarf. Als späterer Direktor der nautischen Akademie in Triest wurde der hochdekorierte Schiffskommandeur, Marineorganisator, Schriftsteller und nicht zuletzt ambitionierte Hobby-Geograph geadelt und verstarb als *H. »Edler« V. Littrow* nach 1890 vermutlich in Triest (gekürzt nach *C.v. Wurzbach, Biographisches Lexicon des Kaiserthums Österreich, Bd. 15, S. 284-286, Wien 1866*).

Neben seinem hier darzustellenden Reiseführer über Rijeka und die Quarner Bucht verfaßte der Autor u.a. ein viersprachiges »Handbuch der Seemannschaft« zu Kommunikationszwecken auf offener See (Signalflaggen), weitere Reiseführer für Bahnreisende (Streckenkommentare der Bahnlinien Wien - Triest sowie Rijeka - Pivka) und ferner bereits 1870! - eine politische Risikobewertung des Einsatzes von Torpedos für die kaiserliche Kriegsflotte. Da die WHITEHEADsche Torpedo-Fabrik in Rijeka um 1880 mit der - zunächst ebenfalls geheimen - Produktion dieser Lenk Waffen begann, könnte durchaus er es gewesen sein, dessen Autorität diese negative Symbolproduktion der Rijekaer Industriegewirtschaft dort ansiedeln half.

REISEFÜHRER »FIUME UND UMGEBUNGEN«

Der im noch heute Taschenbuchformat gedruckte Stadt- und Reiseführer erschien 1884 in Rijeka bei der »Tipo-Lithographischen Anstalt des Emidio Mohovich«, umfaßt 122 gezählte Seiten und enthält 15 meist doppelseitige Lithographien zu Monumentalgebäuden der Stadt. Beigegeben sind des weiteren ein schwarz-weißer Stadtplan des ufernahen Bebauungsareals zwischen Kantrida in NW und dem Riječina-Delta bzw. heutigem »Mrtvi-Kanal« im SO. Das dazugehörige Straßenverzeichnis fehlt; offensichtlich bestand dafür angesichts des damaligen Stadumfangs, besonders hangseitig Richtung Kozala, kein Bedarf. Optisches Prunkstück der Edition ist ohne Zweifel die schon oben erwähnte Übersichtskarte der »Region« Rijeka, deren Kommentierung hier aus quellenkritischen Gründen abgetrennt wird. Unerläßlich erscheint es jedoch bereits an dieser Stelle, die *von Littrow* stillschweigend vorausgesetzte politisch-administrative Gemengelage Rijekas und seines Um- bzw. Hinterlandes im Auge zu behalten, weil diese selbst heutigen Regionskennern nicht mehr unbedingt geläufig ist.

Die Stadt »Fiume«, kroatisch synonymisiert »Rijeka«, in jedem Falle aber nach dem karstflüßchen »Fiumara/Riječina« genannt, lag damals direkt am adriatischen Südende der Grenze zwi-

Kartenbeilage zu LITTROWs Reiseführer, Rijeka 1884: Verkleinerte Farbkopie des Originals (50 x 35 cm)

schen den sogenannten »cisleithanischen« und »transleithanischen« Reichshälften der Doppelmonarchie Österreich-Ungarn. »Küstenland« und »Krain« unterstanden Wien, das »Königreich Kroatien und Slavonien« nebst seinem »Županija« (Komitaten) Modruš-Rijeka bzw. Lika-Krbava jedoch Budapest. Die Inseln Rab und Pag waren einer dritten Gebietskörperschaft zugeordnet, nämlich dem - ebenso fiktiven - »Königreich Dalmatien« mit der Hauptstadt Zadar. Entsprechend häufen sich auf engem Raum die Grenzlinien verschiedener Königreiche, Länder und hauptstädtische Einflußbereiche: Küstenland/Triest, Rijeka (mit Sonderstatus), Kroatien u. Slavonien/Zagreb, Dalmatien/Zadar. Solange die Achse Wien - Budapest harmonisierte, konnte Rijeka von seiner Grenz- und Austauschlage eintrefflich nur profitieren. Griffen jedoch Eifersüchteleien und unökonomische Konkurrenz auf engstem Raum um sich, war seine Prosperität ernsthaft gefährdet. Denn in diesem Fall war klar, daß Wien mit österreichischem Industrie-kapital »sein« Küstenland mit Triest favorisierte, während das agrarische Ungarn mit »seinem« Kroatien u. Slavonien bzw. Rijeka schlicht nicht jene Finanzmittel aufbrin-

gen konnte, die wettbewerbsfähige Hafen- und Flotteninvestitionen zur Teilnahme am Welthandel (Eröffnungsjahr des Suez-Kanals: 1869) nun einmal verlangten.

So wurde die investive »Doppelgleichigkeit« der Region um Rijeka dieser zeitweilig auch zum Verhängnis: zwei eingleisige Schienenstränge nach Wien und Budapest, zwei entwicklungsdivergente Touristikzentren (Opatija für Wien, Crikvenica für Budapest), zwei sich fallweise gegenseitig blockierende Wertzentren (Pula/Triest für Wien, Kraljevica/Rijeka für Budapest).

Doch so weit konnte und wollte *H.v. Littrow* seine Gedankenkreise gar nicht ziehen, Zukunftsperspektiven waren ihm völlig fremd. Sie gehören auch nicht in das faktenorientierte Genre von Reiseführern, die aktuell brauchbar sein müssen, um Leser zu finden. Und diese Leser wiederum wollten reise-, urlaubs- und kurnahe Grundinformationen zum Raum, zumal über der touristischen Quellgebiete kaum geeignetes Schulbuchmaterial verfügbar gewesen sein dürfte.

Nun würde es den hier Verfügung stehenden Raum bei weitem überschreiten, wollte man die außerordentlich ak-

ribisch zusammengetragene Materialfülle dieses ersten Rijeka-Breviers angemessen geographisch auswerten. Auch gehört vieles zum Berichtsstandard von Stadt- und Gebietsführern, wie Fahrplanauszüge, empfohlene Besuchsrouten, Erläuterung der Sehenswürdigkeiten, Geschichtliches, Ausflugsvorschläge u. dergl.

Doch wie alle Reiseführerautorenen, die emotionale Raumbindungen besitzen - auch der Verfasser dieses Beitrags ist gewiß nicht frei davon - schildert *H.v. Littrow* Einzelheiten zur genetischen Stadtgeographie bzw. Kulturlandschaftsrekonstruktion, die zumindest kurz erwähnt werden sollen. So ergibt sich aus Text und Stadtplan in der geschulten Syöpsse praktisch eine Flächennutzungskarte der Stadt im Veröffentlichungsjahr 1884, weil auch alle größeren Industriebetriebe sorgsam beschrieben und lokalisiert sind - seltsam genug für erholungs- oder hier auch heilungssuchende Touristen (Abbazia/Opatija), die vor Reiseantritt in Graz oder Wien von Sonnennuntergängen hinter Palmensilhouetten träumten und zu lesen bekamen, daß Rijeka immerhin auch eine Petroleumraffinerie besitzt, daß lärmende Matrosen die Straßen verunsichern oder daß

- wer an der Adria stirbt - dort einen wunderschönen Friedhof (»Cimitero«) vorfindet.

Noch heute, vielleicht sogar gerade heute, lesenswert sind jene Passagen, wo er von der atemberaubenden Attraktivität einer Bahnfahrt von Rijeka über die kurze, aber windungsreiche Gleisstrecke oberhalb Bakars nach Fužine berichtet, die ihm zufolge zu den schönsten der Welt zählt und die »alle Welt verzaubert« (1884, S. 67). Dann aber wiederum läßt er weg, daß damals noch voll intakte Weinterassen die Bahntrasse und Buchthänge von Bakar zierten und im Wasser lediglich Segelbarken ihre Kreise zogen, eben weil dies seinerzeit zum landesüblichen Landschaftsbild gehörte - Kokerei- und Bauxitverlandstandort dämpfen heute jede Euphorik.

Schließlich sei der berufsgebundene Interessenfilter erwähnt, mit dem er den Großteil der räumlichen Substanzen selektiv wahrnimmt: die Wassersperspektive des Seemanns. Wir erfahren z.B. wenig über die ethnische Zusammensetzung der Bevölkerung, dafür aber Eingehendes über den Molenblau, über die angebotenen Fischarten auf dem Markt oder über die Herkunft der Steine für die Kajmauren. Es sind die inzwischen ungenutzten Hangverebnungen im Uferbereich von Preluka (Campingplatz), Kantrida (Werft) und Fußballstadion (N.K. Rijeka) oder Uv. Martinšćica (Reparaturdocks *V. Lenac*). Für die städtische Flächenentwicklung waren solche linear verketteten Platzgewinne immerhin lebenswichtig, wollte man nicht kostenträchtige Sekundäraufschüttungen bei gleichzeitig schnell abfallender submariner Böschung in Kauf nehmen.

Bis auf Texteschübe zu den Stadthotels von Rijeka bzw. Sušak (Pećine) selbst sowie ausgewählter Gasthofbetten im Inland fehlen übrigens jegliche Hotelhinweise tabellarischer oder preislicher Art. Aber eben dies ist gewiß nicht Littrows Redaktionsfehlern zuzuschreiben, sondern dem damaligen hotelgewerblichen Entwicklungsstand innerhalb seines Arbeitsgebietes im Jahre 1884. Denn Crikvenicas A-Klasse Hotel »Terapija« eröffnete überhaupt erst 1897, und die spätere Hotelagglomeration Opatija, bis dahin noch weitgehend eine parzellierte, angehende Großbaustelle, konnte gerade erst im Erscheinungsjahr des Reiseführers ihr erstes Luxushotel (Hotel »Quarner«) vorweisen. Seine meeresgewandte Vordergrund trägt noch heute die Jahreszahl 1884.

ÜBERSICHTSKARTE »QUARNERO UND QUARNEROLO«

An sich sind farbige Kartenbeilagen beim Reiseschrifttum dieser Zeit durchaus nichts Ungewöhnliches, und je nach Ausstattungswünschen von Verlag

oder Autor zieren oder verunzieren sie die visuelle Buchgestaltung. Außerdem sollten sie die Besucher durch Farbreize anlocken, denn farbige Photographien waren ja noch unbekannt. Doch *H.v. Littrow* ging auch hier einen zwar themengebundenen, aber redaktionell eigenständigen Weg. Ausgangspunkt war sicher die Überlegung, die textlichen Ausflugsvorschläge auf einer einzigen Karte zusammenzufassen, teils um den Gebrauchswert zu erhöhen, teils um die Entfernungs- und Zeitaufwände miteinander vergleichen zu können. Wir vergessen heute immer wieder, daß die überwiegende Mehrzahl der österreichisch-ungarischen Touristen damals reine »Binnenländer« waren, die wenigsten unter ihnen überhaupt schwimmen konnten oder sonstwie unter ängsten vor offenem Wasser litten. Dementsprechend verband er seine berücksichtigten Ausflugsorte mit ausgewählten weiteren Umlandsstädten bzw. topographischen Orientierungshilfen wie Bahnlinien, Flüssen oder Kleininseln zu einer integrierten Kartensynoptik mit dem etwas irreführenden Titel »Quarnero und Quarnerolo«.

Die Signifikanz der Karte als landesgeschichtlichem Dokument ersten Ranges besteht nun nicht nur darin, daß sie bereits 1884 als notwendig erachtet wurde und vorlag, sondern auch in zeitbedingten Defiziten und vor allem in der Raumterminologie. So fehlen uns heute sehr geläufige Orte, die aber erst der spätere Touristenboom vor und nach dem 1. Weltkrieg hervorbrachte, z.B. die hotelgewerblichen Subsiedlungen zu Mošćenice (Mošćenička Draga) oder zum Weiler Bogovici (Malinska). Crikvenica was noch so unbedeutend, daß die Eintragung der Dubračina wichtiger war, und Plomin (»Fianona«) rangiert vor Rabac. - v. Littrow nennt seine Karte »Quarnero und Quarnerolo«, worunter indessen Westtrien bis heute nie ernstlich gerechnet wurde; denn unbestrittenem Sprachgebrauch zufolge endet der Quarner am Kap Premantura südlich Pula. Wenn er also den Küstenabschnitt südlich Novigrad (»Cittanova«), ganz Istrien sowie das Bergland zwischen Ravnogora und Gospić mit einem maritimen Sammelterminus belegt, war sicher nicht nur begriffliche Verlengung im Spiel oder das Bemühen, eine farbaktive Diagonale NW-SO nach Wasser- und Landmassenanteilen zu gewinnen.

Vielmehr ist zu unterstellen, daß der Autor eigentlich den gesamten abgebildeten Raum als funktionalen Bereich des Gravitätszentrums *Rijeka* begriff, zumindest verkehrsgeographisch zu Wasser und zugleich zu Land (Hauptbahnen). Nur hat er noch keinen topologischen Begriff zu Verfügung, der diese Verflechtung klar formulieren könnte. Aber auch spätere Generationen kamen hier

nicht sonderlich weiter, wie wir inzwischen wissen. Denn immer wieder behalf man sich mit der konfigurativen Trias von Land (»Istrien«), Wasser/Land (»Primorje«) und Land (»Gorski Kotar«), eigentlich ohne damit kategoriale Fortschritte zu erzielen. Die einzige Periode, in der dies bis heute gelang, was gleichzeitig auch die, welche sich selbst in politischen Mißkredit brachte und »von unten her« aushöhlte: die Periode der sogenannten »Zajednica općina Rijeka« (1970-1990), deren Gebietsstand sich praktisch mit dem Karteninhalt *H.v. Littrows* von 1884 deckt.

Doch in jüngster Zeit reaktiviert man wider - nicht nur terminologisch, sondern auch lagebezogen im tradierten Sinne - die geschichtsträchtigen »Županijas« des alten Königreiches Kroatien und Slawonien (vgl. *D. Feletar*, Hrvatska u županijama, Večernji list, 8. 1. 1993, Zagreb). Ob diese - 100 Jahren zwischenzeitlicher Entwicklung der Region zum Trotz - sich im Bewußtsein der Bürger der Republik Kroatien wirklich dauerhaft verankern können, bleibt abzuwarten. Subjektive Raumbezogenheit und objektives Raumbegliederungsbedürfnis - beides legitime Themen der Geographie - werden auch und gerade im Großraum Rijeka nur annähernd in Einklang zu bringen sein. Nur dem Schein nach hatte es damals *H.v. Littrow* besser, als er seine Karte entwarf. Er konnte noch widerspruchlos Menschen raumeinheitlich zusammenfügen, die dies selbst so vielleicht gar nicht wollte. Denn der Fischer von Silba, der Matrose von Pula und der Holzfäller vom Velebit - sie alle wurden eben nicht gefragt, ob sie sich dem blassen Raumgebilde »Rijeka und Umgebung« im Sinne unseres schreibenden Kapitäns zugehörig fühlten. Zweifel sind angebracht.

WÜRDIGUNG

Dennoch bleibt festzuhalten, daß *H.v. Littrows* Reiseführer und Übersichtskarte einen Meilenstein bei der vorwissenschaftlichen Aufarbeitung Nordwestkroatiens darstellen. Dies gilt auch dann, wenn sein Werk heute als praktisch verschollen einzustufen ist. Wieviele interessierte Touristen es jemals tatsächlich in die Hand genommen haben, wissen wir nicht. Was wir jedoch sehr wohl wissen, ist dies: Bücher können verrotten, originelle Gedanken selten. *H.v. Littrow* hatte sie.

Eckard Thomale

AUF DEN SPUREN DER GESCHICHTE KROATIENS

Gemeinsame Exkursion der Universitäten Münster und Zagreb

Der Plan zu einer gemeinsamen Exkursion von Studenten aus Münster und Zagreb entstand anlässlich eines Seminars im Sommersemester 1994, das ich zusammen mit dem Zagreber Historiker doc. dr. Neven Budak, damals als Humboldt-Stipendiat in Münster, durchführte; es ging um die spätmittelalterlichen Statuten dalmatinischer Städte. Im folgenden Semester hielt Prof. Dr. Frank Kämpfer, Direktor der Abteilung für osteuropäische Geschichte, ein Seminar über Dubrovnik ab, und der Exkursion ging eine Übung mit chronologischen Querschnitten zur Geschichte Dalmatiens voraus; in einer ganztägigen Veranstaltung stellten Studenten jeweils eine der zu besuchenden Städte vor.

Zur Finanzierung der Exkursion gewannen wir Mittel des Deutschen Akademischen Austauschdienstes, der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster und der Fördergesellschaft der Universität, so daß der Teilnehmerbeitrag auch

für ein studentisches Portemonnaie kein Problem mehr bedeutete. Für die Zagreber Gruppe gab das kroatische Ministerium für Wissenschaft und Technologie einen Zuschuß.

Die Exkursion mit 17 Studentinnen und Studenten und den beiden Hochschullehrern aus Münster startete am 31. Mai. Wir fuhren mit dem Zug nach Zagreb und trafen uns dort mit sechs Studentinnen und mgr. Boris Grgin von der Abteilung für Geschichte der Philosophischen Fakultät an der Universität Zagreb. Per Bus ging es durch Karlovac und an Modruš vorbei nach Senj; überwältigend die ersten Ausblicke auf die Adria!

Auf Vorschlag des mit der Organisation beauftragten Zagreber Reisebüros »media tours & sports« hin hatten wir für die ganze Gruppe einen umgerüsteten Kutter gemietet, auf dem wir für acht Tage mit Vollpension untergebracht waren; auf der Schiffsfahrt wuchs die Gruppe schnell zusammen. Ein Danke-

schön dem Kapitän und der Besatzung der »Vrgada« auch an dieser Stelle!

Mit Englisch oder mit kroatisch-deutscher Übersetzung durch die Sprachkundigen ließen sich auch die Sprachbarrieren überwinden. Die kroatischen und deutschen Studenten erzählten sich gegenseitig über ihren Studienalltag. Den deutschen Studenten war die in Zagreb gerade laufende Prüfungsfrist zum Ende des Studienjahres etwas ganz Unbekanntes; die kroatischen Studenten staunten über die geringe Lenkung der Studieninhalte und des Studienverlaufes in Deutschland.

Wir erreisten die Küstenlandschaft Dalmatien auf die Weise, wie es schon in alten Chroniken und Pilgerberichten immer wieder geschildert ist, von Hafenu zu Hafen: Von Senj ging es nach Rab; die Passage an Goli otok vorbei erlaubte gleich einige Erläuterungen zur Zeitgeschichte. Auf dem Weg nach Hvar fuhren wir zeitweilig unter Segeln und erreichten so das Ziel um drei Stunden früher als geplant! Erst bei der Besichtigung des Theaters von Hvar wurde den Studenten bewußt, an einem für die Theatergeschichte Europas so bemerkenswerten Ort zu weilen. Eine Studentin gab sogar eine kleine Gesangseinlage von der Bühne!

Korčula und Mljet waren die nächsten Stationen. Die nur von einzelnen Vogelschreien durchbrochene ungeheure Stille auf der Klosterinsel im waldum-

Auf der Festung »Minčeta«, Dubrovnik (Foto: Frauke Mock)

rahmten See auf Mljet war ein beeindruckendes Naturerlebnis; auch der Aufstieg zur Festung Španjola auf Lopud am frühen Morgen wird vielen als besondere Erfahrung in Erinnerung bleiben.

Ein Tag reichte nur knapp aus, das städtische Ensemble von Dubrovnik in seiner Vollkommenheit zu erfassen; am zweiten Tag besuchten wir das Historische Archiv, in das uns der Direktor mr. Ivan Mustać sachkundig einführte und woraus er uns einige besonders wertvolle Stücke zeigte. Für viele Studenten war es die erste Archivführung in ihrem Studium!

Weiter ging die Fahrt nach Prapratno auf Pelješac; zu Fuß über den Berg erreichten wir Ston. Nach einem ruhigen Tag in Hvar wurde die nächtliche Überfahrt nach Split stürmisch. Deshalb schien uns der Boden unter uns die erste Zeit noch zu schwanken, während uns Herr Goran Nikšić vom Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture in die geheimsten Ecken des Diokletianspalastes führte. Der Faszination dieser vor Leben sprühenden Stadt konnte sich keiner entziehen. Ein Tagesausflug mit dem Bus führte uns zur Burg Klis, zu den antiken Ruinen von Salona und nach Trogir.

Der nächste Morgen sah uns nach nächtlicher Fahrt schon in Šibenik, dessen schöne Lage nur von der Wasserseite her wirklich zu erkennen ist; in einer langen Tagesfahrt mit zeitweiligen Ankerwerfen in einer Bucht zum Baden gelangten wir nach Zadar; hier verabschiedeten wir uns nach acht Tagen vom Schiff und quartierten uns im Hotel »Novi park« im Borik ein. In Zadar führte Herr Miljenko Domljan, der Leiter des Denkmalschutzamtes, die deutschen Teilnehmer der Gruppe; die kroatischen Teilnehmer gingen mit Professor Nikola Jakšić von der Philosophischen Fakultät durch die Stadt. Sogar den Kapitelsaal des Marienklosters konnten wir besichtigen.

Nach einem Abstecher nach Nin fuhren wir mit dem Bus nach Zagreb. Gleich am Abend der Ankunft organisierten die Zagreber Studentinnen für ihre Münsteraner Kommilitoninnen und Kommilitonen eine Einführung in das Leben der Zagreber Kneipen und Diskotheken. Nach der Übernachtung im Hotel »Jadran« verblieb ein ganzer Tag für die Hauptstadt Kroatiens; die Führung lag bei doc. dr. Neven Budak. Der Kommentar einer Studentin: »Da braucht man ja gar nicht mehr nach Wien zu reisen!« Unter den Besichtigungsobjekten übte das alte Gebäude der National- und Universitätsbibliothek wohl die meiste Faszination aus! Der fast nicht

abreißende Strom der Straßenbahnen am Trg bana Jelačića war auch etwas Neues! Am Abend hieß es Abschiednehmen; die Zagreber Studentin-

nen sangen uns ein Ständchen - sicherlich auch auf dem Zagreber Bahnhof ein nicht alltägliches Ereignis! Am 13. Juni trafen wir wieder wohlbehalten in Münster ein.

Der Schwerpunkt der Erkenntnisziele der Exkursion lag auf dem mittelalterlichen und frühneuzeitlichen Städtewesen in Kroatien. Wir erhielten auf der Exkursion Anschauung von der Kontinuität städtischen Lebens seit der Antike in vielen Städten Dalmatiens; wir sahen das für viele ältere Baudenkmäler Dalmatiens charakteristische Nebeneinander verschiedener Stile. Wir entdeckten Unterschiede und Gemeinsamkeiten mit dem mittelalterlichen Städtewesen nördlich der Alpen; die Rolandsäule in Dubrovnik war die wohl überraschendste Verbindung.

Doch es ergaben sich immer wieder auch Bezüge zur Ausbildung der modernen nationalen Identität Kroatiens im 19. Jahrhundert - besonders deutlich beim Rundgang durch die seit ca. 1850 planvoll angelegte Unterstadt in Zagreb - und zu den Entwicklungen im 20. Jahrhundert; ich erwähnte schon Goli otok; die Besichtigung des im Zweiten Weltkrieg von den Alliierten bombardierten Zadar bot den Anlaß zu einer Darstellung der entsprechenden historischen Zusammenhänge.

Immer wieder wurden wir auch mit den aktuellen Problemen Kroatiens konfrontiert. Es erschien uns angemessen, jeden Tag die Studenten anhand von Radiomeldungen und kroatischen Zeitungen über die aktuelle politische und militärische Lage in Bosnien-Herzegovina und Kroatien zu unterrichten. Die Bestände mancher Museen lagern noch im Depot; die Skulpturen an den Kathedralen von Šibenik und Zadar sind noch mit Sandsäcken abgedeckt. Vielfach trafen wir auf UN-Konvois. Wir sahen mit Flüchtlingen belegte Hotelkomplexe. Eine besondere Erfahrung war die Fahrt mit dem Bus von Zadar bis zur Maslenica-Brücke; sie führte ja durch Gebiete, die anderthalb Jahre von serbischen Einheiten besetzt waren und in denen die kroatischen Siedlungen planvoll verwüstet worden waren.

Neben diesen Schattenseiten der Wirklichkeit Kroatiens haben wir auch die andere, eher hoffnungsvolle Seite kennengelernt. Wir können bezeugen, daß trotz aller Einzelbeschädigungen das städtische Ensemble von Dubrovnik vollständig erhalten ist; in Zadar und Šibenik ist die Restauration der durch serbischen Beschuß beschädigten Baudenkmäler weitgehend abgeschlossen. Wir konstatierten das reichhaltige Angebot auch im Land produzierter Waren (etwas billiger könnte manches gerne sein!), und mit der Kuna hatte man stabiles Geld in der Hand. In den Städten brodeln den ganzen Tag das Leben auf der

Straße, eine Erfahrung, die unsere Studenten besonders faszinierte.

Wir sind froh, daß die Exkursion ohne organisatorische Pannen verlaufen ist - was nicht zuletzt Verdienst des Zagreber Reisebüros war -, daß sich in unserer akademischen Gemeinschaft alle wohlgeföhlt haben und daß wir die wissenschaftlichen Erkenntnisziele der Exkursion in so unerwartet großem Umfang erreicht haben. Wir behalten in guter Erinnerung, wie freundlich wir fast überall empfangen worden sind.

Schließlich: Eine wissenschaftliche Exkursion, die so reibungslos durchgeführt werden kann wie eine Fahrt nach Südfrankreich, und eine Begegnung von kroatischen und deutschen Studenten, die so unkompliziert verläuft wie ein englisch-deutsches Treffen, können bei der Integration Kroatiens in die Staatengemeinschaft Europas einen ebenso wichtigen Beitrag leisten wie manche offizielle Konferenz.

Dr. Ludwig Steindorff

Hochschuldozent an der Abteilung der Westfälischen Wilhelms-Universität Münster
Student der Universität Zagreb 1976-77
und 1978-80; Gastdozent an der Abteilung für Geschichte der Philosophischen Fakultät der Universität Zagreb 1993

TEMELJI EKOLOŠKOG GOSPODARSTVA

Korištenje obnovljivih sirovina u energetici

Tranzicija u gospodarstvu nije epizoda nego uvjet njegova prosperiteta. Energetika je krvotok gospodarstva. Postulat drugog zakona termodinamike ocrtava stvarnost našeg svijeta, našeg okoliša, u kojem u resursi općenito, a posebice energija prelaze iz dohvatljivog, pristupačnog oblika u sve nedohvatljiviji, nepristupačniji, beskorisni oblik.

Erozija, širenje pustinja, uništavanje tropskih prašuma, pretvaranje tisuće plodnih hektara u pustinju oblika mjesecve površine. Fraktale tih pojava nalazimo u svim oblicima, iako manjih razmjera, u zemljopisnim brazgotinama naše Republike. Iako je potrebno učiti od povijesti, onda je to na području znanosti i tehnike poruka: korijenite tranzicije u društvu nisu nastale promjenom društvenog uređenja, nego korištenjem inovativnih tehnika u gospodarstvu.

TRANZICIJA KROZ INOVACIJE

Njemačka je iskoristila inovativne tehnologije u poslijeratnoj izgradnji. Izrael svoju opstojnost nije ostvario ratom i osvajanjima nego dosljednom primjenom vrhunske tehnologije u gospodarstvu. Izrael zapošljava u prosjeku više od 140 znanstvanika i inženjera na 10.000 radnika. Njemačka i Japan tek polovicu od tog broja. Italija jedva 20. A mi? Svi bi u ekonomiste! (3.256 kandidata) To je naslov jednog komentara u »Vjesniku« u vezi prijave za upis na fakultete. Dvogodišnji studij strojarstva ima samo 4 kandidata!

KNOW-HOW TRANSFER UZ INTEGRACIJU ISELJENIŠTVA.

Od 45.000 hrvatskih akademičara u iseljeništvu - oko 25% su inženjeri i tehničari. Ako kod nas u prosjeku na 10.000 radnika dolazi 10 znanstvenih radnika, onda je iseljenjem tih akademičara izgubljeno vodstvo za 100.000 industrijskih proizvođača u hrvatskom gospodarstvu. Povratak jednog inženjera u Hrvatsku znači posao za 70 radnika.

Uključivanje iseljenih apsolvata hrvatskih sveučilišta u gospodarske procese u domovini nudi se kao šansa. Tranzicija je postupak koji u novostvorenim okvirima društva mora aktivirati taj potencijal.

Povratak nije jedini način za uključivanje u domovinsko gospodarstvo. Tehnike suvremenih komunikacija omogućuju daljinski management. Mnogi to već i čine, ali još nije dosegnuta kritična masa suradnje koja bi omogućila lan-

čanu reakciju opće-gospodarskog doprinosa. Razmjere doprinosa iseljeničkih akademičara mogu se zorno prikazati u jednom primjeru, nažalost negativnom. Nitko nije pridonio brzom i uspješnom napredovanju iračkog atomskog programa, kao irački studenti raspršeni po glasovitim svjetskim univerzitetima. Kod problema u programu, obraćali su se irački studenti svojim docentima s pitanjima na dotičnu temu. Dobivali su »gratis« odgovore od vrhunskih stručnjaka koji su bili zapanjeni inovativnošću svojih učenika iz »trećeg svijeta«.

Inovativne tehnike u proizvodnji električne energije nije potrebno otkrivati, one su već poznate i zadatak tranzicije ostaje tek njihova primjena.

SCENARIO EKOLOŠKE PROIZVODNJE ENERGIJE

Graditi velike centrale mega- ili gigawat snagom ili male decentralne elektrane od tek nekoliko stotina kilowata. To je pitanje koji dijeli energetičare u dva tabora. Ne samo iz razloga što su gigawat elektrane uglavnom atomske centrale. Različitost argumenata i njihova nepodudarnost otežavaju stručni konsenzus; zato se traže politička rješenja.

Aktuelno se u Europi diskutira Studija Greenpeacea: »Po koju cijenu iskopčati atomske centrale?« Greenpeace scenario (GpS) oslanja se na radove državnog Eko-Instituta iz Freiburga iz 1991. god. pod naslovom »Klimatski opravdana proizvodnja energije bez atomskih centrala.« U toj studiji se raspravlja trenutačno obustavljanje rada atomskih centrala prema tzv. Eko-scenariju. GpS nudi moderatni, postupni izlaz iz megawattproizvodnje. Za područje SRNj je GpS ostvariv uz: uštedu u potrošnji energije u visini od 36%; korištenje kogeneracije, 150%-ni prirast u domaćinstvima i 370% u industriji; izgranja regenerativnih energetskih centrala do visine 46 GW.

GpS koristeći isključivo konzervativne izvore podataka dolazi do zaključka kako se sukcesivno napuštanje atomske energije isplati ne samo ekološki nego i ekonomski. U svjetskim razmjerima raste fotovoltaična produkcija energije godišnje za 20%. Ako se ta tendencija nastavi može se očekivati da će se cijena solarne energije izjednačiti s onom iz konvencionalne proizvodnje ubrzo nakon 2.000 god. (Eurosolar)

Takozvane »Grätzel« solarne ćelije već se mogu proizvoditi po cijeni od 1 DM/W. S učinkom od 10% proizvode

struju po cijeni 10-20 Pf/kWh. (ETH Lausanne)

EKOLOŠKA TELERANCIJA PROIZVODNJE ENERGETIKA

Proizvodnja energije na osnovi biomase ne jamči samo nultu emisiju CO₂ nego je i ekološki opravdana. Turizam, na primjer, predstavlja područje djelatnosti koja nema budućnosti bez ekološki orijentiranog gospodarstva.

Zahtjevi tranzicije za tehnološki razvoj i strukturne promjene u gospodarstvu mjere se uvjetima njene ekološke snošljivosti. Potreba hrvatskog gospodarstva za kratkoročnim samostalnim sistemom obskrbe kako energijom tako i građevinskim materijalom je nedvojbe na.

Proizvodnja biomase bi na zadovoljavanje tih potreba mogla odigrati vrlo važnu ulogu. Čak i ako gledamo kratkoročno.

Pogodnosti koje nudi korištenje biomase kao obnovljiva izvora sirovina su toliko velike da bezuvjetno zahtijevaju i političko razmatranje i gospodarsku podršku.

OBNOVLJIVI IZVOR ENERGIJE I BRZORASTUĆE BILJKE

U potrazi za obnovljivim izvorima sirovina ne mogu se zaobići proizvodi prirodne fotosinteze. Priroda sama nudi sirovine. Kemijska industrija koristi 1,9 mrd. t biomase godišnje. Godišnji prirast biomase iznosi 200 mrd. t. Iz te mase koristi se samo 3% u godišnjoj industrijskoj proizvodnji. Najveći dio za prehrambenu industriju. A upravo je prehrambena industrija primjer neracionalne selektivnosti. Više od 80% površina zasijano je s tek 5 kultura: kukuruz, pšenica, krumpir, uljana repica i šećerna repa! A što je s ostalom biljnom masom? Što je s tzv. korovom? Milijarde dolara potroše se godišnje širom svijeta za kemijsko uništavanje korova, nerijetko su to biljke koje zapanjuju svojom vitalnošću i brzim rastom.

Jedna od njih je kineska trstika (lat. *Miscanthus sinensis giganteus*). To je višegodišnja (perennirajuća) biljka azijskog porijekla. U Europi je poznato nekoliko vrsta te »trske«. Ta se biljka do danas razvijala u evropskom okolišu bez prirodnih neprijatelja. Raste na oskudnom terenu a u umjerenim klimatskim uvjetima doseže visinu od 3 do 4 metra. U Grčkoj su poznate vegetacije koje godišnje dosežu visinu i do 7 metara.

Ta biljka nudi 3 do 4 puta veći prirast biomase nego bilo koji drugi agrarni produkt. Rast *Miscanthus* koji spada u porodicu tzv. C4 biljaka je 10 do 25 puta brži od domaćih šuma.

U porodicu C4 biljka pripadaju i mnoge druge nam poznate biljke kao npr. kukuruz, šećerna trska ili bambus.

C4 biljke vežu u »prijemnim« stanicama ugljični dioksid na tzv. PEP-spojeve

(phospho-enol-pyruvat) i u tom vezanom obliku transportiraju ga u susjedne stanice, gdje se odvija fotosinteza, t.j. sinteza ugljikohidrata. Kod C3-biljaka odvija se i sinteza i asimilacija u jednoj te istoj stanici.

Upravo ta podjela rada kod biljaka iz C4 porodice čini ih iznimno efikasnim. Žetveni prinos iznosi 14-15 t/ha godišnje. Te količine biomase obećavaju pozitivnu tržišnu bilancu kod proizvodnje i u umjerenim klimatski predjelima. Osim žetvenih prihoda ta biljka nudi još nekoliko značajnih osobina važnih za konzervaciju i sanaciju zemljišta. Budući da je višegodišnja, gustim i dubokim korjenjem čuva tlo od erozije. Njome se mogu zasijati površine koje radi svoje kontaminacije nisu pogodne za sjetvu prehrambenih biljaka. S obzirom da se berba ili žetva odvija samo jednom godišnje, i to u rano proljeće, ostaje samo minimalan zahvat u ekološku ravnotežu zasijanih površina.

TOTALY ENERGY MANAGEMENT (TOTEM)

U vrijeme rastućih cijena energije i strateških potreba gospodarstva za povećanjem produktivnosti, ne može se zanemariti značenje stajskog plina za opskrbu Hrvatske primarnom energijom na principu proizvodnje energije na uskom lokalitetu njenog korištenja.

Na tom načelu zasniva se i TOTEM (totaly energy management), cjelovito korištenje svih oblika energije u procesu eksploatacije domaćih i obnovljivih sirovina. Stajski plin može biti korišten ne samo za grijanje, sušenje, nego i proizvodnju električne energije. Kogeneracija je ovdje pravi odgovor na povećanu potrošnju energije u agrarnoj proizvodnji. Uz dobivenu električnu energiju čiji se višak može transferirati u javnu mrežu, ostaje procesna toplina koja se upravo u

poljoprivrednom sektoru može 100% koristiti: za grijanje, sušenje, konzerviranje, staklenike itd..

Najskuplja struja na svijetu prodaje se u Kaliforniji: 50% iznad američkog prosjeka. Ali upravo ta visoka cijena stimulira proizvodnju električne energije u malim elektranama, što uz aktivnu i pasivnu štednju energije rezultira računima za struju koji su za potrošača u Kaliforniji iznimno niski, niži od troškova u ostalim državama SAD. Zato u Kaliforniji nisu rijetkost domaćinstva s vlastitim snabdijevanjem ne samo toplinskom nego i električnom energijom. I na europskom tržištu postoje energane iz kategorije centralnog grijanja, snage 10 do 50 kW koje uz toplinu kogeneriraju i struju čiji se višak isporučuje u mrežu.

Primjeri iz proizvodne prakse navedeni su u tablici (Izvor: Kramb Motermik GmbH)

Zato je potrebno i u našim domaćim prilikama stvoriti uvjete za razvoj neovisnih proizvođača energije. »Independent Power Producers« (IPP) je naziv koji se udomaćio u SAD. 150 IPP su aktivni na američkom tržištu, s 5 GW čine više od 50% kapaciteta koji su nastali u novije vrijeme. Za razliku od klasičnih proizvođača energije, oni proizvode s nižim troškovima i uz vrlo šaroliko učešće kapitala. S europske strane je u posao ušao jedan od vodećih svjetskih proizvođača generatora i turbina - Siemens /Kraft Werk Union (KWU). Siemens Power Corporation (Milwaukee) investira 30 mil \$ US u proizvodnju IPP postrojenja.

ENERGETSKI POTENCIJALI BIOMASE - PROIZVODNJA STAJSKOG PLINA

I kukuruz je C4-biljka čiji je energetski potencijal poznat ali neiskorišten. Ta činjenica nam olakšava predodžbu o

općenito neiskorištenim energetskim potencijalima domaće poljoprivrede. Inovativne tehnologije imaju ovdje zadatac, dati tim energetskim sirovinama formu, koja će omogućiti praktičnu primjenu i distribuciju biomase kao energetske sirovine. Jedna od poznatih metoda korištenja biomase kao energetike je proizvodnja bio- ili stajskog plina.

Bioplin je poznat kao plin koji nastaje iz mokraćne, sekremenata, slame i vode bez pristupa zraka. Uz povoljnu temperaturu bakterije razgrađuju organsku materiju. Proces traje 30 do 50 dana. Probavni plinovi koji nastaju pri tom vrenju sadrže - uz tragove vodika - cca. 60% metana. Ostatak je ugljični dioksid i tragovi sumporovodika.

Osnovni tehnički podaci:

1 krava = 10 svinja = 100 kokoši = 50 kg otpadaka dnevno = 2 m³ bioplina.

Toplinska vrijednost plina 22MJ/m³ = 5000kcl/m³

1 m³ bioplina predstavlja ekvivalent 0,6 litara lakog ulja.

Na sadržaju metana temelji se primjena nastalog plina kao goriva za proizvodnju električne energije i topline. Kruti i tekući ostatak mase je kvalitetno gnojivo, bolje nego primarno stajsko gnojivo. Kvaliteta tog gnojiva čini upotrebu umjetnog gnojiva suvišnom.

Time se pokazuje kako je moguće koristiti prirodni kružni proces u kojemu biljke služe kao kolektor sunčane energije koja se korisno oslobadja u kontroliranom postupku.

Kao primjer navodim bioplin postrojenje Bundschuh/Stuttgart s dnevnom proizvodnjom od max. 120 m³ plina. S energetskom vrijednošću plina od 5 kWh/m³ plina moguće je dnevno proizvesti 600 kWh. Generator s $\eta = 28\%$ može proizvesti 168 kWh električne energije dnevno. Višak energije preuzima

	el. energija (kWh/a)	termička energija (kWh/a)	troškovi bez TOTEM sistema DM/a	troškovi sa TOTEM sistemom DM/a	ušteda DM/a
zanatsko poduzeće	106.734	522.000	91.208	45.555	45.725
bazen sa sportskom dvoranom	740.000	1,800.000	322.900	188.471	134.429
klaonica	3,964.000	6,200.000	1,431.177	1,031.113	400.064

električna mreža uz cijenu 0,12 DM/kWh.

Potrebna investicija u Njemačkoj iznosi 30.000,- DM. Investicija koja se u roku od sedam godina isplati kod rendite od 10%.

Isplativost proizvodnje bioplina je dokazana. Zato ne čudi što je njegova proizvodnja udomaćena ne samo u Kini, Indiji ili Japanu nego i u SAD i npr. Njemačkoj. U Njemačkoj se proizvodi godišnje oko 30 milijuna m³ stajskog plina.

BIOTEHNOLOGIJA U PROIZVODNJI BIOPLINA U MEDITERANSKIM UVJETIMA

Britanski znanstvenik, prof. Jenkins s univerziteta West of England, Bristol, razvio je jedan zatvoreni sistem, tzv. bioreaktor koji koristi alge kao kolektor sunčane energije. Osušene i mljevene alge sagorijevaju u parnom kotlu s dodatkom od 5% lakog ulja. Cijena dobivene energije je 3 penija ili 7,5 pf/kWh. U svakom slučaju, u usporedbi s cijenom ugljena, nafte ili drva, to je konkurentna cijena! I nije potrebno posebno naglašavati kako se mediteranska klima na Jadranu upravo nudi ovakvoj eksploataciji solarne energije.

U ovom primjer potrebno je posebno istaknuti ulogu biotehnoloških procesa u proizvodnji energetika. Biotehnologija je znanstveno industrijsko područje s najvišom stopom rasta. Upravo biotehnologija otvara šansu za ostvarivanje imedijatne tehnologije, tehnologije primjene već postojećih bioloških procesa.

U tu rubriku spadaju ne samo proizvodnja stajskog plina, etanola ili uzgajanje algi u bioreaktoru nego i uvođenje i uzgoj novih sorti energetskih biljaka kao što je to *haploidni miscanthus giganteus*.

ULOGA ENERGIJE U SEOSKOM GOSPODARSTVU

U industriji pada potrošnja energije. Kemijska industrija je više nego prepolovila potrebe za energijom u zadnjih 30 godina.

Ali za jedinicu poljoprivrednog proizvoda danas je potrebno uložiti 35 puta više energije nego prije 100 godina. Razlog tome je neekološki pristup eksploataciji humusa, povećana potrošnja vode i dodatni tehnološki postupci u proizvodnji hrane. Aktivno sušenje, mehanizacija, kemijska obrada kultura... Upravo mehanizacija u poljoprivredi, uz visoku potrošnju energije, pridonosi uništavanju radnih mjesta u seoskim sredinama. Proizvodnja energije u mini elektranama, kao i obrtničke usluge na održavanju bioplin reaktora je dobar način za stvaranje sigurnih i zahtjevnih radnih mjesta. Kvalificirana radna mjesta u seoskim sredinama pomažu i premošćivanju kulturnog jaza između sela i grada. Danas imamo situaciju, u kojoj se čak

jedan agrarni ili šumarski inženjer osjeća degradiran u seoskoj »provinciji«.

Decentralna proizvodnja i korištenje biomase nudi mogućnosti i za strateško promicanje agrarne industrije i očvršćivanje lokalnog seoskog gospodarstva. Uz gospodarska rješenja to istodobno jača i socijalnu stabilnost sela.

POTREBA ZA RACIONALIZACIJOM U PROIZVODNJI I POTROŠNJI ENERGIJE

Dosadašnji Megawat-projekti u energetici nisu malom ulagaču pružali niti minimalu šansu za ostvarenje osobne dobiti. Ne političke prilike, privatizacija i sl. nego tehnički okviri u kojima male elektrane mogu postojati, zatijevaju liberalizaciju koncesija za proizvodnju energije.

Paradoksalno je da svatko može proizvoditi i prodavati toplinsku energiju, ali ne i električnu. Paradoksalno upravo zbog već spomenute činjenice, da tek kogeneracija, dakle istodobna proizvodnja električne i toplinske energije postaje tehnološki i ekonomski opravdanom. Za bizarno rasipništvo iz energetske prošlosti, ne samo naše zemlje, neće se imati razumijevanja niti kod jednog potencijalnog ulagača u energetski sektor. Posebice ne kod malih ulagača iz redova tzv. povratnika.

RENTABILNOST PROIZVODNJE ENERGIJE I MOBILIZACIJA INVESTITORA

-Korištenje obnovljivih izvora, neutralna CO₂ bilanca. Reintegracija dosad neiskorištenih »agrarnih« površina.

- Minimalno opterećenje poljoprivrednih površina, koriste se uglavnom otpaci. Sadašnji udio biomase kao goriva iznosi cca. 5%, s isključivom upotrebom drva kao goriva. Udvostručenje tog prinosa uz konzekeventnu primjenu kako brzorastućih biljki, algi tako i otpadaka u agrarnoj proizvodnji značilo bi cca. 10% uštede u uvozu ekvivalentnog tekućeg goriva.

- Decentralna proizvodnja - povećana strateška neosjetljivost.

- Integracija poljoprivrede i industrije. Ponuda kvalificiranih radnih mjesta i u seoskim centrima.

- Važan činbenik gospodarstva - energetika - postaje predmetom »male privrede« a time i predmetom interesa investitora iz redova »povratnika«.

Budući da se radi o inicijativi »pomoci za samopomoć« te o rješavanju problema primarne opskrbe stanovništva, može se očekivati i potpora međunarodnih institucije za obnovu i razvoj, pogotovu kad se radi o unapređivanju gospodarskog sistema kojemu je otvorena budućnost. Tehnološki i ekološki!

Priroda nam nudi resurse! Ali ne samo kao sirovine, upravo C4 biljaka pokazuje da se organizacijom rada do-

biva veći netto-prinos. Taj primjer valja primjeniti i u tranzicije energetske privrede. Energija treba nastajati kao sirovina u kooperaciji sa potrošačem. I u njegovoj blizini.

Dipl. ing. Ivica Košak
Ernst Töpfer-Str. 4
D-61550 Idstein/Ts.
Tel. & Fax.: 0626-8145

Napomena uredništva: zbog nedostatka prostora nismo u mogućnosti objaviti i popis korištene literature. Posebno zainteresirane čitatelje molimo da se obrate autoru.

In diesem Beitrag unseres Mitglieds Ing. Ivica Košak ist die Rede von Alternativen in der Produktionskultur, von »Neuentdeckung« der alternativen Energiequellen, z.B. der schnellwachsenden C-4 Pflanzen. An Beispielen von Erkenntnissen und Neuorientierungen in westlichen Industrieländern, versucht der Autor Interesse in der Heimat für dieses »Neuland« zu erwecken.

IZVJEŠTAJ O RADU AMACroaticae Deutschland e.V. u razdoblju između dvije godišnje skupštine (od 19. ožujka 1994. do 25. ožujka 1995.)

Nakon više od godinu dana podnosimo Vam izvještaje o radu naše udruge u proteklom periodu. Statistički gledano održana su pedeset i dva redovna sastanka, registrirali smo sedamdeset i sedam pojedinačnih aktivnosti.

Kako je poznato naši se sastanci održavaju srijedom od 18-21 h u prostorijama u Adalbert Str. 10a u Frankfurtu. Sastancima u prosjeku prisustvuje desetak članova. Jasno je, da bi se veselili i članovima koji rjeđe dolaze. Prve srijede u mjesecu sastanak je predsjedništva, a zadnje srijede, na poticaj naše članice, gdje **Magdalene Eichler**, organiziran je okrugli stol »Jugoistočna Europa«. To je pokušaj okupljanja Hrvata, Muslimana i predstavnika drugih naroda bivše Jugoslavije, ugroženih od velikosrpske agresije. Gđa. Eichler svojim je upornim i sistematskim radom uspjela od jedne međunarodne kompanije dobiti veću svotu novca za pomoć izbjeglicama.

Spomenutih 77 pojedinačnih akcija sigurno nisu i kompletan broj. Sigurni smo, da su naši članovi u toku proteklog perioda, bili aktivni na raznim područjima. Iz toga razloga, ponavljamo molbu da se kratkim dopisom javite predsjedništvu i izvjestite o tome.

Prošla godišnja skupština održana je 19. ožujka 1994. u našim prostorijama. Prisutno je bilo trideset i sedam članova. Bila je to radna skupština. Podnesen je izvještaj o radu udruge i stanju blagajne. Kontrolori su utvrdili uredno poslovanje. Predsjedništvo je ovlašteno zatražiti kod suda promjenu imena. Prilikom registriranja bilježnik je naime, zabunom, na prvo mjesto stavio njemačko ime. U međuvremenu to je ispravljeno i sada smo i pri sudu registrirani kao AMACroaticae Deutschland. Nakon radnog dijela bili smo, već tradicionalno, na zajedničkoj večeri i vrijeme smo proveli u ugodnom razgovoru.

Unatoč zalaganju redakcije »Glasnik 94« izašao je u svibnju 1994. Nadamo se, da ste ga svi dobili, pročitali i našli svaki za sebe ponešto. Redakcija je, dakako, otvorena za priloge, sugestije, mišljenja i kritike.

TRIBINE

U proteklom razdoblju organizirali smo više zanimljivih tribina. Već ih tradicionalno priređujemo u suradnji s drugim hrvatskim udrugama Rajnsko-Majnskog

područja. Time želimo manifestirati zajedništvo. Taj su način u međuvremenu preuzele i druge udruge.

• 27.5.1994. govorio je književnik **Nedjeljko Fabrio**, predsjednik Društva hrvatskih književnika, na temu »Ratna zbilja u hrvatskoj književnosti«. Pedeset i četiri člana i prijatelja naše udruge, čuli su zanimljivo izlaganje i izvješće o putu brodom u Dubrovnik u toku opsade i bombardiranja grada pod zaštitom UNESCO-a.

• 8.10.1994. iskoristili smo prisutnost naših književnika i nakladnika na Sajmu knjige u Frankfurtu i organizirali večer s nakladnikom **Josipom Pavičićem**, prof.dr. **Dragutinom Pavličevićem** (autorom knjige »Povijest Hrvatske«) i našim članom, publicistom i nakladnikom **Srećkom Lipovčanom**. Tema je bila »Hrvatska povijest u suvremenosti«. Režiser **Mrvoje Ježić** predstavio je drugo izdanje knjige prof. dr. Slavka Ježića, »Hrvatska književnost«, kapitalno djelo hrvatske kulture.

• Poslijepodne istoga dana održan je razgovor s predstavnicima HIT&E (Udruga »Hrvatski inženjeri, tehničari i ekonomisti«). Okupilo se više zainteresiranih koji su saslušali gospodu **Vidakovića** i **Propatića**, predsjednika i tajnika te udruge iz Stuttgarta. Bio je to uzvratan posjet. Budući da obje naše udruge okupljaju dobrim dijelom bivše studente hrvatskih sveučilišta, pokušavamo se zbliziti u zajedničkom radu. Član našeg predsjedništva **Ivica Košak** (također i član HIT&E), zadužen je za produblivanje te veze.

Kao i uvijek, u pauzama naših tribina gđa. **Kurolt** brine se svojim odličnim kolačima i kavom za okrijepu. Prihodi su namijenjeni fondu za pomoć invalidima domovinskog rata.

• 16.11.1994. predavao je akademik **Ivo Frangeš** o »Značenju Silvija Strahimira Kranjčevića za modernu hrvatsku književnost«. Taj vrsni poznavatelj literature svoje je duboko poštovanje i divljenje prema Kranjčeviću prenio i na publiku koja ga je saslušala s velikom pozornošću i oduševljenjem i sudjelovala u razgovoru.

• 21. siječnja 1995. gđa. **Marijana Koritnik** organizirala je večer pod nazivom »O domovini riječju i slikom« prigodom treće obiljetnice međunarodnog priznanja Republike Hrvatske. Više od sedamdeset prisutnih članova i prijatelja,

provelo je večer okruženo slikama naših umjetnika, slušajući stihove Ujevića, Kranjčevića, Cesarca, Vesne Parun i drugih, popraćeno pjesmom gđe. **Koritnik** (uz vokal i pratnju na gitari našeg **Ranka Četkovića**). Razgovori s nakladnicima »Hrvatska književnost za mladež u 25. knjiga«, promocija »Vilinske Istre« fotomonografije, razgovori sa slikarima **Cerkovčanom**, **Kuljišem** i **Trumbetašom**, književnikom **Ivicom Rorićem** bili su dobro ukomponirani u ovaj susret koji će svima ostati u sjećanju. Gđa. **Koritnik** prikazala nam je i kalendar s crtežima i fotografijama starih turopoljskih kapelica i crkava, djelo našeg člana **Drage Trumbetaša**. Taj vrsni grafičar i slikar ima niz ideja prezentiranja kulturnog blaga Hrvatske na kalendarima. Dobro raspoloženje i lijepe slike učinile su svoje. Veći broj slika prodan, a dio prihoda upućen je za humanitarne svrhe.

• 25. ožujka 1995. održana je izborna godišnja skupština. Posebno nam je bilo drago u našem krugu pozdraviti goste: prof. dr. **Žarka Dolinara**, pokretača osnivanja AMA Mundus, tajnika švicarskog AMAC-a gosp. **Zorana Žica** i predsjednika Hrvatskog svjetskog kongresa u Njemačkoj dr. **Stanislava Janovića**.

U toku skupštine prikazan je rad u proteklom periodu, a naš rizničar predložio nam je materijalno poslovanje, koje su kontrolori potvrdili kao uredno. Predsjedništvo je nakon toga oslobođeno obveza i nakon diskusije i izbora, oformljeno je novo. Kod kandidiranja pazilo se da budu predloženi i članovi izvan Frankfurta, kako bi se stvarale nove jezgre i osnivale podružnice AMAC-a po Njemačkoj. Prisutni su to i potvrdili izabavši za dopredsjednika gđu. **Ljerku Šimunić** iz Hamburga i dr. **Eckharda Thomalea** iz Karlsruhea. Ostali izabrani članovi novog predsjedništva su novi i stari predsjednik **Mladen Jonke**, dopredsjednik **Darko Blažeković**, tajnik **Milan Cervinka**, rizničar **Šime Gulin**, zapisničar **Ivan Orešković** i **Ranko Četković**, a gđa. **Jasna Müller-Staničić**, **Srećko Lipovčan** i **Ivica Košak** kao referenti. U diskusiji - kao i kasnije za večerom - prof. Dolinar je dobrim savjetima, šalama i anegdotama iz svog bogatog sportskog i znanstvenog života pridonio dobroj atmosferi.

• 3. prosinca 1994. organizirali smo za naše članove i njihove obitelji proslavu Božića u dobrom restoranu i lijepom ugodaju.

SURADNJE

Naše aktivno sudjelovanje u organizaciji akcija drugih udruga pohvalni je primjer rada udruge bivših studenata. Tako je naš član **Igor Grubišić** pomogao »Hrvatskom kulturnom društvu« u Frankfurtu da organizira predavanje generala **Martina Špegelja** 5. ožujka 1994.

• Radili smo s ostalim udrugama iz Frankfurta i okolice na pripremama za proslavu Dana državnosti 1994. i 1995. Posebno se istaknuo gosp. **R. Četković**. Pri proslavi 1200-te godišnjice Frankfurta, gosp. **I. Grubišić** organizirao je koncert mandolinskog orkestra iz Splita.

• Na poziv »Hrvatskog kulturnog društva« iz Frankfurta bili smo također suorganizatori uspješnog koncerta zbora Židovske općine u Zagrebu »Lira«, održanog 5. rujna 1994. Dirigent **Emil Cossetto** je dobro odabranim programom klasičnih djela svjetske i naše muzičke literature kao i, u drugom dijelu, našim folklorom, oduševio brojnu publiku.

• 22. 10. 1994. naši članovi **Ivan Orešković** i **Marijana Koritnik** sudjelovali su u pripremama i realizaciji predavanja i diskusije generala **M. Špegelja**, prof. **Z. Tomca** i gosp. **A. Prkačina**.

• Posebno treba istaći naš angažman u osnivanju Hrvatskog svjetskog kongresa u Njemačkoj. Naši su predstavnici sudjelovali u predhodnim diskusijama, pisanju statuta i prisustvovali skupštini od 1. do 3. srpnja 1994. Pri osnivanju i radu HSK u Njemačkoj na regionalnom nivou, sudjelovali su također naši predstavnici.

• 25. veljače 1995. Hrvatsko-Europsko društvo iz Frankfurta pripremiло je razgovor s predstavnicima Republike Hrvatske i Bosne i Hercegovine pri Ujedinjenim narodima, dr. **M. Nobilem** i gosp. **M. Šaćirbejem**. Bili smo suorganizatori te vrlo uspješno pripremljene večeri.

IZLOŽBE

Od 25. ožujka do 14. travnja 1994. naši članovi **Branka** i **Edo Dorocić** organizirali su izložbu našeg poznatog slikara **Željka Lapuha**.

• Od 1. do 23. rujna 1994. naš član slikar **Drago Trumbetaš** imao je veliku izložbu u frankfurtskom Römeru »Gashtarbeiter in Frankfurt 1965-1985« u okviru proslave 1200 godišnjice grada Frankfurta.

• Od 7. do 28. studenoga 1994. bili smo suorganizatori izložbe koju je gđa. **Neva Kirin-Bandalović** organizirala u Gradskoj knjižnici u Wiesbadenu pod naslovom »Djeca u ratu«.

DONACIJE

U ovo teško doba za hrvatski narod, donacije iz inozemstva još su uvijek važan dio djelovanja udruga, pa tako i naše. Pomoć u obnovi porušenog, modernizaciji a iznad svega humanitarna pomoć i u proteklom su razdoblju bili važan dio naših aktivnosti. Zahvaljujući zalaganju naših kolega, uspjeli smo poslati u Hrvatsku pomoć u vrijednosti koja premašuje 100.000 DM:

- u lipnju 1994. poslali smo Savezu hrvatskih vojnih invalida domovinskog

rata, za pacijente važan lijek **Contratubex**;

- u kolovozu 1994. šest paketa lijekova u vrijednosti od DM 43.000.- Općoj bolnici u Karlovcu;

- početkom 1995. Općoj bolnici u Vinkovcima poslali smo rabljeni Röntgenski aparat marke Siemens, kao i dva aparata za razvijanje filmova. Pri tome posebno valja istaknuti veliko zalaganje gosp. **Borisa Makijeda** i naših članova **Jure Ivezića** i **Igora Grubišića**;

- u veljači 1995. u suradnji s Palais Jalta poslana je pošiljka od 51 sobe (ormar, krevet s posteljinom, stolić sa stolicom, police) preko Regionalnog ureda za prognanike, izbjeglice i povratnike u Splitu, za povratnike i studente, a dio za starački dom u Trogiru. Majka poginulog hrvatskog vojnika gđa **Ana Barišić** došla je hladnjak i sudoper.

UDRUGA I ČLANSTVO

Naša udruga broji danas više od stotinu sedamdeset članova, razasutih po čitavoj Njemačkoj. Većinom smo djelatni u Frankfurtu, gdje je AMAC i osnovan. Težnja nam je okupiti što veći broj bivših studenata hrvatskih sveučilišta u Njemačkoj. No, kako već postoji čitav niz udruga po drugim mjestima, koja okupljaju i naše kolege, bivše studente, obraćamo se i tim udrugama i nudimo im suradnju. Zastupamo mišljenje, da bivši studenti trebaju održavati veze sa svojim matičnim sveučilištima i time pokazati privrženost i zahvalnost institucijama na kojima smo se školovali i time stekli ono što danas imamo. Obraćamo se i pojedincima koji još ne znaju za postojanje AMAC-a. Otvoreni smo prema svim oblicima djelovanja grupa naših članova po drugim mjestima. Želimo, a na to nas i statut obvezuje, okupiti što više naših kolega.

Od ostalih aktivnosti važno je spomenuti prisustvovanje raznim predavanjima i diskusijama u zemlji u kojoj živimo. Još uvijek vladaju neznanje, predrasude i dezinformacije, i smatramo našom obvezom javno iznositi istinu o Hrvatskoj, o agresivnoj velikosrpskoj ideji koja ugrožava narode i zemlje na jugoistoku Europe i povijesno-ekonomskoj pozadini ovoga rata. Na izvještavanje u medijima pokušavamo reagirati iznošenjem činjenica. Emisije hessenskog radija (HR) pratimo i povremeno prosvjedujemo protiv jednostranosti emisije »Randevo in Detschland«. Našim protestima i zalaganjem uspjeli smo postići da je jedno vrijeme novinarka **Ozana Šponar** sudjelovala u radu te redakcije. Vrlo je težak put afirmiranja jedne nove države, koja se između ostaloga sukobljava s preko sedamdeset godina propagande i širenja neistine. Našim angažmanom pridonosimo mijenjaju postojećeg stanja. Moramo biti uporni i strpljivi.

Boravke naših članova u Zagrebu koristimo za njegovanje kontakata s na-

šim fakultetima i Sveučilištem. Prisustvovali smo proslavi Dana sveučilišta početkom studenoga 1994., a 31. ožujka 1995. posjetio nas je rektor prof.dr. **M. Šunjić** i proveo večer u zanimljivom razgovoru.

U slijedećem razdoblju namjeravamo realizirati više zadataka; između ostalog to je i »Projekt Goldstein« koji je započeo s našim Veleposlanstvom u Bonnu, a trebao bi ojačati pomoć hrvatskim mjestima i bolje predstavljati Hrvatske u Njemačkoj. Od formalnih zadataka je ostvarenje poslovnika naše udruge, a na poticaj prof. **Ž. Dolinara** namjeravamo na sljedećoj godišnjoj skupštini predložiti i neke promjene u Statutu.

Milan Červinka

Auf diesen Seiten finden Sie einen allgemeingehaltenen Bericht über die Tätigkeit der AMACroaticae e. V. im letzten Jahr. Außer 52 ordentlichen Sitzungen werden etwa 77 Einzelaktionen festgehalten. Es handelt sich um Mitarbeit unserer Mitglieder an verschiedenen Aktionen, auch anderer Vereine und Vereinigungen: von der Gründung des mit humanitären Aufgaben betrauten Büros »Südosteuropa« bis zu anderen, eigenen und fremden Initiativen im überwiegend kulturellen Bereich. Zu den eigenen Initiativen zählen vor allem unsere Tribünen, die in erster Linie kroatische Literatur zum Thema hatten. Auch unsere Donationen sind erwähnenswert; es ist uns gelungen, hauptsächlich im medizinischen, aber auch in anderen humanitären Bereichen, Spenden im Wert von über 100.000 DM zu organisieren und in die Heimat zu schicken.

Adrese AMACroaticae izvan domovine...

U. S. A.

AUSTRALIA

Sydney

Nikša Ciko, President
P. O. Box 5047
West Chatswood NSW
Australia 2057
6 Arran Place
St. Andrews NSW Australia 2566

BELGIUM

Dipl. Ing. D. Kunkera, President
Av. Prisonier politique 6
B-1150 Bruxelles
tel.: 99-32-2-771 4742
Mrs. Janka Bonda
fax: 99-32-2-647 75 04
E-mail:
100265.1301@compuserve.com

CANADA

Quebec

Ante L. Paden, President
Dept Pharmacology & Therapeutics
McGill University
3655 Drummond Str.
Montreal, PQ H3G 1Y6
Home tel.:(514) 398-6690
E-mail:
IN 69000, INTERNET:
IN69@MUSICB.MCGILL.CA

Toronto

Ivan Hrvoić, President
3-1750 The Queensway, Suite 316,
Etobicoke, Ontario M9C 5H5
home tel.: (416) 221-5778
business tel.: (416) 764-8008
fax: (416) 764-9329
E-mail:
CompuServe70670,1607

Windsor

T. Gjenero, President
1420 Guildwood Cr.
Windsor, Ont. N9H 2C4
fax: (519) 737-7218
E-mail:
Compuserve 71222,3112

FRANCE

AMAC PARIS
Branko Vulić, President
13 rue Grégoire de Tours

75006 PARIS F
tel.: 1-43-299 626
fax: 1-43-295 003

GERMANY

AMAC Deutschland e.V.
Postfach 550516 - 60404 Frankfurt
Mladen Jonke, President
Chattenweg 15
61352 Bad Homburg
tel.: (06172) 41 723
tel./fax: (06172) 44 554

ISRAEL

Prof. Igor Primorac, Secretary
Dept. of Philosophy
The Hebrew University Jerusalem
91905
tel.: 999-722-817-844
fax: 999-722-322-545

SOUTH AFRICA

c/o G. C. Burić
University of the Witwatersrand
Dept. of Computational and Appl.
Mathem.
2050 Johannesburg
E-mail:
076MVR@WITSVMA.WITS.AC.ZA

SWEDEN

Ante Raguž, President
P. O. Box: 1570
Lund, S 22101
home tel. & fax: (46-404) 62-149

SWITZERLAND

Prof. Dr. Žarko Dolinar, President
Fürfelder Str. 14
CH- 4125 Riehen (Basel)
home tel.: (4161) 6 01 59 15
fax: (4161) 601 32 66

UNITED KINGDOM

Dr. Mira Malović-Yeeles, President
Hayward Road 30, OX2 8LW
Oxford
tel.: 99-44-71-387-9300, ext. 5313
fax: 99-44-71-380-9577
E-mail:
nino@mph.sm.ucl.ac.uk

Mid-East

Nenad Antičić, President
1326 E. Ohio
Pittsburg, PA U.S.A. 15212
home tel.: (412) 231-3892
fax: (412) 231-3035

Mid-West

Vjekoslav Franetović, President
6580 Glendale, Troy, MI 48098
home tel.: (313) 879-0747
business tel.: (313) 986-1014
fax: (313) 354-0393

New England

Marija Banac, President
NEFAZU, P. O. Box: 3470
New Haven, CT 06515-0174
home tel.: (203) 432-0750
fax: (203) 432-1078

Mid-Atlantic

Zdenka J. Delalić, President
Temple University
Electrical Engineering Dept.
12th&Norris Street
Philadelphia, PA 19122
home tel.: (610) 525-3685
home fax: (610) 527-8985
business tel.: (215) 204-3382
E-mail:
JOAN@ASTRO.OICIS.
TEMPLE.EDU

South-West

Željko Jeričević, President
3921 Rice Blvd
Houston, TX U. S. A. 77005
home tel.: (713) 666-9299
business tel.: (713) 964-66315
E-mail:
INTERNET:ZELJKO@RD01WG
2.WAII.COM

California

Vicko Matulović, President
769 Remington Drive
Sunnyvale, CA U. S. A. 94087
home tel.: (408) 739-5325
fax: (408) 980-0670 (emerg. only)

... i u domovini

AMACIZ

Prof. Branko Kunst, President
Fakultet kemijskog inženjerstva i tehnologije
Marulićev trg 20
HR-10 000 Zagreb
tel.: 385-1-45 52 477
fax: 385-1-45 50 725

AMAC-ETF

Prof. dr. Vladimir Muljević, President
Elektrotehnički fakultet
Avenija grada Vukovara 39
HR-10 000 Zagreb
tel.: 385-1-61 29 947, 61 29 925
fax: 385-1-61 11 396
E-mail:
AMA.ETF@ETF,HR

AMA Farmaceutsko-biokemijski fakultet

Dr. Dubravka Pavišić, President
A. Kovačića 1
HR-10 000 Zagreb
tel. & fax: 385-1-445 117

AMA - Medicinski fakultet

Dr. Daniel Derežić, President
Šalata 3b
HR-10 000 Zagreb
tel.: 385-1-45 66 909
fax: 385-1-45 66 724

AMAC DOMUS

Rektorat Sveučilišta u Zagrebu
c/o Rektor Magnificus i Tajništvo
Dr. Inga Depolo
Trg maršala Tita 14
HR-10 000 Zagreb
business tel.: 385-1-45 64 245
fax: 385-1-420 388
E-mail:
RECTORAT@UNI-zg.ac.mail.hr

Popis članova AMACroaticae - Deutschland e.V.

(stanje: 20. lipnja 1995.)

ARHITEKTONSKI FAKULTET:

Stanko Antolić
Ivan Gjurić
Ante Josip von Kostelac
Krešimir Kruz
Anja Neidhardt
Branka Poljak-Dorocić

ELEKTROTEHNIČKI FAKULTET:

Darko Blažeković
Srećko Bošnjaković
Šime Gulin (i diploma pogonskog gospodarstva)
prof. dr. Ivan Ilić
Danja Kardun
Tihomir Kardun
Ivica Košak
Dragutin Milošević
Tomislav Mikšić
Ahmet Šalaga
Željko Žigrić

FAKULTET EKONOMSKIH ZNANOSTI:

Milan Antolković
Zdenko Hans Badel
Aleksandar Blašković
Ivan Burazin
Igor Grubišić
Alka Jonke
Ivan Miloš
Stjepan Perić
Mladenka Sistig
Jasna Staničić-Müller
Damir Šudar
Srećko Španjol-Šimunelić

FAKULTET KEMIJSKOG INŽENJERSTVA I TEHNOLOGIJE:

Mladen Jonke
Ljerka Šimunić

FAKULTET POLITIČKIH ZNANOSTI:

Zdeslav Barac
Jasenska Knežević
Marijana Koritnik
Slobodanka Kulović

FAKULTET PROMETNIH ZNANOSTI:

Petar Gavran
Miro Kreso

FARMACEUTSKO-BIOKEMIJSKI FAKULTET:

Ksanta Nakarada

FILOZOFSKI FAKULTET:

Olga Antolić
Cvijeta Baier
Marijan Batinić
Dina Blašković
Aleksandra Brnetić
Štefica Ciglar
Ranko Četković
Vesna Deželić
dr. Lazar Dodić
Viktorija Doneit
Mirjana Eising-Hladilo
Irena Kozarić
Višnja Krnjak
Dorothea Kruz
Ines Langbein
Srećko Lipovčan
prof. dr. Josip Matešić
Zlata Radica-Jepure
Maja Runje
Renate Steindorff
dr. Ludwig Steindorff

GEODETSKI FAKULTET:

Željko Cernić
Krunoslav Lesar

GRAĐEVINSKI FAKULTET:

Zlatan Ciglar
Esad beg Kulović
Vladimir Marić
Ivan Orešković
Hrvoje Petrović
Marko Repušić
Ana Spišić
Zdenko Šrajber
dr. Zdenko Helmuth Wantur

MEDICINSKI FAKULTET:

prof. dr. Ivo Baća
Renata Baković-Alt
Josip S. Bill (i diploma stomatologije)
Zdenko Bočkaj
Gregor Botić

Anton Crnić
Mladen Debelić
Jasna Družinec-Bill
dr. Mislav Gjurčić
Zlatko Hrgović
Petar Huljić
Anton Kisilka
Ante Krivošić
Jasenka Kukulja
Želimir Kukulja
Ivo Martinović
Darko Milat
Zvonko Mir
Ante Radeljić
Dubravka Ray
Zdenko Sraka
Žarko Šeremet
Goran Štok
Josip Vičević
Marijana Vrdoljak-Penzar
prof. dr. Sabina Wullstein
Gino Zamlić
Mato Žugaj

MUZIČKA AKADEMIJA:

Davor Krnjak
Tomislav Neralić
Dunja Vejzović (i diploma Likovne akademije)
Zdenka Weber (i diploma Filozofskog fakulteta)

PEDAGOŠKA AKADEMIJA:

Marija Buljan
Velimir Kljaić
Marija Meić-Sidić
Kristina Milošević

POLJOPRIVREDNI FAKULTET:

Jakob grof Eltz

PRAVNI FAKULTET:

Miša Ivšić
Jerko Runje (i diploma teologije)

PREHRAMBENO-BIOTEHNOLOŠKI FAKULTET:

Dubravka Čolić

PRIMIJENJENA UMJETNOST:

Renata Šalaga

PRIRODOSLOVNO-MATEMATIČKI FAKULTET:

Milan Červinka
Zlata Kemfelja
dr. Đuro Mihelčić

Rahman Nurković
dr. Zlatko Penzar
dr. Eckhard Thomale

STOMATOLOŠKI FAKULTET:

Ivan Bokan
Marija Buklijaš
Boris Cvitko
Veseljko Jovanović
Atos Juraga
Mladen Krsnik
Ankica Kukulj
Srebrenka Lauš-Rastić
Iva Martinović
Ana-Maria Milat
Birgit Mala
Marija Sirotić
Krešimir Spišić
Kornelija Verzak
Ivo Zubović
Alka Zubović

STROJARSKO-BRODOGRAĐEVNI FAKULTET:

Ranko Bandalović
Branko Čolić
Edin Dorocić
Josip Kaliterna
Igor Klarić
Vedran Krstulović
Milivoj Kukulj
Kruno Mamić
Predrag Marković
Stanko Prebeg

TEKSTILNI FAKULTET:

Zdenko Radoš (i diploma Strojarskog fakulteta)

TEOLOŠKI FAKULTET:

pater Ivan Jurak
Stjepan Pantelić
Rajko Radišić
pater Mate Vukoja
Mile Zubčić

TURISTIČKA VISOKA ŠKOLA:

Magdalena Eichler

UČITELJSKA ŠKOLA:

Sofija Jeličić

VETERINARSKI FAKULTET:

prof. dr. Ivan Filipović
Ante Glibotić

ČLANOVI-PRIJATELJI:

Višnja Dorothea Badel
Ana Bašić (Filozofski fakultet, Sarajevo)
Srećko Bošnjaković (Elektrotehnika Braunschweig)
Vesna Brčić (Organizacija i kibernetika, Beograd)
Sieglinde Dodić (romanistika i anglistika, UNI Heidelberg)
Manfred Gärtner
Walter Hočevar-Schauer (povijest, pedagogija i političke znanosti - Strassbourg, Berlin)
Marlena Hohnjec
Jure Ivezić (Njemačka športska škola, Köln)
Mirko Karoglan (Stomatološki fakultet, Beograd)
Mirko Klobučar
Ruth Logarić
Željko Plentl
Mirko Prpić (Europska trgovačka škola, Frankfurt/M)
Gerda Rumler
dr. Eberhard Sistig (fizika, UNI Karlsruhe)
Olga Stoops
Drago Trumbetaš
Bruno Vrga, (ekonomija poduzeća, Frankfurt/M)

ČLANOVI - STUDENTI:

Tomislav Dodić (Medicinski fakultet, Freiburg)
Jadran Gulin (fizika, UNI Frankfurt/M)
Nikica Gulin (ekonomija poduzeća, UNI Frankfurt/M)
Goran Jonke (narodno gospodarstvo, UNI Frankfurt/M)
Sven Jonke (dizajn, Arhitektonski fakultet u Zagrebu)
Roko Marošević (kemija i strojarstvo, Zagreb/Tübingen)
Alexandra Šistig (narodno gospodarstvo, Münster)
Lejla Šeperović (ekonomija poduzeća, Münster)

NAKLADNIK / VERLEGER:
AMACroatiae Deutschland e.V.
60 404 Frankfurt/Main, Postfach 550516

UREDNIŠTVO / REDAKTION:
Ranko Četković (izvršni urednik /
Redaktionsleiter), **Mladen Jonke**,
Drago Trumbetaš, **Ivan Orešković**,
Mirko Klobučar

GRAFIČKI I TEHNIČKI UREDNIK / LAYOUT:
Zlatko Rebernjak

HRVATSKE TEKSTOVE LEKTORSKI PROČITAO
/ LEKTOR FÜR KROATISCHE TEXTE:
Srećko Lipovčan

KOMPJUTORSKA PRIPREMA /
COMPUTERBEARBEITUNG:
Forma *Ultima*, Zagreb

TISAK / DRUCK:
Pegaz d.d. Zagreb, 1995.

Rukopisi se ne vraćaju, za sadržaj napisa
odgovaraju autori.

Otvoreni sastanci AMACroatiae održavaju se
svake druge, treće i četvrte srijede u mjesecu od
18.00 do 21.00 h u prostorijama Internationales
Familienzentrum, Adalbertstraße 10a, Frankfurt
am Main / *Offene Sitzungen AMACroatiae*
finden jeweils am 2., 3. und 4. Mittwoch im
Monat von 18.00 bis 21.00 Uhr in den Räumen
des Internationalen Familienzentrums,
Adalbertstraße 10a, Frankfurt am Main, statt.

Bankovni račun / *Bankverbindung*: Dresdner
Bank AG, Frankfurt, Konto-Nr. 271741400, BLZ
500 800 00.

SADRŽAJ

Mladen Jonke:
DRAGI BIVŠI STUDENTI HRVATSKIH SVEUČILIŠTA!
2

Helena Jasna Mencer:
PRVI KORAK
3

DR. JOHANN GEORG REIßMÜLLER - *DOCTOR HONORIS CAUSA*
DER UNIVERSITÄT ZAGREB
4

M. Jonke:
PROSLAVLJENO 325 GODINA SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
5

M. J.:
OBILJEŽENO 75 GODINA OD OSNIVANJA TEHNIČKIH FAKULTETA
6

Mladen Jonke:
75. ROĐENDAN PROF. DR. ŽARKA DOLINARA
7

Krešimir Popović:
ČETIRI GODINE AKADEMSKOG ZBORA C.I.A.
8

Petar Šimunović:
LEKCIONAR BERNARDINA SPLIČANINA
10

Zdenka Weber:
TOMISLAV NERALIĆ - 40 GODINA VJERNOSTI
11

Elizabeth von Erdmann-Pandžić:
BARTOL KAŠIĆ
12

Ante Stamać:
EIN LEBEN FÜR DIE LITERATUR
15

TRUMBETAŠ
17

Stjepan Babić:
HRVATSKI JEZIK I SRPSKI JEZIK
18

Mladen Jonke:
IN MEMORIAM PROF. DR. KRSTO SPALATIN
19

Jozo Džambo:
OSIJEK UM DIE JAHRHUNDERTWENDE
20

Eckard Thomale:
RIJEKA UND UMGEBUNG 1884
22

Ludwig Steindorff:
AUF DEN SPUREN DER GESCHICHTE KROATIENS
25

Ivica Košak:
TEMELJI EKOLOŠKOG GOSPODARSTVA
27

Milan Červinka:
IZVJEŠTAJ O RADU AMACROATICAE DEUTSCHLAND E.V.
30

ADRESE AMACROATICAE IZVAN DOMOVINE...
32

... I U DOMOVINI
33

POPIS ČLANOVA AMACROATICAE DEUTSCHLAND E.V.
33

U Zagrebu je izašao prvi broj časopisa Hrvatsko-njemačkog društva, osnovanog 1991. s ciljem međusobnog upoznavanja, zblizavanja i zajedničkog promicanja hrvatske i njemačke kulture, znanosti i gospodarstva. Dvojezični časopis SMOTRA / RUNDSCHAU želi biti svojevrsna kronika prošlosti i sadašnjosti hrvatsko-njemačkih odnosa.

SMOTRA RUNDSCHAU

ČASOPIS HRVATSKO-NJEMAČKOG DRUŠTVA
ZEITSCHRIFT DER KROATISCH-DEUTSCHEN GESELLSCHAFT

Die 1991 gegründete Kroatisch-Deutsche Gesellschaft, die ihre Aufgabe in der gegenseitigen Annäherung und gemeinsamen Förderung der kroatischen und der deutschen Kultur, der Wissenschaft und der Wirtschaft sieht, gab die erste Nummer ihrer Zeitschrift SMOTRA / RUNDSCHAU heraus. Diese zweisprachige Zeitschrift möchte eine Chronik der kroatisch-deutschen Beziehungen in der Vergangenheit und Gegenwart sein.

Adresa / Anschrift: SMOTRA / RUNDSCHAU, Hrvatsko-njemačko društvo,
Boškovićeva 2, HR-10 000 Zagreb, Tel. 385-1-427 636